TEMSİLDE EŞİTLİK VE TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ

BUSE ŞAHİN

MEF ÜNİVERSİTESİ

HAZİRAN 2024

MEF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI HUKUKU ANABİLİM DALI
İNSAN HAKLARI HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMSİLDE EŞİTLİK VE TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ

Buse ŞAHİN

ORCID NO: 0009-0001-1708-9932

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedii Süheyl BATUM

HAZİRAN 2024

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

İsim ve Soyisim: Buse ŞAHİN

İmza:

ÖZET

TEMSİLDE EŞİTLİK VE TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ

Buse ŞAHİN

İnsan Hakları Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedii Süheyl BATUM

Haziran 2024, 99 Sayfa

Bireylerin toplum içinde eşit ve adil bir düzen sağlama istekleri, demokrasinin temelini oluşturmuştur. Tarih boyunca bu sistem içerisinde, birey olarak varlığını kabul ettirmek için mücadele eden kadınların, hak arama mücadelesi günümüzde de devam etmektedir. Kadınların, toplum tarafından kendilerine biçilen rollere, kendilerini adamaları beklenirken birey olarak varoluş mücadeleleri, eril kurallar üzerine kurulu Dünya'da Fransız Devriminden, Kurtuluş Mücadelemize farklı olaylarda kendini göstermiştir. Bu bağlamda demokrasinin temel kriteri olan kadın erkek eşitliğinin, hala sağlanamadığı ve uygar Dünya olma yolunda gidilecek yolun çok olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada temsil kavramına, demokrasi ve kadının insan hakları bağlamında yaklaşılmaktadır. Kavramsal açıklamaların ardından Dünya'da ve Türkiye'de kadınların hak mücadelesi tarihsel olarak ele alınmaktadır. Çalışmada Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen kadın milletvekillerine sorular yöneltilerek, temsil meselesine farklı bir pencereden yaklaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede bir kadın devrimi olan Cumhuriyet'in 100. yılında, demokrasinin temelindeki kadın erkek eşitliği tablosunun ve kadının insan hakları mücadelesinin analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eşitlik, Kadının İnsan Hakları, Temsil, Demokrasi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Bilim Dalı Sayısal Kodu: 50401

ABSTRACT

EQUAL REPRESENTATION AND POLITICAL REPRESENTATION OF WOMEN IN TURKEY

Buse ŞAHİN

LL.M. in Human Rights Law

Thesis Advisor: Prof. Dr. B. Süheyl BATUM

June 2024, 99 Pages

The claim of individuals to ensure an equal and fair demand in society has formed the basis of democracy. The struggle of women, who have struggled throughout history to have their existence accepted as individuals within this system, continues today. While women are expected to devote themselves to the roles assigned to them by society, their struggle for existence as individuals has manifested itself in different events, from the French Revolution to our War of Independence, in a world based on masculine rules. In this thesis, it is possible to say that equality between men and women, which is the basic criterion of democracy, has still not been achieved and there is still a long way to go towards becoming a civilized world.

In this study, the concept of representation is approached in the context of democracy and women's human rights. Following conceptual explanations, women's struggle for rights in the world and in Turkey is discussed historically. In the study, the issue of representation was approached from a different perspective by asking questions to female members of parliament elected to the Turkish Grand National Assembly. In this thesis, it is aimed to analyze the equality between men and women on the basis of democracy and the struggle for women's human rights on the 100th anniversary of the Republic, which was a women's revolution.

Keywords: Equailty, Women’s Rights, Representation, Democracy, Gender Equality

Numeric Code of the Field: 50401

TEŞEKKÜR

Engin tecrübelerini benimle paylaşarak zorlu tez sürecimi kolaylıkla tamamlamamı sağlayan, lisans eğitimimden bugüne beni destekleyen Tez Danışmanım Sayın Prof. Dr. Süheyl BATUM'a; Cumhuriyet Değerleri ve Kadının İnsan Hakları konusunda kutup yıldızımız olan ve tez çalışmamdaki desteğiyle hayatıma dokunup cümlelerime anlam katan, her zaman örnek aldığım kıymetli hocam Av. Nazan MOROĞLU'na;

Hayatta zorluklarla mücadele etmenin, cesur davranmanın ne demek olduğunu bana öğreten annem Ayşe ŞAHİN'e ve demokrasiyi önce evimizde benimseten, her daim yanımda olan babam İrfan ŞAHİN'e, eğitimin hayattaki tüm kapıları açacağına olan inançlarıyla teyzem Hatice AHMETFAİK'e, Emine ve Ahmet İSMAİL'e ve her zaman yanımda olan arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Atfedilen rollerin yükünü sırtında taşıyan tüm kadınlara,

Bir kadın devrimi olan 100 yaşında, kimsesizlerin kimsesi Cumhuriyet'e…

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **iii**
İTHAF ..... **iv**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **viii**
GİRİŞ **1**
BÖLÜM 1. "DEMOKRASİ – TEMSİL – KADIN" ÜÇLEMESİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM **3**
1.1. Temsil Kavramı 3
1.1.1. "Demokrasi – Temsil – Kadın" İlişkisi 4
1.1.2. Demokrasi 5
1.1.3. Siyasal Katılma 7
1.1.4. İdeolojik Çoğulculuk/ Düşünce Özgürlüğü 7
1.1.5. Kurumsal Çoğulculuk/Güçler Ayrılığı 8
1.1.6. Geniş ve Güvenceli Temel Hak ve Özgürlükler Listesi 8
1.1.7. Hukukun Üstünlüğü 10
1.1.8. Gaslightling 11
1.1.9. Aşıl(a)mayan ve Görül(e)meyen Engel: Cam Tavan 12
1.2. Temsil Türleri 16
1.2.1. Tanımlayıcı Temsil – Niteliksel Temsil 16
1.2.2. Tanımlayıcı Temsil 17
1.2.3. Kritik Kitle 18
1.2.4. Niteliksel Temsil 19
1.2.5. Kritik Aktör 20
1.3. Kadınların Siyasal Katılımını Artırmaya Yönelik Uygulamalar 21
1.3.1. Cinsiyet Kotası 21
1.3.2. Geçici ve Özel Önlemlerin Eşitlik ve Siyasal Katılma Bağlımda Değerlendirilmesi 27
1.3.3. Fermuar Sistem/Zebra Sistem 28
1.3.4. Kadın Partileri 29

BÖLÜM 2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADININ İNSAN HAKLARI MÜCADELESİ 32
2.1. Eşitsizliğin Temel Sorunu: Biyolojik Değil, Toplumsal Cinsiyet 32
2.2. Kadınların Temsil ve Hak Mücadelesine Kısa Bir Bakış 33
2.3. Mücadelenin Tarihsel Süreci 35
2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uluslararası Mekanizmalar 39
2.4.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) 39
2.4.2. Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme (1952) 41
2.4.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1954) 42
2.4.4. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966) 45
2.4.5. Birlemiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi – CEDAW (1979) 46
2.4.5.1.CEDAW Bağlamında Siyasi ve Politik Eşitlik İlkesi 49
2.4.6. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (1995) 50
BÖLÜM 3. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ 53
3.1. Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsilinin Tarihsel Süreci 53
3.1.1. Osmanlı Dönemi 53
3.1.2. Kurtuluş Savaşı Dönemi 55
3.1.3. Cumhuriyet Dönemi 56
BÖLÜM 4. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE YER ALAN/ALMIŞ OLAN KADIN MİLLETVEKİLLERİ İLE SAHA ÇALIŞMASI 73
4.1. Kadın Milletvekillerine Sorular ve Cevapları 73
4.1.1. TBMM 23. Dönem – CHP Milletvekili 73
4.1.2. TBMM 26. Dönem – MHP Milletvekili 74
4.1.3. TBMM 28. Dönem – CHP Milletvekili 76
SONUÇ 82
KAYNAKÇA 86
EKLER 96
A. IPU ve BM Kadın Birimi "Siyasette Kadınlar" 2023 Haritası 96
B. 11 Aralık 1934 Tarihli Resmi Gazete 97
C. Cumhuriyetin İlk Kadın Milletvekilleri 98
D. 1935 – 2023 Yılları Arasında TBMM'de Bulunan Milletvekili Sayıları ... 99

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
BM : Birleşmiş Milletler
Bknz : bakınız
CEDAW : Convenion on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
DEM : Demokrasi ve Eşitlik Partisi
DEVA : Demokrasi ve Atılım Partisi
DEDAW : Declaration on the Elimination of Discrimination against Women
EMEP : Emek Partisi
ILO : International Labor Organization
IPU : Inter Parlamentery Union
İYİP : İyi Parti
KP : Kadın Partisi
MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
s. : sayfa
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP : Türkiye İşçi Partisi
UN : United Nations
UN WOMEN : United Nations Women
Vb : vebenzeri
YSK : Yüksek Seçim Kurulu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.3.1.1 : Kadın Meclis Üyelerinin Oranına Göre İlk 20 Ülkedeki Toplumsal Cinsiyet Kotaları, Tek Meclisli Parlamentolar veya Alt Meclisler, 2020 24
Şekil 1.3.1.2. : IPU ve BM Kadın Birimi "Siyasette Kadınlar" 2023 Haritası 25
Şekil 1.3.1.3. : Kadın Meclis Üyelerinin Oranına Göre İlk 20 Ülkedeki Parlamentoda Kadın Oranları..... 25
Şekil 3.1.3.1.: Cumhuriyetin İlk Kadın Milletvekilleri 66
Şekil 3.1.3.2.. : 1935 – 2023 Yılları Arasında TBMM'de Bulunan Milletvekili Sayıları.. 70

GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşayan toplulukların çeşitli sebeplerle bir arada yaşamasıyla ortaya çıkan devlet kavramı, bu devletin yönetilmesi meselesini de beraberinde getirmiştir. Bir arada yaşamaya başlayan bireylerin, birtakım yetkilerinden ve haklarından fedakârlık ederek bir erk oluşturma isteği, nasıl yönetilmek istedikleri siyasal sistemleri oluşturmuştur. Sistemin kim tarafından yönetileceği ise soyut bir kavram olan temsilin, somut şekilde hayata geçirilmesidir. Bu sistemlerden biri ve en ideali olduğu iddia edebilecek olan ise demokrasidir. Kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı duyulan, adil bir dengenin kurulduğu bu sistemde yöneticinin nasıl seçileceği, kim tarafından seçilebileceği önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Antik Yunan dönemindeki, yurttaşlık kavramından başlanılarak "Demokrasi – Temsil – Kadın" üzerine bir inceleme yapılmaya çalışılmaktadır. Antik Yunan'da yurttaş olarak nitelendirilmeyen kadınların, ev ve aile işleriyle ilişkilendirilmesi eşitlik mücadelesinin doğuşuna da işaret etmektedir. Bu dönem temelleri atılan sistemler ve başta hukuk olmak üzere normların elit bir grup erkek tarafından, eril bir bakış açısıyla oluşturulduğu da göz önüne alındığında kadınlar; birey olarak kabul edilmek ve doğmakla kazandıkları hakları elde edebilmek adına yüzyıllardır mücadele etmektedir.

Bugün modern devlette önem atfedilen temsil kavramı özellikle demokrasinin ön plana çıkmasıyla daha da anlam kazanmıştır. Eşit temsil ve eşit siyasal katılımın sağlanması demokrasinin, kalkınmanın ve sürdürülebilirliğin temelini oluşturacaktır. Günümüzde yasalar önünde seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olan kadınların, etkin temsil edilemediği ve temsilci olarak karar alıcı mekanizmalarda eksik olduğu gözlemlenmektedir. Bu tezin yazılmasındaki amaç bu eksikliğe dikkat çekmektir. Bu husus parlamento düzeyinde kadın temsili bakımından ele alınmıştır.

Tez çalışması 4 ana bölümden oluşmaktadır. Bölüm 1'de, kavramlar üzerinde durulmakta ve bu çalışmaya teorik bir temel kazandırmak amaçlanmaktadır. Bölüm 2'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ele alınmakta ve tarihsel süreç temel hatlarıyla ortaya konmaktadır. Bölüm 3'te Türkiye'deki durumun analizini yapabilmek adına Türkiye tarihi genel itibariyle ele alınmaktadır. Bölüm 4'te ise farklı dönemlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer alan kadın milletvekillerine temel sorular

yöneltilerek, siyasal temsildeki eşitsizliğin ortaya konması ve iyileştirilmesi için hangi adımların atılması gerektiğine dikkat çekilmek istenmiştir. Son olarak "Değerlendirme ve Sonuç" başlığı altında güncel durum ışığında bir sonuca varılmaktadır. Bu tez çalışmasında siyasetle ilgilenen kadınların yaşadığı zorluklar ortaya konulmakla birlikte, karar verici mercilerdeki erkeklere var olan sistemin eşitlikten uzak olduğunu, sistemin halihazırda eril olduğunu teorik ve pratik yönüyle göstermek amaçlanmıştır.

2024 yılında dahi kadın erkek eşitliğinin sağlanması için devam eden mücadele, bir demokrasi meselesidir. Cumhuriyetimizin 100. yılında hukukun üstünlüğünün, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasının önemine dikkat çekmek adına "Demokrasi-Temsil-Kadın" üçgenine odaklanılmıştır. Bu çalışmada değerlendirilen kavramlar, uluslararası ve ulusal düzeyde atılan adımlara bir bütün olarak bakılarak, kadınların siyasal temsilde var olmalarının önemi ve demokrasinin özüne nasıl dokunabileceği ortaya konmaya çalışılmaktadır.

*"**Demokrasi – Temsil – Kadın**"* bağlamında hazırlanan yüksek lisans tezinin amacı, ülkemizde demokrasi bilincinin benimsenmesi ve demokrasinin temel kriteri olan kadın erkek eşitliğinin siyasal alanda da yaşama geçirilmesi için önerilerde bulunmaktır. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında Atatürk ilke ve devrimlerinin izinde hedefimiz muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak ve aşmaktır.

BÖLÜM 1. "DEMOKRASİ – TEMSİL – KADIN" ÜÇLEMESİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1.1. Temsil Kavramı

Etimolojik kökeni Latince ve terminolojik olarak Roma kökenli olan, Türk Dil Kurumundaki tanımına göre **temsil** "*bir kimsenin veya bir toplumun adına davranmak*" anlamını taşımaktadır. Bir şeyin belirgin özelliklerini yansıtmak, simgelemek anlamının da karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Buradan hareketle şu çıkarımı yapmak mümkündür temsil; verilen bir yetkiyle, yetkiyi alan tarafından, yetkiyi verenlerin adına hareket edilmesidir. Demokrasi ve Devlet kavramlarının belirginleşmesiyle temsili rejimin temelini meydana getiren ve yöneten-yönetilen kurgusunu düzenleyen "yeni" temsil anlayışı da İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimlerinin paralelinde görünür hale gelir.[1]

Gerçekten de sosyolojik açıdan ele alındığında insan kitlelerinin bir araya gelerek oluşturdukları toplulukları, düzen ve kontrol altına alabilmeleri adına "sözleşme" olarak tabir edebileceğimiz, Rousseau ile öne çıkan "Toplum Sözleşmesi" anlayışına esas teşkil eden hususlardan biri temsildir. Özetle tanımlamak gerekirse yasal düzenlemeler ile bireylerin özgürlüklerini korumak, aynı zamanda toplumun toplumdan korunduğu, mülkünün ve egemenliğinin güvence altına alındığı sistemi inşa etmektir. Bu sistemi inşa ederken bir araya gelen bireyler, kendi hak ve özgürlerinin bir kısmından fedakârlık ederek egemen olan "Devleti", onları temsil etmesi adına yaratmaktadırlar.

Soyut bir kavram olan temsil, yapılan pek çok tanımlama ve tartışmayla birlikte bu çalışma kapsamında temsili demokrasinin önem kazandığı Antik Yunan'daki yurttaşlık kavramından bahisle ele alınacak olup siyasi arenada kadınların söz sahibi olması üzerinden değerlendirilecektir.

Temsil alanında çalışmalar yapan ve literatüre geçen sınıflandırmasıyla bilinen Pitkin de temsil kavramını "*halkın devleti yönetimine dahil edilmesi ve siyasal süreçlerde yurttaşın önceliklerinin görünür hale getirilmesi ve bu önceliklere göre*

[1] Metin **Özkan**, "Siyasal Temsil: Bir Kavramın Dönüşümü", Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 71. 2020, ss.232-263,https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi/issue/58120/730534, (son erişim tarihi: 05.05.2024) s.232.

hareket edilmesi" olarak tanımlar.[2] Yine temsil kavramının tanımlanmasında dikkat çeken bir diğer çalışma, Nancy Schwartz'ın "*Political Representation and Community*" adlı eseridir.[3] Pitkin'in tanımından pek de uzaklaşmayarak burada da siyasal temsil kavramı "*yönetenler ile yönetilenleri birbirine bağlayan soyut bir kurum"* olarak tanımlanmıştır. Temsil kavramına sistematik bir şekilde yaklaşan ve inceleyen klasikleşmiş çalışmalardan bir diğeri de Monica Brito Vieira ve David Runciman'ın "*Representation*" isimli yayınıdır.[4] Burada ise temsilin, modern devlet sisteminin ayırt edici en önemli unsurlarından biri olduğu ifade edilir.

1.1.1. "Demokrasi – Temsil – Kadın" İlişkisi

Demokrasi ve temsil ilişkisinde ise demokrasi arayışı, iktidarın sınırlanmasına bağlanmıştır.[5] Demokrasi kavramının temelinde, başta özgürlük ve eşitlik olmak üzere siyasal katılım, siyasal temsil ve haklar yer alır. Hak mücadelesinin başladığı ilk günden bugüne eşit katılım, eşit temsil için mücadele eden kadınlar, bir başka açıdan bakıldığında demokratik bir düzenin sağlanması için mücadele etmektedir. Belli sınırlar içerisinde yaşayan yurttaşların tamamının, alınacak kararlarda söz sahibi olması ve demokratik bir şekilde seçilen temsilcinin yetkilerini adil, hukuka uygun bir şekilde kullanması önem taşımaktadır. Kadınların, temsil edilen sıfatına sahip olmaması ile bir grup tarafından alınan kararların temsilci tarafından kadınları da kapsayacak şekilde uygulanması antidemokratik bir yapı oluşturacaktır. Bir başka açıdan kadınların temsil edilen sıfatına sahip olup temsilci olamadığı noktada da aynı eşitsizlik güçlü şekilde devam edecektir.

Dolayısıyla demokratik bir sistemden bahsedebilmek için demokrasinin ne olduğu ve sınırlarının ortaya konması, temsil kavramı ile kurulacak bağlantıda kadınların ve kadın erkek eşitliğinin öneminin net olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Nitekim kadınların, biyolojik ya da toplumsal cinsiyetleri nedeniyle sistemin dışında bırakılması halinde antidemokratik bir yapı oluşacak, temsil edilemeyen kadınlar karar vericiler tarafından alınan kararların kendileri adına uygulanmasıyla eşitlik ve adaletten yoksun bir sistemde yaşamaya mahkum olacaktır. Bu tezde savunulan

---

[2]Haskell **Fain**, "Hanna Pitkin's The Concept of Representation.",Nous, Vol: 14, Western Divison Meetings, s.110, https://www.jstor.org/stable/2214898 , (son erişim tarihi: 05.05.2024).
[3] Emel **İlter, Türkiye'de Kadın ve Siyasal Temsil**, 1.Basım, Nobel Bilimsel Eserleri, Ankara, Aralık 2021, s.9
[4] **İlter**, a.g.e, s.9.
[5] Anne **Phillips, Demokrasinin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul, 2015, s.40.

"Demokrasi – Temsil –Kadın" arasındaki organik bağ, biyolojik ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliği yapılmaksızın yurttaşların tamamının temsilde etkin şekilde yer alması ve halihazırda eril olan yapının bu kimliğinden sıyrılarak demokrasinin tüm unsurlarıyla hayata geçebilecek olmasıdır.

1.1.2. Demokrasi

Demokrasinin temeli Antik Yunan'a dayanmakta olup *demos (halk/kitle)* ve *kratos(yönetim/egemenlik)* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur.[6] Kelime anlamından anlaşılabileceği üzere halkın egemenliğini ifade etmektedir. Antik Yunan'da halk tanımının karşılığı elit bir grup olan erkek olduğundan bu kapsamda iktidarın nereye kadar genişleyebileceği sorusuna cevap aranırken, özel alan/kamusal alan kavramları ortaya çıkmıştır. Bu ayrım Eski Yunan düşüncesinden ve onun polis *(kamusal alan)* ile oikos (*hane/özel alan*) kavramlaştırmasından türetilmektedir.[7]

19. yüzyıl liberal düşüncesi, kamusal ve özel alanlar arasındaki vazgeçilmez ayrımın temelinde, özgürlük alanının bireyin özel yaşantısında, aile içinde olduğunu varsaymaktadır. Kamusal alan hem zorunluluğun hem de erkeklerin alanı olarak tanımlanmaktadır.[8] Kamusal alan kavramı devletin müdahale alanını, kamusal alanla sınırlı tutar bir başka anlatımla özel alanı politika dışında bırakır. Böylece erkekler özel alanında da özgürlüğünü elde etmiştir. Örneğin 743 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Aile Hukuku bölümünde 1900'lerin başındaki aile yapısı ve eşlerin konumları dikkate alınarak düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerde "*koca ailenin reisidir*", "*evlilik birliğini temsil ve karar yetkisi kocaya aittir*" ve "*evli kadının çalışabilmesi için kocanın muvafakati*" hükümlerine yer verilmiştir. Toplumun kamuya ait alanları -*mahkemeler, parlamentolar, siyasi partiler, güvenlik güçleri, ticaret ve meslek odaları, büyük ticari firmalar, saygın iş alanları*- uzun bir süre erkeklerin elinde ve egemenliğinde örgütlenmiştir.[9]

---

[6] Menderes **Çınar**, "Demokrasi", **Siyaset-Kavramlar, Kurumlar, Süreçler**, (ed: Yüksel Taşkın), 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s.207.
[7] Fatmagül **Berktay, Tarihin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, Kasım 2018, s.36.
[8] **Berktay**, a.g.e., s.37
[9] Ahu **Sumbas,** "Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, No: 53, Ekim 2015, s.108, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/254040, (son erişim tarihi:01.05.2024)

Bu dönemde toplumun özüne yerleşen ilkeler ve gelenekler günümüze kadar gelmiş ve aslında bugünün ataerkil yapısını oluşturmuştur. Ev içerisinde baskılanan ve erkeğin egemenliği altında kalan kadın, bu baskıdan kurtulmak için mücadelesini sürdürmüş ve sürdürmeye devam etmektedir. Bu dönemde feministler, özel alanın doğasının araştırılmamasını demokrasi tartışmalarındaki bir eksiklik olarak değerlendirmiş olup, evlilik ve hanedeki eşitsizliklerin, eşit politik hak vurgusunu nasıl anlamsızlaştırdığını vurgulamışlardır.[10] Nussbaum da liberal anlayışa ilişkin eleştirilerini sıralarken, eşit muamele görmenin anlamının herkese aynı muamele etmek olmadığını, özellikle adaletsiz toplumlarda insanların başlama noktalarının adaletsiz olduğunu ve bu bakımdan eşit muamelenin gelenek ve güce ilişkin engelleri kaldırması gerektiğini ifade etmiştir.[11]

Demokrasi kavramının temelinde başta özgürlük ve eşitlik olmak üzere, siyasal katılım, siyasal temsil ve haklar yer alır.[12] Bir siyasal sistemde var olan unsurların örgütlenmesine, yoğunluğuna ve varlığına göre oluşacak demokratik düzlemde mutlaka bulunması gereken 5 unsur söz konusudur. Bu 5 unsurun sadece birinin sistemde yer alması demokratik bir düzen için yeterli değildir ancak unsurlardan herhangi biri daha yoğun olarak gözlemlenebilir. Yoğun olan unsura göre katılımcı demokrasi, müzakereci demokrasi gibi farklı demokrasi modelleri söz konusu olabilir. Çalışma alanının dışında kaldığından demokrasi modelleri detaylı olarak ele alınmayacaktır. Demokratik düzende var olması gereken unsurlar şunlardır;

1- Siyasal katılma
2- İdeolojik Çoğulculuk/Düşünce Özgürlüğü
3- Kurumsal Çoğulculuk/Güçler Ayrılığı
4- Geniş ve Güvenceli Temel Hak ve Özgürlükler Listesi
5- Hukukun Üstünlüğü

Bu 5 unsurun yer almadığı bir sisteme demokratik bir sistem demek mümkün değildir. Fakat söz konusu unsurların sistem içerisindeki ağırlığı ya da bazılarının eksik yer alması, sistemi antidemokratik bir hale de getirmemektedir. Söz konusu

---

[10] **Phillips,** a.g.e., s.46.
[11] Gülriz **Uygur**, "Toplumsal Cinsiyet ve Adalet: Hukuk Adaletsizdir", Ankara Barosu Dergisi, 2015/4, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398472, (son erişim tarihi: 06.05.2024), s.125.
[12]Nesrin **Demir**, "Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları", Ege Akademik Bakış, 2010, https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/2054/makaleler/10/2/arastirmax-demokrasinin-temel-ilkeleri-modern-demokrasi-kuramlari.pdf, s.601, (son erişim tarihi:05.05.2024).

unsurların genelinde bir eksilme yaşandığında artık otoriterleşmenin başlayacağından söz edilebilir.

1.1.3. Siyasal Katılma

Siyasal katılma, toplum üyesi bireylerin siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır.[13] Bu katılım bireysel (aktif) olabileceği gibi, toplumsal (pasif) da olabilir. Siyasal yaşama katılmayı, kadınların oy vermeye katılmasının yanı sıra siyasal kararları alan parlamentoda ve alınan siyasi kararları günlük yaşamda uygulamak üzere bürokraside görev yapma şeklinde yorumlamak gerekir. Kadınların siyasete katılımları hem siyasetin niteliğini değiştireceği hem de kamu görevinde eşit hizmet anlayışını geliştirip tüm toplumlarda demokratik süreçlerin güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, "*kadınların eşit-hak ve eşit katılımlarından yana olmak,* ***demokrasiden yana olmak*** *anlamına gelir*" ve "*Demokrasi, tüm halkın yönetimi demek olduğu için, gerçek demokrasi tanımına göre, yönetim kadrolarında toplumu yansıtan bir devlet formudur*".[14] Toplumun herhangi bir kesiminin bu sistem dışında bırakılması, halkın yönetimini de karşılamayacaktır. Dolayısıyla kadınların eşit temsili demokrasinin temel kriteridir çünkü biyolojik ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliği gözetilmeksizin, aynı sınırlar içerisinde yaşayan bireylerin karar alma süreçlerinde var olması, sistemin demokrasiyi özümsemesini de beraberinde getirecektir. Sadece siyasal katılım noktasında değil, demokrasinin diğer unsurlarında da çeşitliliğin ve eşitliğin sağlanmasında temel faktör olacaktır.

1.1.4. İdeolojik Çoğulculuk/ Düşünce Özgürlüğü

Düşünce özgürlüğü, bir diğer ifadeyle ideolojik çoğulculuk, bir ülkede ya da siyasal sistemde birbirinden farklı görüşlerin ve düşüncelerin özgürce var olması ve bir arada yaşayabilmesidir. Bir sistemde partiler yoksa, sivil toplum örgütleri (*demokratik toplum örgütleri)* yoksa veya haklar güvence altına alınmamışsa, bu sistem demokrasiden uzaktır ve ideolojik çoğulculuk yoktur.

---

[13] Nedret **Çağlar**, "Kadının Siyasal Yaşama Katılım ve Kota Uygulamaları", Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, 2011, 3.Cilt, 4.Sayı, s.57, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213982 , (son erişim tarihi: 05.05.2024)

[14] Necla **Arat**, **Kadınlar ve Siyasal Yaşam – Eşit Hak Eşit Katılım**, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, No: 4, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991, s.27-28.

Evrensel Hukuk düzleminde bakıldığında ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında değinildiği üzere demokrasilerin en önemli unsurunun ifade özgürlüğü olduğu söylenebilecektir. Bu özgürlük sadece devlete veya toplumun büyük bir bölümünün kabul edebildiği düşüncelerin açıklanması değil tam aksine onları huzursuz eden, eleştirel düşüncelerin açıklanması anlamını da taşımaktadır.[15] Demokratik düzende birey rahatlıkla düşüncelerini açıklayabilir ancak bunu şiddet yöntemlerini kullanarak yaptığında ya da bir başkasının özgürlük alanını ihlal ettiği takdirde demokrasinin dışında kalır. Özgürlük deyince serbestlik alanı söz konusudur ancak sınırsız değildir, doğal sınırları vardır. Bu sınırların temelinde de topluluk halde yaşayan bireylerin özgürlüklerini ihlal etmemek yer alır. Bu bağlamda kadınların kendi fikirlerini özgürce beyan edebilecekleri mekanizmalar içerisinde yer almaları, demokrasinin gelişmesine hizmet edecektir.

1.1.5. Kurumsal Çoğulculuk/Güçler Ayrılığı

Montesquieu'nun üç ayaklı sistem olarak kavramsallaştırdığı kuvvetler ayrılığı sistemi yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden ayrı olmasıdır.[16] İyi bir demokratik sistem için yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayrı olması, her birinin diğerini denetleyebilmesi ve bir erkin aşırı güçlü olmaması gerekmektedir. Kurumsal çoğulculukta mantık "*her şeyin aşırısı kötüdür*." anlayışından gelmektedir. Sadece var olan erklerin değil devletin kurumlarının da birbirinden ayrı olması ve hiçbir güç altında yönetilmiyor olması gerekir. Devlet yapılanmasının ve gücünün, milletten alındığı; milletin tüm erkler üzerinde olduğu unutulmamalıdır. Devlet gücünü aldığı millete *(kamu gücü)* daima hizmet ettiğinin bilinciyle *(kamu yararı)* işlem ve eylemlerini gerçekleştirmelidir.

1.1.6. Geniş ve Güvenceli Temel Hak ve Özgürlükler Listesi

Bu başlık altında öncelikle hürriyet kavramına açıklık getirmenin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Hürriyet çok yönlü bir kavram oluşu sebebiyle farklı yönleri ön plana çıkarılarak tanımlanabilmektedir. Bağımsızlık, fırsat eşitliği, özellik

---

[15] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Handyside/Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No: 5493/72, 07.12.1976, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]} , (son erişim tarihi:05.07.2024)
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Vedat Şörli/Türkiye Kararı, Başvuru No: 42048/19,19.10.2021, https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-216529%22]} , (son erişim tarihi:05.07.2024)

[16] Oktay **Uygun, Devlet Teorisi**,8.Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul,2021, s.401-402.

ve gizlilik gibi anlamlar ifade edebilmektedir.[17] Bununla birlikte toplum içerisinde yaşayan bireyler için başkasının özgürlük alanının ihlal etmeden yapılabilecek tüm eylemler olarak tanımlanabileceği düşünülmektedir. "*Hak, insanların hukuk düzeni tarafından korunan hürriyetidir."*[18] Bir başka anlatımla bireylerin bir eylemi yapmak ya da yapmamak konusundaki durumu özgürlük olarak tanımladığımızda, bu özgürlüğün bir alt kümesi olarak haklar karşımıza çıkmaktadır. Buna göre bireylerin eylemlerinin sadece bir kısmı özgürlük iken, bir alt kümede sadece bazı özgürlüklerin hak olduğu tespitinde bulunmak mümkün olacaktır. Bu husus eylemlerin kısıtlanmasının, diğer bireylerin özgürlük alanlarına müdahale etmeme ve haklarını ihlal etmeme şeklinde karşımıza çıkabilmektedir.

Demokratik bir düzende siyasal makamları belirlemek için yapılan seçimlerin bir anlam ifade edebilmesi için temel hak ve özgürlüklerin tanınmış ve koruma altına alınmış olması gerekir.[19] Demokrasinin olmazsa olmazlarından biri ise temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alınmış olmasıdır. Bu kapsamda ele almamız gereken kamusal haklardan önce, insan haklarıdır. Yurttaşların sadece insan olduğu için değerli olduğu bilinciyle dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin eşit tutulması gerekir.

20. yüzyılın başında haklar, George Jellinek tarafından 3 başlık altında sınıflandırılmıştır.[20] Bunlar negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü haklarıdır. Buna göre kişinin devlet tarafından dokunulamayacak, "özel alanına" giren haklarına negatif statü hakları; devletin aktif olarak yer alacağı, bireylerin taleplerine karşılık hizmet edeceği pozitif statü hakları; kişinin devlet yönetiminde söz sahibi olması ise aktif statü hakları olarak tanımlanmaktadır.

Nitekim tarihsel süreç içerisinde değişen ve gelişen ihtiyaçlar yeni hakların doğmasını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla üç başlık altında toplanan haklar listesinin farklı şekilde sıralanması söz konusu olmuştur. Buna göre birinci kuşak, ikinci kuşak, üçüncü ve dördüncü kuşak haklar şeklinde yeni bir sınıflandırmaya gidilmiştir.[21] 17. ve 18. yüzyılda sadece klasik haklar yani devlete negatif yükümlülük

---

[17] Münci **Kapani, Kamu Hürriyetleri**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s.3-4.
[18] Kemal **Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Esasları,** 9. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2017, s.401
[19] **Demir,** a.g.e., s.603.
[20] **Uygun,** a.g.e.,532.
[21] **Uygun,** a.g.e., s.533.

yükleyen haklar ele alınmaktaydı. Modern Çağa kadar tarım toplumlarının var olduğu dönemde grup hakları ele alınmaktaydı. Siyasal rejimlerin belli sınıflarca idare edildiği dönemlerde iktidarı elinde bulunduran grup en fazla hakka sahip oluyordu.[22] Modern Çağın başlaması ve Sanayi Devrimi ile insan hakları kavramı değişmiş ve günümüzdeki kapsamlı halini almıştır. Bu bağlamda devlete negatif yükümlülük yüklenerek pasif tutum sergilemesinin beklenmesinin yanı sıra, pozitif yükümlülükler getirilerek aktif olarak yurttaşlarının haklarını koruması beklenmektedir.

1.1.7. Hukukun Üstünlüğü

Bir kurallar bütünü olan hukuk, devlet ve toplum arasındaki ilişkiler ile bireyler arasındaki ilişkilere düzen getirip, yaptırım gücüyle aykırılıkların önüne geçerek düzenin sağlıklı şekilde devam etmesi adına çalışır. Bu düzen sayesinde adil ve güvenli bir toplumda yaşamak mümkün olur. Özünde sosyal davranışları bir kural çevresinde toplamak ve karşılıklılık yer almaktadır.

Hukukun üstünlüğü; bir ülkede yasama, yürütme, yargı erkleri ile diğer kurumların hukuk kuralları çerçevesinde, denetlenebilmesidir. Yönetenlerin ve yönetilenlerin, devletin içindeki tüm kurumların Anayasa, yasalar ve hukuk kurallarına uygun hareket etmesidir. Buradan anlaşılması gereken *devletin yönetim icrasının kısıtlanması*[23] değil, tüzel kişiler olsun dernekler olsun ya da gerçek kişiler olsun tüm ilişkilerin anayasal, yasal ve evrensel hukuk kuralları çerçevesinde yer almasıdır. Hukukun üstünlüğü, modern devlet anlayışının temelidir. Hukukun üstünlüğünün sağlanabilmesi için öncelikli olarak yargının bağımsız olması, hakim ve savcıların teminat altına alınması, özlük hakları, mahkemelerinin bağımsız olması ve en önemlisi siyasi baskıdan uzak olması gerekmektedir.

Özetle "***Demokrasi – Temsil – Kadın***" ilişkisine baktığımızda, nüfusun yarısını oluşturan kadınların karar alma mekanizmalarında ve özellikle siyasal iktidarın içinde yer almaması, temsilde eşit şartlarda yer bulamaması o ülkedeki demokrasinin varlığının sorgulanmasının en önemli sebebi olacaktır. Demokratik bir

---

[22] Etem **Çalık**, "İnsan Hakları Meselesinin Gelimi ve Siyasi ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi", (der: Türk Eğitim-Sen), **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, Cilt 6, Sayı 16, Bahar 2017, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369317, (son erişim tarihi: 05.05.2024), s.41.

[23] Raoul Wallenberg Institute, "Hukukun Üstünlüğü, Politikacılar İçin Kılavuz", (Türkçe çeviri editörü: Av. Musa Toprak), http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/526.pdf, Türkiye Barolar Birliği, 2015, Ankara, s.13-14, (son erişim tarihi: 05.05.2024)

toplumdan söz edebilmek için demokrasi kriterlerine uyulması ve bunun toplumdaki tüm bireyler adına sağlanması gerekir. Sistem içerisinde katılımın sağlanamaması ya da hakların güvence altına alınmaması, demokrasi eksenini negatif yöne kaydıracaktır. Bu sebeple kadın-erkek eşitliği ve dolayısıyla kadınların eşit temsilinin, demokrasi meselesi olduğu açıktır.

1.1.8. Gaslightling

Gaslighting, henüz tam olarak Türkçe karşılığı olmayan ve 1938 yılında İngiliz tiyatro yazarı Patrick Hamilton tarafından kaleme alınan tiyatro oyunundan yola çıkarak günlük kullanımda yer bulmuş bir kavram haline gelmiştir. Dünya'nın en önemli sözlüklerinden biri olarak kabul edilen Merriam Webster Sözlüğü, 2022 yılının sözcüğünü "*Gaslighting"* olarak belirlemiştir. Bu kelime 2022 yılında geçmiş yıllara oranla %1740 oranla daha fazla kullanılmış ve yılın popüler kelimelerinden biri haline gelmiştir.[24] Tez konusu ile bağlantılı olan "*Gaslighting*" kavramına yer vermenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Gaslighting, kişinin kendi çıkarı için karşısındakini manipüle etmesi ya da yanıltması anlamını taşımaktadır. Psikolojik şiddetin bir türü olarak karşımıza çıkan gaslightling, mağdurun kendisinden şüphe etmesine sebep olmaktadır. Kelimenin ortaya çıkmasına sebep olan tiyatro oyununda da eşine psikolojik şiddet uygulayan zorba bir adamın çeşitli manipülatif teknikler ile kadının gerçek ile bağını koparmasından bahsediliyor.[25] Kelime karşılığı olarak gaz lambası anlamına gelen gaslighting, tiyatro oyununda adamın gaz lambasını giderek kısması ve eşine lambanın kısılmadığını, kendisinin hayal gördüğünü söylemesi ve bu yolla eşine psikolojik zorbalık yapmasından bahsediliyor.

Bir şiddet türü olarak gaslighting günümüzde hayatın içinde kadınların maruz kaldığı yaygın şiddetlerden biri olduğu düşünülmektedir. Kadınların sosyal hayatta beceriksiz, başarısız olduğu ve eril toplum baskısı ile tek başına bir birey olarak asla kabul edilemeyeceği algısı, kavram ile doğrudan bağdaşmaktadır. Özellikle dini kuralların toplum nezdinde ağırlığının fazla olduğu toplumlarda, ataerkil yapının da

[24]Merriam Webster Sözlüğü, https://tls.tc/uyFyy, (son erişim tarihi: 05.05.2024)
[25] Detaylı bilgi için bknz: Yılmaz **Özdil**, **Gaslight**, 1.Basım, Sia Kitap, İstanbul, 2023.

hüküm sürmesiyle, kadınların tek başına kamusal alanda var olamayacağının ve genel olarak yerinin evi olduğunun işaret edilmesi, benzer bir şiddeti ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla kadınların, siyasal haklarını kanunlar nezdinde elde etmiş olmasına rağmen 2024 yılında dahi uygulamada eşit temsilin sağlanamamış olması, psikolojik eşiklerin aşılamamış olması *"gaslight sendromunun*" somut bir örneğidir. Eril olan sistem içerisinde var olmaya çalışan kadınlara, siyasetin kadın işi olmadığının söylenmesi, kadınların duygusal hareket ederek karar alma süreçlerinde stratejik hareket edemeyeceklerinin iddia edilmesi *gaslight* etkisinin siyasetteki görünümüdür. Kavram her ne kadar 2022 yılı itibariyle gündeme gelmiş olsa da karşılığının, yüzyıllardır var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil sistem içerisinde birey olarak var olmaya çalışan kadınların hak mücadelesine ışık tuttuğu yadsınamayacak bir gerçektir.

1.1.9. Aşıl(a)mayan ve Görül(e)meyen Engel: Cam Tavan

Kadın ve temsilin ele alındığı bu çalışmada değinmek gereken bir diğer kavram ise "*Cam Tavan*" engelidir. Esasında kadınların, çalışma yaşamlarında üst düzey yönetici pozisyonuna ulaşmalarının erkeklere nazaran daha zor olması, bir başka anlatımla dezavantajlı konumda olmaları metaforudur. Günümüz literatüründe sıkça bahsedilen bu kavram, kadınların yoksun kaldıkları konumların yanı sıra ırkçılık gibi farklı ayrımcılıklar tanımlanırken de kullanılmaktadır. Bir kişinin, çalışma hayatında hiyerarşik olarak ilerlemesinin iş performansı dışında etnik köken, cinsiyet, sosyal bağlantılar, kültürel edinimi gibi farklı durumlara bağlanmasında da kullanıldığı görülmektedir. Öreğin Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (*ILO*)[26] göre cam tavan terimi "*Nitelikli bir kişinin, bir kuruluşun hiyerarşisinde ilerlemesinin çoğu durumda cinsiyetçilik ve ırkçılık olmak üzere bir tür ayrımcılık nedeniyle belirli bir düzeyde durdurulduğu durumları ifade eder.*" şeklinde tanımlanmıştır.[27]

Kavram her ne kadar özel sektörde çalışan kadınların hiyerarşik olarak ilerleyemeyişini ifade ediyor gibi algılansa da kamuda, politik alanda, akademik alanda da aynı engeller görülmektedir. Kısacası kadının kamusal hayata girdiği ve

[26] Bu konudaki çalışma için bknz: İLO'nun "Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Rehberi",https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo ankara/documents/genericdocument/wcms_717638.pdf , (son erişim tarihi: 05.05.2024).

[27] Seyhan **Erdoğdu**, "Cam Tavan",https://feministbellek.org/cam-tavan/#_ftn1, (son erişim tarihi: 05.05.2024)

kademe olarak yükselmeye çalıştığı her alanda bu engeller görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olan "*Cam Tavanlar*" kadınların sadece statü olarak ilerleyememesi değil, düşük maaşla daha çok çalışması ya da aynı pozisyonda daha düşük maaş alması olarak da karşımıza çıkar.

Konumuz açısından ele alındığında ise kadınların yasalar önünde, erkekler ile eşit haklara sahip olması ve güvence altına alınan seçme ve seçilme hakkına rağmen erkeklerle aynı orda temsil edilememeleri, kamusal alanın özellikle politik alanda, bir diğer anlatımla siyasi arenada niceliksel açıdan az olmaları, niteliksel açında ise yetkin oldukları alanlarda var olmalarının önüne geçildiği gözlemlenmektedir. Bu konuyu "Vitrin Camı" olarak nitelendiren görüşler de vardır.[28] Bu görüş Bourdeiu'nun simgesel şiddet kavramı[29] ile bağdaştırmıştır. Simgesel şiddet noktasındaki saptamaya bir noktaya kadar katılmakla birlikte kadınların hak mücadelesindeki engellerin "vitrin" olarak kavramsal bir karşılığının olmasına bu çalışma kapsamında katılınmamaktadır. Karar alma süreçleri ve temsil mekanizmasına katılma noktasında aşılmaya çalışılan engellerin var olduğu bilinmekle birlikte mücadele, vitrinde sabit halde duran bir obje olarak tasvir edilmenin ötesindedir.

Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun 2024 Mart ayında toplanan 68. Oturumu New York Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde gerçeklemiş ve savaşların kadınlar üzerindeki etkisi oturumda ön plana çıkmıştır. CEDAW'ın değerlendirildiği (2.4.5.) başlık altında ele alınan *Tavsiye Kararlar* ışığında alınabilecek tedbirler üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte BM Genel Sekreteri

---

[28] Ayşegül **Yaraman, Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili – Dişiliksiz Siyaset**, Giriş Bölümü: Kadın Mücadelesinden Yöneticilerin Bağışına: Aşılamayan Vitrin Camı, Bağlam Yayıncılık, Mart 2015, s.11.

[29] Simgesel şiddet, günlük hayatın her bir alanına yayılmış, toplumun her kesiminde görülen şiddettir. Güç ve şiddet aynı konumda olup farklı biçimlerde tesir etmektedir. Bir başka anlatımla gücü elinde bulunduran kesimin, dezavantajlı kesime uyguladığı şiddet olarak da tanımlanabilir. Esasında fiziksel bir unsur barındırmayan sembolik şiddet, maruz kalanın küçük düşmesine, onurunun kırılmasına sebebiyet verir. Şiddeti uygulayan ise uyguladığı şiddeti meşrulaştırma çabası içinde, mağdurun bu durumu sorgulamasına sebep olur. Dezavantajlı, azınlık olan bu şiddetin mağdurudur. Toplumda var olan şiddet kalıpları da özellikle ataerkil düzen düşünüldüğünde kadınların bu şiddetin mağduru olabileceğine işaret eder.
Bu konuda detaylı bilgi için bknz: Cemile **Yılmaz,** "Bourdieu'da Temel Kavramlar ve ve Simgesel Şiddet Analizi", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1202994 , son erişim tarihi: 07.08.2023

Antonio Gutteres konuşmasında "cam tavanlar" ile "lider kadınlar" kavramları ön planda olmuştur.[30]

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (*UN Women*) ve Parlementolar Arası Birlik (*IPU*) tarafından 2005 yılında bu yana hazırlanan "*Siyasette Kadınlar Haritası*" kadınların, temsil konusunda dezavantajlı konumda olduğunu sayılar ile gözler önüne sermektedir. [31] Sayıca bir artış sağlanmış olsa da kadınlar, eşitlik kıyaslamasının çok altında kalmaktadır. 01 Ocak 2023 tarihi itibariyle yayınlanan 2023 haritasında, Dünya genelinde kadınların politik karar alma süreçlerine daha fazla dahil olduklarını ancak siyasette eşit temsilin hala sağlanamadığı gözlemlenmiştir.[32]

Birleşmiş Milletler sitesinde yayınlanan haberde haritaya ilişkin, 01 Ocak 2023 itibariyle ülkelerin %11.3'ünde devlet başkanı kadınlar varken, %9.8'inde hükümet başkanı kadın bulunuyor yani 193 ülkenin 19'unda hükümet başkanı kadın.[33] Çalışmada yapılan kıyaslamada ise 10 yıl öncesinde göre bu rakamların sırayla %5.3 ve %7.3 olduğu ifade edilmiş. Tüm bölgeler arasında ise Avrupa'nın, kadınların siyasete katılımlarının çoğunlukta olduğu en fazla sayıda ülkeye sahip olmaya devam ettiği aktarılmış.

Dünya genelindeki kadın milletvekillerinin 2021'deki oranının %25.5'ten %26.5'e yükseldiği ve 2021'de %20.9 olan parlamentodaki kadın meclis başkanları oranının %22.7'ye ulaştığı aktarılmış. Güncel veriler ışığında Dünya'daki kadın bakanların oranı %22.8 olarak açıklanırken kabinelerdeki en yüksek kadın oranlarının Avrupa ve Kuzey Amerika ile Latin Amerika ve Karayipler'de olduğu verileri paylaşılmış. Haritada dikkat çeken bir diğer husus ise kadın bakanların hangi alanlarda

---

[30]Birleşmiş Milletler Türkiye, "Gutteres'ten Kadın Haklarını Savunmak İçin Küresel Eylem Çağırısı", https://turkiye.un.org/tr/263090-guterres%E2%80%99den-kad%C4%B1nhaklar%C4%B1n%C4%B1-savunmak-i%C3%A7in-k%C3%BCresel-eylem-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1 , (son erişim tarihi: 05.05.2024)

[31] UN Women – IPU, "Siyasette Kadınlar: 2023", https://turkiye.un.org/sites/default/files/2023-03/Siyasette%20Kadınlar%202023%20-%20Harita.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024)

[32] Birleşmiş Milletler Türkiye, "UN Women-IPU 'Siyasette Kadın: 2023' haritasına göre: kadınların siyasete katılımı eşitlikten hala çok uzak", https://turkiye.un.org/tr/224322-un-women-ipu-"siyasette-kadın-2023"-haritasına-göre-kadınların-siyasete-katılımı-eşitlikten, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

[33]UN Women – IPU, "Siyasette Kadınlar: 2023" Haritasında yer alan verilere göre;
Devlet Başkanı kadın olan ülkeler: Barbados, Bosna Hersek, Etiyopya, Gürcistan, Yunanistan, Macaristan, Hindistan, Nepal, Peru, Moldova Cumhuriyeti, Singapur, Slovakya, Slovenya, Trinidad ve Tobago, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti.
Devlet ve Hükümet Başkanı kadın olan ülkeler: Honduras, San Mario.
Hükümet Başkanı kadın olan ülkeler: Bangladeş, Barbados, Bosna Hersek, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gabon, İzlanda, İtalya, Litvanya, Yeni Zelanda, Moldova Cumhuriyeti, Samoa, Sırbistan, Togo, Tunus.

çalıştığına ilişkin kısımdır. Buna göre, kadınlar yine bu tez çalışmasında eleştirildiği üzere toplumsal cinsiyet rolü etkisinin bir yansıması olarak sosyal işlerde bakanlık görevini üstlenmiş durumdadır. Aile ve çocuk işleri, gençlik, toplumsal cinsiyet, sosyal güvenlik gibi alanlarda görev alan kadın bakanlara nazaran "erkek işi" olarak tanımlanan savunma, ulaştırma, enerji ve tabii kaynaklar alanlarında ise yeterince yer almıyor.

Türkiye'ye baktığımızda ise 2023 Mayıs ayında yapılan, Cumhurbaşkanlığı ve 28. Dönem Milletvekilliği Seçimlerinin ilk analizine göre 600 milletvekilinden 119'u yani %19.83'ü kadındır. 05 Mayıs 2024 tarihi itibariyle bazı milletvekilleri düşürüldüğünden meclisteki 594 milletvekilinin 118'i kadın olup oran %19,87'dir.[34] Durumun eşitlikten çok uzakta olduğunu anlamak adına tersinden bakmanın faydalı olacağı düşünülüp 2023 Seçimleri itibariyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin %80.17'sinin erkek vekillerden oluştuğunu ifade etmek gerekir. %19.83'lük dilim içerisinden ise en yüksek kadın oranı Adalet ve Kalkınma Partisi'ne ait olup toplam 263 vekilinden 50'sinin (%19.01) kadın olduğu verisine ulaşılmaktadır. Her ne kadar Cumhuriyet tarihinin en yüksek sayısına ulaşıldığı çeşitli kaynaklarda ve haberlerde ifade edilse de 1934 yılında Seçme ve Seçilme Hakkını elde eden kadınların hala Meclis'te %30 kritik eşiğe dahi ulaşamadığı bir gerçektir.

Görüldüğü üzere Dünya'da da ülkemizde de her ne kadar yasalar önünde eşitlik sağlansa da bu yasalar uygulamada karşılık bulamamaktadır. Toplumun en küçük birimine kadar işleyen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, tüm etkisini her alanda göstermeye devam etmektedir. Bu yasaların, pratik hayata geçirilebilmesi için cinsiyet eşitliğini tesis edecek birtakım uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. "*Temsil Türleri*" 1.2. başlığında, "*Kadınların Siyasal Katılımını Artırmaya Yönelik Uygulamalar*" 1.3. başlıkta ve kadın erkek eşitliği için atılabilecek adımlar "*Değerlendirme ve Sonuç*" kısmında ele alınacaktır. Fakat önemle ifade etmek gerekir ki hangi uygulama üzerine çalışılırsa çalışılsın esas değişim toplumun eğitilmesi ve bilinçlenmesi ile olacaktır. Bu sebeple özellikle çocukların eğitim hayatlarına başladıkları günden itibaren okullarda, bu zincirin kırılmadan devam edebilmesi için ise ebeveynlerin ve diğer tüm bireylerin

[34] TBMM, Sandalye Dağılımı. (28.Dönem CHP Afyonkarahisar Milletvekili Burcu Köksal, 31 Mart 2024 Yerel Seçimlerinde Afyonkarahisar Belediye Başkanı olarak seçilmiştir.), https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi , (son erişim tarihi : 05.05.2024)

sosyal alanlarda eşitlik, toplumsal cinsiyet ve kadının insan hakları üzerinde eğitilmesi ve bilinçlenmesi şarttır.

1.2. Temsil Türleri

Temsil, incelendiği alan özelinde farklı sınıflandırmalar altında değerlendirilmektedir. Öyle ki sosyoloji alanında incelendiğinde toplum dinamiklerine dayanan birtakım farklılıklar ele alınırken, hukuk alanında eşitlik ilkesi temeline oturtulmakta, siyaset biliminde ise teorik sınıflandırmalar üzerinden değerlendirilebilmektedir.

Siyasal temsilde her şeyden önce kadın ve erkeğin birebir eşitliği savunulmaktadır. Bu talebin yüksek sesle dile getirilmesi her ne kadar 20. yüzyılın başlarında yasal dönüşümlerin temelini oluşturmuşsa da içeriğine yönelik nitelikli bir tartışma ortamı yaratılmamıştır. Nitekim 20. yüzyılın sonlarında "*cinsiyetlere rağmen eşitlik*" önerisi ikinci dalga kadın hareketiyle ele alınmıştır. Kadınların siyasete katılmasındaki en büyük engel sistemin ve iktidarın erilliğinden kaynaklandığı yine bu dönemde irdelenmiştir.

Bu tezde, hukuki pencereden kadınların siyasal temsili ele alınmakla birlikte farklı sınıflandırmalar altında incelenen temsil türlerine kısaca değinilecektir. Temsil türlerine açıklık getirilmeye çalışılırken unutulmamalıdır, bu tartışmalar kadın ve erkek arasında var olan tüm eşitsizliklerle, bir demokrasi meselesi olan siyasal katılımın gerçekleştirilebilmesi ve de eşitsizliği yaratan faktörlerin uzun da sürse ortadan kaldırılabilmesine hizmet etmektedir.

1.2.1. Tanımlayıcı Temsil – Niteliksel Temsil

Kadınların siyasal temsili üzerine yapılan literatür taramalarında ve okumalarda fark edilmektedir ki demokrasi, toplumsal cinsiyet, din, popüler söylemler gibi farklı değişkenler incelemelerde analiz edilmektedir. Yine ağırlıklı olarak incelemelerde değinilen çalışma, 1967'de Pitkin'in yapmış olduğu siyasal temsil sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmada dört farklı boyut üzerinde durulur; ilki temsilin sembolleşme olduğunu ifade eden sembolik temsil *(symbolic representation)*, ikincisi hepimizin bildiği ve toplum adına karar alabilmek için temsilcilerin seçildiği ve yetkilendirildiği resmi temsil *(formalistic representation)*, üçüncüsü ve dördüncüsü ise

üzerine daha çok yoğunlaştığı tanımlayıcı temsil *(substantive representation)* ve niteliksel temsildir *(descriptive representation)*. [35]

1.2.2. Tanımlayıcı Temsil

Tanımlayıcı temsilde, temsil eden ve temsil edilen arasında dil, din, cinsiyet gibi farklı yönlerde ortaklık ifade edilir. Bir başka anlatımla ortak bir amaç ve benzer niteliklere sahip kişilerin toplum içinde bir araya gelmesiyle oluşturdukları grubun temsilinin, o gruba mensup kişi veya kişiler tarafından yapılması ve yasama organının ne yaptığından çok nasıl bir bütüne sahip olduğu ile ilgilenmektedir. Örneğin kadınların oluşturduğu bir çıkar grubunun temsilinin, yine bir kadın tarafından en iyi şekilde yerine getirileceği bu temsil türünü özetlemektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren temsilin gerçekleşmesinde, temsilci ve temsil olunanlar arasında dil, din, ırk, etnik köken gibi özelliklerin benzer olmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu görüşün öne çıkmasındaki sebep kadın temsilcilerin erkeklere nazaran hemcinslerinin sorunlarına ilgi ve özenle yaklaşmasıdır. Yani kadınlar, kadınları doğrudan ilgilendiren meselelere karşı, erkeklere göre daha aktif olmaktadırlar. Bu tutum da özellikle parlamentolarda bu konuların görünür olmasını ve bu sorunlar üzerine somut politikalar üretilmesini doğrudan desteklemektedir. Hatta kadınların parlamentoda bahsedilen meseleleri dile getirmek üzere bulunmaları, adeta bir sigorta görevi dahi görmektedir.

Tanımlayıcı temsil ile siyasal katılımın yakın ilişkili olduğu ifade edilir. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınların, parlamentolarda sayıca çok az yer alması, demokrasiyle hiçbir şekilde örtüşmemektedir. Eşit katılım prensibinin gerçekleştirilebilmesi için tanımlayıcı temsilin önemli olduğu düşünülmektedir. Cinsiyet temelinde ayrışmış bir çıkar grubu olan kadınların en iyi şekilde yine kadın milletvekilleri tarafından temsil edilebileceği düşüncesi hakim olmaktadır. Cinsiyet faktörünün parlamentoda alınan kararlar ve uygulanan politikalar üzerinde belirleyici rol üstlendiği iddia edilmektedir.[36]

Kadınların parlamentodaki varlığının, kadının kendi hemcinsleri ile empati yaparak daha sağlıklı ve etkili bir şekilde yaşanan sorunların dile getirilmesine ve

---

[35] Detaylı bilgi için bnkz: Hanna Fenichel **Pitkin**, **The Concept of Represantation**, University of California Press, London, 1967.
[36] **İlter**, a.g.e., s.11

bunlar üzerine politika üretilmesine katkı sunacağını savı da ileri sürülmektedir. **Bu bakımdan tanımlayıcı temsil, siyasette cinsiyet kotası uygulamasının temelini teşkil etmekte denebilir**. Artan kadın sayısı, siyasetin de şekillenmesine olanak sağlayacak örneğin parlamento binalarında anneler için emzirme odası, kreş gibi bölümlerin açılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle toplumsal tabuların getirdiği görev dağılımı değişecek örneğin günümüzde konuştuğumuz ebeveyn izninin aslında erkekler için de tanınması gibi somut politik adımlara olanak sağlayacaktır.

1.2.3. Kritik Kitle

Niteliksel temsil ile ilişkilendirilmesinin incelendiği bir başka kavram ise "**kritik kitle**" (Critical Mass Theory) kavramıdır. Bu kavramın temelinde, kadınların düşük oranlarda temsil edilmesinin sebebi, kadın temsilcinin az olması olarak gösterilir. Kadın milletvekillerinin sabit bir oranda tutulup, bu oranın üzerine çıkmasının beklenmesiyle kadınların siyasete etki edebileceği ve somut politik adımlar atabileceği vurgulanmaktadır. Kritik kitle, Dahlerup tarafından geliştirilmiş olup kadınların yine kadınlar adına harekete geçmesi için, meclisteki kadın temsil oranının belli bir oranın (*%30*) üzerine çıkması gerektiği fikrine dayanır.[37] Bu teorinin uygulamadaki karşılığı geçici bir özel önlem olan cinsiyet "*kotası*" olup ayrıca incelenecektir.

Bu alandaki birçok ampirik çalışma, niteliksel ve tanımlayıcı temsil arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kritik kitle uygulamasına dayanmaktadır. Kanter ve Dahlerup'un çalışmaları üzerine inşa edilen bu kavram, kadınlar parlamentolarda belirli bir orana ulaştığında politik davranış, kamu politikası gibi birçok alanda dönüşüm olacağını ileri sürmektedir.[38] Bir diğer anlatımla kadınların siyasette düşük temsil edilmesinin parlamentolarda az sayıda kadın vekil olmasına bağlamaktadır. Yapılan bu çalışmalarda kadınların çıkarlarını savunan temsilcilerin de kadın olmasına önem verilirken günümüzde, niteliksel ve tanımlayıcı temsil arasındaki bağın güçlü ve düzenli olmadığı görülmektedir. Bu sebeple de günümüzde sosyolojik farklılıkların (*din, dil, ırk, etnik yapı, ideolojik yapı gibi*) kesişimi dikkate alınmaktadır. Özetle

[37] Nigar **Değirmenci**, "Türkiye'de Kadının Siyasal temsil Sorunu Üzerine Bir İnceleme", Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, sayfa 409-430, 2022, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2700291, (son erişim tarihi: 01.05.2024), s.411.
[38] **İlter**, a.g.e., s.2.

"*kritik kitle*" uygulaması, kadınların yasama organındaki varlığını, temsilini ve davranışını açıklamaktadır.[39]

1.2.4. Niteliksel Temsil

Niteliksel temsilde ise temsil edilenin çıkarları ile temsilcinin tutum ve hareketleri arasında bir uyum vardır. Bir başka anlatımla burada ortak bir çıkar ya da benzer niteliklerden oluşan bir çıkar grubu yerine temsilci, temsil ettiği kişilerle uyum içerisinde hareket ederek onların düşüncelerini yansıtmaya çalışır. Kadınların niteliksel temsili üzerine yapılan çok sayıda çalışma, siyasi organlardaki kadınların sayısı ile kadınların çıkarlarına yönelik eylemleri arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda kadınların, erkeklerden farklı tecrübelere sahip oldukları ve sadece bu sebeple hemcinslerinin çıkarlarını korumakta daha istekli bir tutum sergileyecekleri savına dayanılır. Özetle kadınların çıkarlarının en iyi kadınlar tarafından savunulacağı ve temsil edileceği inancındadır. Fakat önemle vurgulamak gerekir ki niteliksel temsilde, karar mercilerinde bulunan kadın sayısı tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

Önemli olan grubu temsil eden kişinin, bu grubun özelliklerinden bağımsız olarak gruba fayda sağlayacak politikalar üretmeye çalışmasıdır. Tanımlayıcı temsilin aksine bu hususta yapılan araştırmalar sonucunda kadın milletvekillerinin parlamentoda yer alması ile dezavantajlı konularda politika üretilmesi, bir diğer ifadeyle kadınların lehine politika üretilmesi arasında olumlu bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir.[40] Bu da kadınların sayısından ziyade hangi niteliklere sahip kadının, güncel problemleri parlamentoda dile getirdiği meselesini gündeme getirmektedir.

Niteliksel temsilde tartışılması gereken hususlardan biri, bu temsilin hangi aşamada nasıl meydana geldiğidir. Bir an için erkek ve kadının aynı konuları farklı analiz ettikleri veya farklı konularda dezavantajlı durumlarla karşılaştıkları düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet rolü ve kimlik baskısının bu alanı da etkilediği görülecektir.

Öyle ki bu durum, kavramsal olarak "*kadın perspektifi*" ya da "*kadın konusu*" gibi ayrışmalara sebep olacaktır. Halihazırda karar mercilerinde ve temsilde kendine

---

[39] **İlter**, a.g.e., s.13
[40] **İlter**, a.g.e., s.22.

çok zor yer bulan kadınlar, toplumsal rollerinden ileri gelen sorunlar özelinde örneğin aile, çocuk, sağlık, eğitim gibi konularda daha aktif olacakları düşünülecektir. Günümüzde de kadınlar "*şefkatli, anne, korumacı, hassas, duygusal*" gibi nitelendirmelere maruz kaldıklarından, toplum tarafından kendilerine biçilen rollere göre politika üretmelerine neden olunacaktır. Bununla beraber devletin güvenliği, savunma, ekonomi gibi mevcut düzenin erilliğinden kaynaklanan ve "*daha maskülen"* tanımlanan alanlar yine erkek egemenliğinde olacaktır.

Bu hususta kısaca değinmek gereken nokta Molyneux tarafından ortaya atılan "*stratejik cinsiyet çıkarları*" ve "*pratik cinsiyet çıkarları*" ayrımıdır. Molyneux'nun analizine göre pratik cinsiyet çıkarları olarak nitelenen ve kadınların günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılayan çocuk bakımı, sağlık hizmetleri, istihdam gibi çıkarlar toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü değiştirmez. Ancak stratejik cinsiyet çıkarları, cinsiyetçi iş bölümünü yok ederek ev içi hizmetleri ve çocuk bakımında rollerin değişmesi, böylece kadınların özgürleşmesini gerçekleştirebilir.[41] Bu da mevcut eril düzende kadına atfedilen algısının önüne geçmekte fayda sağlayacaktır.

1.2.5. Kritik Aktör

Niteliksel temsilde önemli olan temsilcinin tutum ve grup çıkarları adına ürettiği politikalar olunca "*kritik aktör*" olarak tanımlanan kavram ortaya çıkmıştır. Bu aktör, kadın ve erkeğin gerek toplum baskıları gerekse biyolojik olarak özünü oluşturan unsurlardan sıyrılarak alternatif ve salt bir karakterdir. Niteliksel temsilin nasıl sağlanacağına odaklanıldığında ve kritik aktör olarak tanımlanan, kadınlara yönelik politikalar oluşturan kadın ve erkeklerin yaptıklarına odaklanılmaktadır.[42] Bu aktörler temsilcilerin kadın olmasından ziyade, kadınlar için politika üretilmesi için toplumsal ve bireysel kampanyaların harekete geçirilmesinde etkindirler. Hükümete ve parlamentoya bu doğrultuda adım attıracak baskıyı kurabilecek kişiler olarak tanımlanırlar. Yine de bazı çalışmalarda kritik aktörün istenen sonuca ulaşma noktasında kesin etkili olmadığı söylenmektedir. **Bu kavram özelinde ise daha az kadının temsilci olması ve erkeklerin görünürlüğünün daha fazla olmasına**

---

[41] Gönül **İçli**, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30.Sayı, 2018, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3498377, s.139, (son erişim tarihi 05.06.2024).

[42] Sarah **Childs**/Mona Lena **Krook**, "Analysing Women's Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors", **Government and Opposition** , April 2009, Vol. 44, No. 2 (April 2009), pp. 125- 145, *JSTOR*, http://www.jstor.org/stable/44484170, s.135 (son erişim tarihi 05.05.2024)

sebebiyet verebilecektir. Fayda sağlama noktasında etkin olabilme ihtimaline karşın zaten eril düzen içerisinde yer edinmeye çalışan kadınları sistemin dışına itebilir. Halihazırda erkekler tarafından kurulan sistemde pratiğe sahip olanlar yine erkekler olduğundan, kadınların karar verici mekanizmalarda yer alamamaları sonucu çıkacaktır.

Özetle tanımlayıcı temsilde kadınların, kadın milletvekilleri tarafından temsil edilmesi vurgulanırken; niteliksel temsilde temsilcinin cinsiyetinden ziyade kritik aktörlerin önemi ön plana çıkmaktadır. Buradaki tartışma ise daha çok kadının siyasette görünür olmasının, diğer kadınlara cesaret vermesiyle ve yol açmasıyla demokratikleşmenin şeklen sağlanacağıdır.

1.3.Kadınların Siyasal Katılımını Artırmaya Yönelik Uygulamalar

1.3.1. Cinsiyet Kotası

Kadınların siyasete katılmasını ve dolayısıyla kadın temsilini etkin hale getirebilmek için farklı yöntem ve uygulamalara başvurulmaktadır. 1934 yılında Seçme ve Seçilme Hakkını elde eden Türk Kadınları, günümüzde siyasal yaşamda yer alamamakta ve bu durum bir döngü halinde devam etmektedir. Özellikle son yıllarda kalkınma ve sürdürülebilirlik hedeflerinin de açıklanmasıyla, bu gelişimlerin kadın erkek eşitliğinin hayata geçirilmesiyle olabileceği üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu kapsamda kadınların siyasete eşit katılımı özel yöntemler ve önlemlerle desteklenmiştir. Bir örnek vermek gerekirse Belçika, Arjantin, Uganda, Brezilya, Fransa, İspanya kadınların siyasete (*kritik eşik olan en az %30*) eşit katılımını sağlayacak "*eşit haklara sahip olma ilkesi*" "*olumlu ayrımcılık*" "*kota*" gibi uygulamaları yasalarına koymuşlardır.[43] Bazı ülkelerdeki siyasi partiler ise parti tüzüklerinde değişiklik yaparak belli oranda cinsiyet kotası uygulamayı kabul etmişlerdir.[44]

---

[43] Nazan **Moroğlu**, "Siyaset: Kadınlara Kapalı Bir Arena", https://nazanmoroglu.com/siyaset-kadinlara-kapali-bir-arena/, (son erişim tarihi: 05.05.2024) .

[44] Literatürdeki yaygın kullanımı sebebiyle "cinsiyet kotası" kavram olarak kullanılmıştır. Kavramın kadın kotası olarak ifade edilmesi, kavramın amacıyla bağdaşmayacağı gibi ayrımcılığı derinleştirebileceği düşünülmektedir. Toplumda ve temsilde eşitliğin sağlanması adına pozitif ayrımcılık olarak ifade etmek mümkündür. Nitekim kavramın "cinsiyet" kotası olarak ifade edilmesi sebebiyle erkeklerin adaylık sürecinde bu kotadan faydalanmaları, halihazırda erkek egemen olan siyasette eşitliğin sağlanması adına gözetilen uygulamaları amacı dışında kullanmaktan öteye geçemeyecektir.

Seçme aşamasında en az erkekler kadar sandığa gidip oy kullanan kadınların, seçilme konusunda eril sistem düzenine ve toplumsal roller gibi engellere takıldığı görülmektedir. Hatta kullandığı oyda bile aile büyüğü erkeğin ya da eşinin etkisine şahit olunmaktadır. Katılımın, demokratik bir yönetimin temel dayanağı olduğu göz önüne alındığında karar alma mekanizmalarında yer alan kadın sayısının azlığı, kadınların siyasi arenada aktif olamadığını göstermektedir. Bu durum demokratik bir düzen içerisinde yönetilmenin önüne geçmektedir. Temsilde eşitlik ve adaletin sağlanabilmesi için getirilen uygulamalardan biri de cinsiyet kotasıdır.

Cinsiyet kotası uygulamasıyla kadınların karar alma mekanizmalarına katılması ve temsil edilebilmesinin önü açılırken sadece kadın hakları açısından değil, toplumsal cinsiyet eşitliği dengesinin sağlanması da hedeflenir. Siyasal karar alma süreçlerine kadınların dahil edilmesi, alınan kararlara farklı perspektiflerden bakılabilmesini ve toplumun farklı kesimlerinin de söz sahibi olabileceğini gösterir. Cinsiyet kotası, seçimlerde kadın adaylara tahsis edilen oranı ifade etmektedir. Burada amaç asgari sınırı belirlemek olsa da günümüz uygulamasında cinsiyet kotasının üzerine çıkıldığına rastlanılmamaktadır.

Cinsiyet kota uygulamasının farklı şekilleri görülebilmektedir. Geçici cinsiyet kotası, dezavantajlı grubun önündeki engel aşıldıktan sonra ve yeterli donanıma ulaştıktan sonra kotanın gereksiz hale gelmesidir. Esnek kota, uygulanması için birtakım değerlendirmelerin yapılabileceği ve gerekliliği saptandıktan sonra dezavantajlı guruba kotanın tanınmasıdır. Cinsiyet kotası uygulaması ülke geneline yönelik de olabilir, örneğin Fransa'da 2000 yılından beri yürürlükte olan Denklik (*parite*) Yasası uyarınca her çeşit seçim listesinde, her cinsiyet eşit sayıda yer almalıdır.[45] Söz konusu kurala uymayan partiye para cezası verilmektedir. Cinsiyet kotasının uygulanacak ülkenin siyasi konjonktürüne göre farklılık göstereceği açıktır. En yaygın üç cinsiyet kotası uygulaması ise;

1. Kadınlar için ayrılmış koltukları (anayasa ve yasalar ile desteklenir.)
2. Yasal milletvekili kotaları (anayasa ve yasalar ile desteklenir.)

[45] **Yaraman**, a.g.e. ,45.

3. Siyasi partilerin uyguladıkları kotalar (Gönüllü kota, tüzükleri ile desteklenir.)[46]

Pozitif ayrımcılığın bir yansıması olan cinsiyet kotası uygulaması 1970 yıllarda farklı ülkelerde gönüllü olarak uygulanmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda da anayasal ve yasal metinlerde karşılık bulmuştur. İlk cinsiyet kotası uygulaması 1975 yılında Norveç'te başlamış olup 1985'te Danimarka, 1986'da Brezilya, 1987'de Hollanda ve 1994'te Avusturya'da başladığı görülmüştür.[47]

Türkiye'de 1980'lerde kadının temsil sorunu demokrasi meselesi temelinde tartışılmış ve cinsiyet kotası uygulaması da bu zamanlarda gündeme gelmiştir. O dönemin siyasi partilerinin bazılarında gönüllü olarak cinsiyet kotası uygulaması başlamıştır. Örneğin Doğru Yol Partisi'nde %10, Anavatan Partisi'nde %33, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'de %30, Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nde %50 oranında cinsiyet kotası uygulanmıştır.[48] Günümüzde de parti tüzükleri ile sürdürülen cinsiyet kotası uygulamaları, hala kadının temsil sorununu çözememektedir.

Burada dikkat çekmek gereken bir husus ise Parlamentolararası Birlik tarafından hazırlanan "*Parlamentoda Kadınlar: 1995-2020*" çalışmasıyla yapılan 25 yıllık değerlendirmedir.[49] Buna göre kadınların siyasette başarılı olduğu ülkelerde cinsiyet kotası uygulamasının yaygın olmasıdır. 1995-2020 yılları arasında kadınların siyasal temsiline yönelik yapılan araştırmada, kadınların cinsiyet kotası uygulaması olmadığında temsil oranının çok daha düşük kaldığı gözlemlenmiştir. Bu durumda cinsiyet kotası uygulamasının, kadın temsilini doğrudan etkileyen ve bu etkinin pozitif yönde olduğunu gözler önüne seren bir uygulama olduğu düşünülmektedir. 2020 yılına ait değerlendirmenin detayları Şekil 1.3.1.1'de yer almaktadır.

---

[46] Dilek **Aydemir**/Elvan **Aydemir**, "Türk Siyasetinde Kadın – Çok Oluyoruz!" , **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi**, Rapor No : 11-05, Haziran 2011, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr&id=s5HHAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT9&dq=siyasal+temsilde+fermuar+sistem&ots=Cgbn1cXahl&sig=s0plF_60zphza0588goURJQin98&redir_esc=y#v=onepage&q=fermuar&f=false, (son erişim tarihi: 01.05.2024), s.35.

[47] Songül **Sallan Gül**/Yonca **Altındal**, "Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 Seçimlerini Kota Uygulamaları Üzerinden Yeniden Düşünmek", **Toplum ve Demokrasi**, s.51-71, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/210825, (son erişim tarihi: 01.05.2024), s.60.

[48] **Sallan Gül, Altındal**, a.g.e, s.61.

[49]Parlamentolararası Birlik, Parlamentoda Kadınlar:1995-2020, https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2020-03/women-in-parliament-1995-2020-25-years-in-review, (son erişim tarihi:05.05.2024), s.1-24.

Kadın meclis üyelerinin oranına göre ilk 20 ülkedeki toplumsal cinsiyet kotaları, tek meclisli parlamentolar veya alt meclisler, 2020

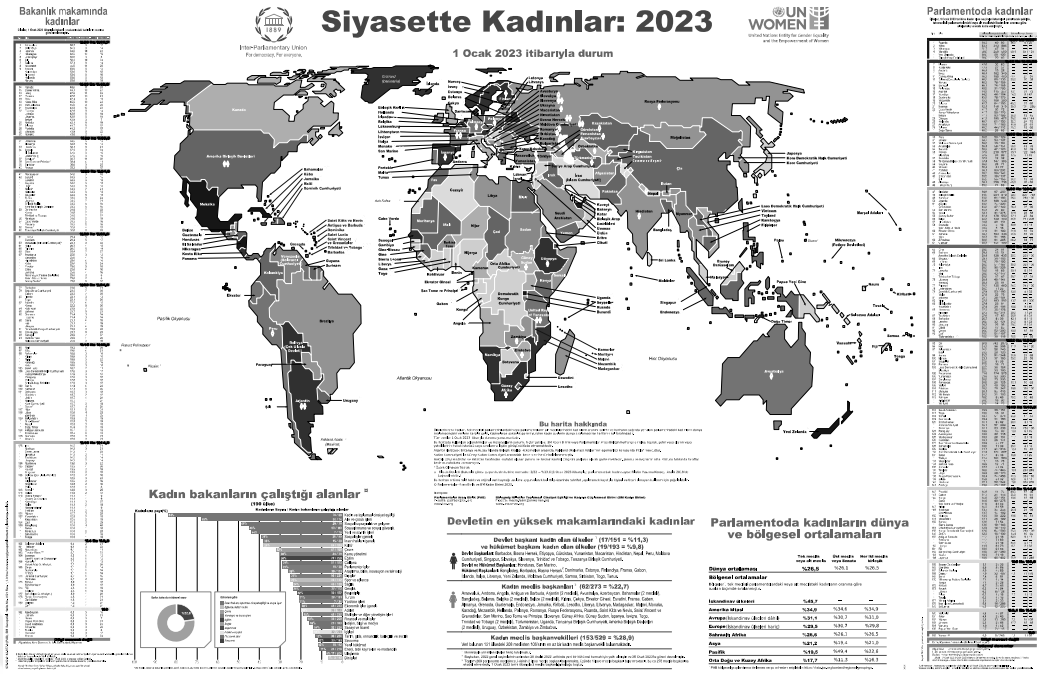
Ülke	Kadın Yüzdesi	Kota
1. Ruanda	61.3	Yes**
2. Küba	53.2	No
3. Bolivya	53.1	Yes***
4. Birleşik Arap Emirlikleri	50.0	Yes**
5. Meksika	48.2	Yes***
6. Nikaragua	47.3	Yes***
7. İsveç	47.0	Yes*
8. Grenada	46.7	No
9. Andorra	46.4	No
10. Güney Afrika	46.4	Yes*
11. Finlandiya	46.0	No
12. Kosta Rika	45.6	Yes**
13. İspanya	44.0	Yes***
14. Senegal	43.0	Yes**
15. Namibya	42.7	Yes*
16. İsviçre	41.5	Yes*
17. Norveç	41.4	Yes*
18. Mozambik	41.2	Yes*
19. Arjantin	40.9	Yes**
20. Yeni Zelanda	40.8	Yes*

Var* Gönüllü parti kotası
Var** Kanunla getirilmiş kota (ayrılmış üye sayıları ve kanunla getirilmiş aday kotası)
Var*** Kanunla getirilmiş kotalar ve parti kotaları

Şekil 1.3.1.1.: Kadın Meclis Üyelerinin Oranına Göre İlk 20 Ülkedeki Toplumsal Cinsiyet Kotaları, Tek Meclisli Parlamentolar veya Alt Meclisler, 2020[50]

1995-2020 yılları arasında 25 yıllık dönemin analiz edildiği çalışmada Türkiye'nin 1995 yılında parlamentoda bulunan kadın yüzdesinin 2,4 olduğu bu sayının 2020 yılında %17,3'e yükselerek %14,9 oranında bir yükseliş gösterdiği aktarılmaktadır. Kadın erkek eşitliği üzerine devam eden çalışmalardan güncel bir değerlendirmeye yer vermek gerektiği düşünülmektedir. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi ve Parlamentolar Arası Birlik (IPU) tarafından 1 Ocak 2023 tarihi itibariyle yapılan araştırmada da cinsiyet kotası uygulamasının, kadın temsilini doğrudan etkileyen ve bu etkinin pozitif yönde olduğunu gösteren verilere ulaşmak mümkündür. Şekil 1.3.1.2'de harita yer almakta olup Şekil 1.3.1.3 harita içinde yer alan parlamentodaki kadın oranının detaylarını göstermektedir.

[50] Parlamentolararası Birlik, Parlamentoda Kadınlar: 1995-2020, s.4.

Şekil 1.3.1.2.: IPU ve BM Kadın Birimi "Siyasette Kadınlar" 2023 Haritası

Sıra	Ülke	Alt meclis veya tek meclis		Üst meclis veya Senato	
		Kadın %	Kadın sayısı/Toplam üye	Kadın %	Kadın sayısı/Toplam üye
					%50 ila %65
1	Ruanda	61,3	49 / 80	34,6	9 / 26
2	Küba	53,4	313 / 586	—	— / —
3	Nikaragua	51,7	47 / 91	—	— / —
4	Meksika	50,0	250 / 500	50,4	64 / 127
"	Yeni Zelanda	50,0	60 / 120	—	— / —
"	Birleşik Arap Emirlikleri	50,0	20 / 40	—	— / —
					%40 ila %49,99
7	İzlanda	47,6	30 / 63	—	— / —
8	Kosta Rika	47,4	27 / 57	—	— / —
9	Andorra	46,4	13 / 28	—	— / —
"	İsveç	46,4	162 / 349	—	— / —
11	Güney Afrika	46,3	185 / 400	44,4	24 / 54
12	Bolivya (Çok Uluslu Devleti)	46,2	60 / 130	55,6	20 / 36
"	Norveç	46,2	78 / 169	—	— / —
14	Senegal	46,1	76 / 165	—	— / —
15	Finlandiya	45,5	91 / 200	—	— / —
16	Arjantin	44,8	115 / 257	43,1	31 / 72
17	Nambiya	44,2	46 / 104	14,3	6 / 42
18	Danimarka	43,6	78 / 179	—	— / —
19	Mozambik	43,2	108 / 250	—	— / —
20	Belçika	42,7	64 / 150	45,0	27 / 60

Şekil 1.3.1.3.: Kadın Meclis Üyelerinin Oranına Göre İlk 20 Ülkedeki Parlamentoda Kadın Oranları[51]

Cinsiyet kotası uygulamasına da birtakım eleştiriler getirilmektedir. Bunların başında cinsiyet kotası uygulaması getirildikten sonra kadınların, sadece ve sadece bu cinsiyet kotası sebebiyle sisteme dahil edilecek olmasıdır. Bir diğer eleştiri ise cinsiyet

[51] UN Women – IPU, "Siyasette Kadınlar: 2023".

kotasının varoluşu gereği azınlıklar için uygulanacak olmasıdır. Dolayısıyla kadınların doğrudan azınlık statüsüne inmesi anlamını taşıdığı eleştirisi getirilmektedir. Bir diğer görüş ise kadınların cinsiyet kotasına dahil edilirken niteliklerine bakılmaksızın sadece oranın sağlanması için dahil edileceği ve bunun da esas olan kadının insan hakları problemlerine çözüm getirecek nitelikten uzak bir duruma sebebiyet vereceğidir. Özellikle siyasi partilerde uygulanan cinsiyet kotası uygulaması ile göreve gelen kadınlar aslında sistemin erilliği sebebiyle erkekler tarafından seçilecek ve atanacaklardır. Bu da kadınların insan haklarını elde etmesi değil "*haklarının verilmesi*" mantığının sürdürülmesine sebep olacaktır. Nitekim "*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin*" 4. maddesi dikkate alındığında kotanın geçici bir önlem olduğu, cinsiyet kotasının şartlar eşitlene dek uygulanması ile hiçbir ayrımcılığa sebebiyet vermeyeceği açık şekilde hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte Anayasa'nın 10. maddesi "*Kanun Önünde Eşitlik*" başlığı ile söz konusu eleştirileri giderecek şekilde açık bir düzenleme içermektedir. Buna göre "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.* ***Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.***"

Sonuç itibariyle cinsiyet kotasının başarıyla uygulanması, karar mekanizmalarında yer alacak kadınların mücadelesi ve başarısıyla doğrudan orantılıdır. Buna örnek olarak İsveç'e bakıldığında bir "*kadın partisi*" kurulacağı, siyasi arenada bir tehdit oluşturmuştur. Kadınların mevcut partiler üzerinde ciddi bir oy kaybı yaratacağı ve bunu göze alamayan eril yapının, kota uygulamasına geçmesi bir başarı örneği sayılabileceği düşünülmektedir. Bu başarıda kadınların siyasi alanda tehdit oluşturacak şekilde örgütlenmesi, mücadelenin amacına ulaşmasında önemli bir faktördür. Önleyici bir tedbir olarak cinsiyet kotasının, kadın erkek eşitliği sağlanana dek benimsenecek en somut adımlardan biri olduğu düşünülmektedir. Gerçekten de günümüze bakıldığında bir sayıdan ibaret olduğu düşünülen ya da ataerkil yapının arzusuna göre değişikliği hala teklif edilebilen cinsiyet kotasının uygulamasının, kadının insan hakları mücadelesinde bir ihtiyaç noktasında olduğunu inkar etmemek gerekir. Yüzyıllardır süren eşitlik mücadelesinde ne olursa olsun var olabilmek ve sürece etki edebilmek için cinsiyet kotasına bir süre daha ihtiyaç duyulacağı kanaati oluşmaktadır.

1.3.2. Geçici ve Özel Önlemlerin Eşitlik ve Siyasal Katılma Bağlımda Değerlendirilmesi

Üst başlıkta açıklandığı üzere cinsiyet kotası, kadınların karar alma mekanizmalarına dahil olabilmesi ve eşitliğin sağlanabilmesi için belirli sayıda/oranda koltuğun bağlayıcı normlar ile kadınlara verilmesi meselesidir. Siyaset biliminde 1980'lerin sonlarından itibaren ilgi gören bu kavram, kadınların siyasal karar alma mekanizmalarından temsili ve davranışları için bir açıklama olarak görülmektedir. Ülkelerin kadın temsiliyle ilgili kendi meclislerinde alt sınır olarak belirledikleri parlamenter oranını ifade eden kritik kitle, bilim insanları arasında genellikle %15 ile %30 arasında değişen değerlerde kabul görmektedir.[52] Günümüzde de siyasi partilerin tüzükleri ve yönetmelikleri incelendiğinde en az %30 barajının kabul gördüğü anlaşılmaktadır.[53] Dünya ortalamaları açısında değerlendirildiğinde gerek çalışma yaşamı gerek eğitim açısından kadınların yaklaşık 1/3 oranında erkeklerin yanında yer aldığı görülmüştür, kotanın sayısal gerekçesi de buradan doğmuştur.[54] %30 barajının psikolojik bir sınır olduğu ve parlamento üzerinde etki edecek ve baskı oluşturacak oran olduğu da yine kabul edilen görüşler arasındadır.

Kadın ve erkek eşitliğinin küresel bir gündem haline gelmesinin ardından Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında yayınlanan "*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*" (CEDAW) eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi ve somut adımların atılmasında önemli bir faktör olmuştur. Sözleşme kadınların insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini odak alan ilk ve tek sözleşmedir. Bu sözleşmenin etkisiyle 1996 yılında Parlamentolararası Birlik Konseyi (IPU), kadın ve erkeğin eşit temsilinin sağlanması adına geçici ve özel önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu geçici ve özel önlemlerin temelinde ise "*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*" (CEDAW) madde 4 yer almaktadır.[55] Sözleşmesinin 4. maddesinde "*Geçici ve Özel Önlemler*" başlığı ile "*Erkekler ile*

---

[52] **İlter,** a.g.e., s.15

[53] Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf, (son erişim tarihi : 05.05.2024), madde 56'da "kotalar" başlığı altında cinsiyet kotasına yer verilmektedir. Buna göre *milletvekili, il genel meclisi ve belediye meclisi adaylıklarında, parti meclisi seçiminde, il ve ilçe yönetim kurullarının seçiminde, il kongre delegeleri ve kurultay delegeleri seçimlerinde yüzde otuz üç (%33) cinsiyet ... kotası uygulanır*. düzenlemesi yer almaktadır.

[54] **Yaraman**, a.g.e., s.43

[55]BM Genel Kurulunda 18 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

kadınlar arasındaki ***eşitliği fiilen gerçekleştirmeyi hızlandırmak için*** *Taraf Devletlerin aldıkları geçici tedbirler, bu Sözleşmede tanımlanan* ***bir ayrımcılık şeklinde görülemez****; ancak bunlar hiçbir şekilde eşitlikçi olmayan veya farklı türden standartların sürdürülmesi sonucunu doğuramaz; fırsat ve muamele eşitliğini sağlama amacı gerçekleştiğinde bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir*." düzenlemesi yer almaktadır. Buna göre alınacak tedbirlerin kadın erkek eşitliğini bir an önce hayata geçirmek üzere uygulanacağı ve bu durumun ayrımcılık olmayacağı hüküm altındadır.

1.3.3. Fermuar Sistem/Zebra Sistem

Fermuar sistem, temsil konusunda adayların sırasıyla bir kadın bir erkek olarak belirlenmesini esas almaktadır. Cinsiyet kotasının pozitif ayrımcılık üzerine kurulması yanı sıra eril sistem içerisinde bunun da yozlaştırılmasının bir yolu bulunmuştur. Öyle ki kadınlar aday listelerinde bir dolgu malzemesi olarak kullanılmış ve seçilme sırasının gelemeyeceği, alt sıralara yerleştirilerek yine sistemin dışında bırakılmıştır. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunun bu konuda bir hüküm içermemesi, cinsiyet kotasının amacına hizmet edememesinin bir diğer sebebi olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar Siyasi Partileri Kanununun "*Eşitlik İlkesinin Korunması*" başlıklı 83. maddesinde ve "*Parti İçi Çalışmaların Demokrasi Esaslarına Uygun Olma Zorunluluğu*" başlıklı 93. maddesinde eşitlik ilkesinin korunması ve eşitlik ilkesine aykırı herhangi bir çalışmanın olamayacağı düzenlenmişse eşit olmayan koşullarda siyasette var olmaya çalışan kadınlar için gerçek eşitliğin desteklenmediği açıktır. [56]

Cinsiyet kotasının uyguladığını iddia edip adeta etrafından dolaşılması durumunda birtakım yaptırımların uygulanması ya da farklı çarelerin bulunması söz konusu olmuştur. Yaptırım konusunda bir başarı örneği olarak Kosta Rika gösterilebilir. Kosta Rika'da seçime girecek bir partinin listesi %40 oranında kadınlardan oluşmuyorsa, seçim komisyonu söz konusu partiyi seçim dışı bırakabilmektedir. Nitelim 2018 yılındaki verilerek bakıldığında Kosta Rika Parlamentosu'ndaki kadın oranı %45.6'dır.[57] 1 Ocak 2023 itibariyle yapılan değerlendirmede ise bu oranın %47.4'e taşıdıkları gözlemlenmiştir.[58]

---

[56] 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2820.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

[57] Veri Kaynağı, Seçili Ülkelere Göre Parlamentodaki Kadın Temsil Oranı, https://www.verikaynagi.com/grafik/secili-ulkelere-gore-parlamentodaki-kadin-temsil-orani/, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

[58] UN Women – IPU, "Siyasette Kadınlar: 2023".

Zebra Sistemi olarak da bilinen bu sisteme göre liste sıralamalarında, bir sonraki sırada diğer cinsiyetten bir adayın yer alması gerekmektedir. Bu metoda göre kadın adayla başlanan bir listenin ikinci sırasında erkek aday bulunmalıyken, erkek adayla başlanan bir listenin ikinci sırasında kadın aday bulunmalıdır. Cinsiyet kotasını destekleyen bu yöntem, kadın adayların dolgu maddesi olarak kullanılmasını ve cinsiyet kotasının işlevsiz hale getirilmesinin de önüne geçmektedir. Bu yönüyle siyasal katılımda, kadın erkek eşitliğinin sağlanması için en ideal sistem olduğu düşünülmektedir. Fermuar sistemin uygulandığı ülkelerden biri İsveç'e bakıldığında 2018 yılında parlamentosundaki kadın oranı %46.1 iken, 2023 yılında bu oran %46.4'e yükselmiştir. Nitekim ülkemizde kadınların adaylık süreçleri maddi imkansızlıkların yanı sıra parti yöneticilerinin inisiyatifinde olduğundan fermuar sisteminin tam olarak uygulanmasının zor olduğunu düşünülmektedir. Örneğin aday listelerinde sadece çift sıralara fermuar uygulanması, tekli sıraların serbest şekilde belirlenmesi gibi uygulamaların kadın erkek eşitliğini sağlamayacağı açıktır. Kadın erkek eşitliği konusunda samimi ve gerçek bir adım atılması için fermuar sistemin uygulanması ve bu konuda radikal kararlar alınması gerekmektedir.

1.3.4. Kadın Partileri

Sadece kadın yurttaşların bir araya gelerek kurdukları siyasi partilerdir. Kadınların eril siyasal düzen içerisinde, yer bulma arayışı yerine hemcinsleri ile bir araya gelerek ortaya bir irade koymaları anlamını taşımaktadır. Daha önce kotaya ilişkin açıklamalar sırasında bahsedildiği üzere İsveç örneğinde, 2005 yılında kurulan "*Feministiskt Initiativ*" Türkçe karşılığı Feminist İnisiyatif, kurulmaya karar verildiğinde diğer siyasi partilerin kadın kotalarının %40'a varan bir artış yapmasına neden olmuştur. Yine İsveç'te 1994 seçimlerinde The Support Stockings isimli feminist topluluk, mevcut partileri eşit temsil konusunda harekete geçmemeleri halinde kadın partisi kuracaklarına dair tehdit eder. Bunun üzerine Sosyal Demokrat Parti, Liberal Parti ve Yeşil Parti listelerinde fermuar sistem uygulama kararı alır.[59] Toplumun yarısını oluşturan kadınların, siyasal partilere karşı ciddi bir tehdit olarak görülmesi, temsil konusundaki varlıklarını bir kez daha ortaya koymalarını sağlamıştır.

[59] **Yaraman**, a.g.e., s.48.

Türkiye'de ise ilk girişimlerden biri kadınların iktisadi, sosyal ve siyasi hakları için mücadele veren Kadınlar Halk Fırkası'dır ve 1923'te İstanbul'da kurulmuştur. Kadınların temsil sorunu 19.yüzyıl sonlarından itibaren Dünya gündeminde yerini aldığından örnekleri ABD'de oy hakkı için mücadele eden "National Woman's Party" (Ulusal Kadın Partisi), Birleşik Krallık'ta eşit işe eşit ücret, boşanma ve evlilik gibi haklar için mücadele eden "Women's Party" (Kadınlar Partisi) örnekleri görülmüştür.[60] Kadın partilerinin iktidar olma gayesinden çok kadının insan hakları ve temeldeki temsil meselesine dikkat çekmek ve taleplerini ülkelerinin parlamentolarında gündem haline getirmek olmuştur. Örneğin 1981'de benzer şekilde kadınlar tarafından kurulan İzlanda Kadın Partisi 1982'de önemli bir başarı elde etmiş fakat yine de kadınların geleneksel rollerini terk edememeleri sebebiyle yaşanılan vakitsizlik ve yorgunluk durumu nedeniyle başarıya ulaşılamamıştır. [61]

Yakın tarihimizde ise Türkiye'den bir örnek 26 Haziran 2014 kuruluş tarihli Kadın Partisi'dir. Genel Başkanı Fatma Benal Yazgan olan Parti tüzüğünde yer alan tanımına göre kendisini "*Laik demokratik sosyal hukuk devleti, Türkiye Cumhuriyeti kuruluş felsefesinde olup, bir asırlık kurumsallığa sahiptir. Kadın Partisi bu kavramları tartışma konusu yapmaz, bu yapının üstüne yeni tuğlalar ekler."* şeklinde tanımlamaktadır.[62] Eşit temsil için çalışmalar yapma hedefi olan Parti'nin günümüzde varlığını duyuramamış olmasının bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar erkekler tarafından güç ve kontrol altında tutulan siyasal düzende eşitliği sağlamak amacıyla kadın partileri kurulabileceği düşünülse de bu uygulamanın ideal eşitlikten uzak olacağı düşünülebilir.

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 7. maddesi ile siyasi partilerin teşkilatları içerisinde yer alması mümkün kılınan "Kadın Kolları" yapısına bu noktada değinmek gerekmektedir. Kadınların siyasi yaşama katılmaları ve onlara alan açmak amacıyla teşkilata dahil edildiği ifade edilebilir. Nitekim siyasi partilerin içerisinde bir kol olarak faaliyet gösterdiklerinden ve nihayetinde siyasi parti liderinin aldığı kararlar doğrultusunda hareket edeceklerinden faaliyet alanının kısıtlandığı düşünülmektedir. Nitekim günümüzde siyasi partilerin "Kadın Kolları" çatısı altında siyaset yapmaları ile partilerin ana kademe yönetimlerinde söz sahibi dahi olamadıkları

[60] **Yaraman**, a.g.e., s.47.
[61] **Phillips**, a.g.e., s.178.
[62] Kadın Partisi, Tüzük, https://www.kadinpartisi.org.tr/afis/files/kadin-partisi-tuzuk-2022.pdf (son erişim tarihi: 05.05.2024).

düşünüldüğünde, bu gibi yapıların iktidar olacak gücü elde edinceye kadar adeta bir illüzyon etkisi yaratacağı, kadınları bu sınırlar içinde hapsedeceği düşüncesi ağır basmaktadır.

BÖLÜM 2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADININ İNSAN HAKLARI MÜCADELESİ

2.1. Eşitsizliğin Temel Sorunu: Biyolojik Değil, Toplumsal Cinsiyet

Kadın-erkek arasında beliren bu duvarın toplumda öğrenilen birtakım normlardan kaynaklandığını önemle belirtmek gerekir. Doğumla belirlenen cinsiyetin yanında toplumsal faktörlerle ve çevre ile edinilen cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyetin temelini işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği sadece biyolojik farklılık üzerinden durmaksızın, tüm cinsiyet kimliklerini bünyesinde barındıran çatı bir kavramdır. 20. yüzyıl feminizminde, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki fark belirtilmektedir. Buna göre kadın ve erkeklerin biyolojik olarak farklılıklarından söz edildiğinde, cinsiyet farklılığının ve toplumsal cinsiyetin de bu cinsiyetlere verilen sosyal anlamlarla ilgili olduğu belirtilmiştir.[63]

Birkaç örnekle açıklamak gerekirse toplumsal cinsiyet, toplum içinde kadının ev işlerinden ve çocuklarından sorumlu olmasıyken erkeğin ev işleri dışında para kazandığı, ağır işlerde çalıştığı bir düzen inşa edilmektedir. Kadınlar siyasete girseler dahi amacı dışında kullanılan "*Kadın Kolları*" gibi alanlara sıkıştırıldığı ya da "*Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından*" öteye geçemediği bir düzenin sebebini oluşturmaktadır.

Türkiye'de ise durum farklılık göstermektedir. Osmanlı Dönemi'nde toplum karma bir yapıdan oluşmakta olup eğitimde, hukukta, sosyal hayatta birlikten söz etmek mümkün değildi. Farklı ulusların bir arada yaşadığı bir yapıdan bahsedilmekteydi. Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı, kadın hareketinde ve bu temelde vatandaş tanımında önemli farklılıkları beraberinde getirdi. Cumhuriyet, başlı başına bir kadın devrimi olmakla laik bir hayat anlayışı sunmuş ve beraberinde kadın erkek eşitliğini de getirmiştir.[64] Devrim Yasası olarak da adlandırılan 4 Ekim 1926 tarihinde kabul edilen Türk Medeni Kanunu, kadınların toplum içindeki varlığına işaret ederek, birey ve vatandaş olarak kabul edilmesinin önünü açmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün insan haklarına ve kadın erkek eşitliğine verdiği değerin görünümü olan Türkiye Cumhuriyeti'nde, kadınlar seçme seçilme hakkını günümüzde örnek

---

[63] **Uygur**, a.g.e, s.122.

[64] Nazan **Moroğlu**, "Cumhuriyetimizin 100. Yılında Eşitlik, Demokrasi ve Kadının İnsan Hakları", Oksijen Gazetesi, 27 Ekim 2023https://nazanmoroglu.com/cumhuriyetimizin-100-yilinda-esitlik-demokrasi-ve-kadinin-insan-haklari/, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

gösterilen Avrupa ülkelerinden de önce elde etmiştir. Bu durum ayrıca detayları ile ele alınacaktır.

Öte yandan gelinen aşama itibariyle 28. Dönem Milletvekilleri dağılımına bakıldığında 600 milletvekilinden 119'unun[65] kadın olmasıyla rekor sayıya ulaşıldığı ifade edilmektedir. Kısacası demokratik bir toplum olmanın temel unsuru olan kadın erkek eşitliğinde atılması gereken adımlar atılmamış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında görülen devinimin Türk Siyasi tarihindeki farklı dönemlerin ve ideolojilerin etkisi ile yavaşladığı görülmüştür. Nitekim 03 Temmuz 2024 tarihinde TBMM'ye sunulan 9. Yargı Paketi'nde[66], Anayasa Mahkemesi'nin 2022/155 Esas 2023/38 Karar sayılı ve 28 Nisan 2024 tarihinde 32174 sayılı Resmi Gazete yayımlanan ve Türk Medeni Kanununun "*kadın evlenmekle kocasının soyadını alır.*" kuralını getiren 187.maddesini iptal etmesine rağmen tekrar yasalaştırma gayreti içerisinde olması eşitlik mücadelesinin daha da devam edeceğini göstermektedir.[67]

2.2. Kadınların Temsil ve Hak Mücadelesine Kısa Bir Bakış

Kadınların siyasetteki temsil/sizlik meselesinin anlaşılması için tarihsel ve düşünsel bir analiz de gereklidir.[68] Bu analizi yaparken demokrasi kavramının da üzerinde bir kez daha kısaca durmak faydalı olacaktır. Antik Yunan'da başlayan ve sadece bir zümrenin erkeklerinden ibaret olan yurttaş tanımından bugüne, Dünya nüfusunun %49,7'sini[69] oluşturan kadınlar, erkeklere oranla daha az temsil edilebilmiştir. Temsilde eşitsizlik, başlı başına demokratik bir sistemin önündeki en önemli engellerden biridir.

Öncelikle demokrasi kavramının temel hedefi başta özgürlük ve eşitlik olmak üzere, siyasal katılım, siyasal temsil ve haklardır.[70] Nitekim Atina demokrasisinde, demokrasiye katılım hakkı sadece yurttaşlara tanınmıştır. Yurttaş kavramı ise sadece

---

[65] TBMM, Sandalye Dağılımı

[66] Adalet ve Kalkınma Partisi, 03 Temmuz 2024 Tarihli Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/WebOnergeMetni/c3d4bbf9-eb20-4e80-ac3d-e7772a54c139.pdf, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

[67] 28 Nisan 2024 tarihli Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2023-04-28, (son erişim tarihi 05.07.2024).

[68] Melek **Kaymaz Mert**/ Zeynep Ece **Ünsal**, "Siyasal Temsil ve Kadınlar: Yeni Zelanda Örneği" , **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, Nisan 2022, Cilt: 8, https://dergipark.org.tr/tr/pub/icps/issue/69743/1058666 , (son erişim tarihi : 01.05.2024), s.37.

[69] The World Bank, Population Female (%of total population), 2021, https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[70] **Demir**, a.g.e., s.601.

özgür erkekleri içinde barındıran bir gruptan ibarettir. Görüleceği üzere köle erkekler, kadınlar ve çocuklar demokratik temelde söz hakkı sahibi değildirler. Yurttaşların kamusal alanda tam olarak aktif olması yani katılım göstermesi ve bir irade ortaya koyması beklenirken yöneten-yönetilen ayrımı Atina demokrasisinde görülmemektedir. Oy kullanamayan, toprak sahibi olmayan veya miras bırakamayan bir kadının yeri eviydi. Evli kadınlar, en azından yasanın gözünde kocalarının tam yetkisi altındaydı.[71] Kadının yerinin evi olduğunu işaret eden bu yaklaşım, daha sonrasında da feminist hareketlerin sloganı haline gelecek olan kamusal alan – özel alan ayrımını doğurmuştur.

Liberal düzende gelişen adalet anlayışının, genel olarak eşit hak ve özgürlüklere sahip olunan ve özellikle özgürlüğün ön planda olduğu bir anlayış olduğu ifade edilebilir. Bu dönemde daha da ön plana çıkan toplum sözleşmesi kavramı, toplumu oluşturan bireylerin öz haklarından feragat ederek iktidarı yani yöneten erki meydana getirmesi olarak karşılık bulmaktadır. Dikkat çeken nokta ise, rızaları ile haklarından feragat ederek iktidarı oluşturanlar, Atina demokrasisinden yola çıkacak olursak, doğal olarak özgür erkeklerdir.

Sonuç olarak kadınlar, yaşlılar, çocuklar, köleler adına karar verenler, yurttaşlık kavramını karşılayan erkeklerden ibarettir. Martha Nussbaum, Batı geleneğine ait liberal demokrasi adalet teorilerinin kadınlarla ilgili büyük yapısal eşitsizlikler içerdiğini ve bu tür eşitsizlikleri ortadan kaldırmanın, erkeklerin bulunduğu düzeye veya aynı konuma kadınları getirmek demek olmadığını belirtmekte, sorunun daha derin olup teorinin baştan ele alınmasını gerektiği eleştirisini getirmektedir.[72]

Kadının yaratılış olarak duygusal, rasyonellikten uzak bir varlık olduğu dolayısıyla temsil durumunun sorgulanmadığı bu dönemde vatandaş sayılmayan kadınlar, kamusal alandan soyutlanmaktaydılar. Dinin egemen olduğu Orta Çağ Dönemi'nde de Avrupa genelinde zaten demokratik bir temsil ve vatandaşlık algısından bahsetmek mümkün değildir. Babaları ve eşleri tarafından koruma altında olan kadınların en iyi şekilde temsil edildiğinden yana şüphe duyulmamaktaydı.

---

[71] **Kaymaz Mert/Ünsal**, a.g.e., s.37.
[72] **Uygur**, a.g.e., s.122.

Temsil kavramının tanımı yapılırken bahsedilen "*Toplum Sözleşmesi*" mantığının yaygınlaştığı zamanda da Plato, Aristoteles, Aquinas, Machaivelli, Hegel, Roussea, Locke, Hobbes gibi Batı düşüncesinin öncül isimleri de kadınların politik temsil/sizlik durumunun doğal olduğunu kabul etmişlerdir.[73] Esasında Sözleşme, kadınları sistemin dışına iterek gücünü Tanrı'dan alan ve özgür olan erkekler arasında yapılmış bir anlaşmadan ibarettir. Bu düşünürlerin temel çelişkisinin toplumsal-siyasal sistemin devamının temel ve doğal taşı olarak gördüğü aile kurgusu yoluyla kadını aileyle özdeşleştirerek bireysizleştirdiğini ve kamusaldan düşünsel olarak da soyutladığını iddia etmektedir.[74]

Oysa tüm bireylerin yaşamakta olduğu topluluk içerisinde eşit yaşam hakkına, hukuka erişim hakkına ve temsil hakkına sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Topluluk kavramının oluştuğu günden beri kadın ve farklı cinsel yönelimlere sahip bireylerin aleyhine gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelindeki sorunlardan biri olan temsil meselesi de eşit şartlar ve katılım ile gerçekleşmelidir.

2.3. Mücadelenin Tarihsel Süreci

Kadın hareketi, çıkış noktası açısından bir özgürlük ve eşitlik hareketidir.[75] İnsan hakları ilk kez 18. Yüzyıl Fransız ve Amerikan Devrimleri içinde dile getirildi.[76] O güne kadar kamusal alanda hiçbir değeri olmayan kadınlar örgütlenerek bu devrimlerdeki yerlerini aldılar. Her erkek, kadın ve çocuğun kendini geliştirmek için olanaklı olan en yetkin yaşam biçimini seçme hakkı olduğunu ve toplumun ödevinin onun bu hakkını güvence altına almak olduğunu dile getiren bu ilke[77] kadınlar için kurtuluşun geleceği inancını da içinde barındırıyordu. Öyle ki eşitlik ve özgürlüklerin 18. yüzyılda bir direniş ile sert bir şekilde ifade edilen hakların ve özgürlüklerin somutlaşması 19. yüzyıl liberalizminin de temasını belirlemiştir.

Özellikle 1789 Fransız Devrimi'nin temasını oluşturan eşitlik, özgürlük, insan hakları kavramları kadının insan hakları meselesinde, kadınların eşitlik mücadelesini etkilemiştir. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması pek çok toplumda gündem olmuştur. Kadınların, kendilerine yüklenen rol kalıplarına, yaşam tarzına bir başkaldırı

---

[73] **Sumbas**, a.g.e., s.106.
[74] **Sumbas**, a.g.e., s.107.
[75] Serpil **Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul, Mayıs 1994, s.18.
[76] Necla **Arat, Feminizmin ABC'si**, ABC Dizisi, Say Yayınları, İstanbul, 2022, s.32.
[77] **Arat, Feminizmin ABC'si**, s.32.

olarak ortaya çıkan kadın hareketinin ilk somut örneği Fransız devrimidir. 1789 yılında İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) eşitlik ve özgürlük kavramlarına yer verilmekteyken, söz konusu eşitlik kadın-erkek eşitliği olarak ele alınmamıştır.[78] Yurttaş kavramı içinde yer almayan kadınlar buna karşı mücadele etmişler ve "homme" (erkek) yerine "homme-femme" (erkek – kadın) yazılması için talepte bulunmuşlardır. Bu nedenle devrimci kadınlar 1791 yılında, Kadın ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'ni (*Declaration de Droit de la Femme et de la Citoyenne*) ilan etmişlerdir.[79] Bu Beyanname'yi takip eden Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınan 1792'de İngiltere'de yayımlanan "*Vindication of Rights of Women*" (**Kadın Hakları Savunması**) kadının eşitlik mücadelesinde manifesto niteliğindedir.[80] Devrimde önemli bir yeri olan Olympe de Gouges 1793'te "doğa kurallarına başkaldırması" nedeniyle giyotine mahkum edilmiştir. İdam cezası "**kendi cinsine yaraşmayacak şekilde politikayla ilgilendiği için ve ölümü diğer kadınlara ibret olması**" gerekçesi ile verilmiştir. Olympe de Gouges "*Mademki kadına giyotine çıkma hakkı veriliyor, öyleyse kürsüye çıkma hakkı da verilmelidir*." sözleri ile tarihe geçmiş ve cezaya karşı çıkmıştır.[81]

Kadınların eşitlik mücadelesi aynı zamanda toplum içinde bir arada yaşayan tüm bireyler için bir fırsat eşitliği mücadelesidir. Bu gelişmelerle birlikte kadınların, erkekler ile aynı statüye gelmeleri konuşulmaya başlamış ve mülkiyet, miras hakkı, çocuğun velayeti, eğitim ve çalışma gibi haklarla ilgili talepler gündeme gelmiştir.

19.yüzyıldan itibaren, mülkiyet kısıtlamasının aşınmaya başlamasıyla oy hakkı, yani demokrasi için rıza gösterebilme ehliyeti erkeklerin çoğunu kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 19. Yüzyılında sonunda seçme ve seçilme hakkına ilişkin adım atılabilmiştir. Yasal eşitsizliğin, toplumsal cinsiyet eşitliği önünde bir engel olduğunu ve bu denge sağlandığında eşitsizliğin ortadan kalkacağı savı, kadınların hak mücadelesinin en temel savını da böylece oluşturmuştur. Bu takdirde kadınlar,

---

[78] Alev **Alatlı, Batı'ya Yön Veren Metinler**, İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO, Cilt 3, Ekim 2010, s. 939-940.

[79] Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi – Olympe De Gouges (7 Eylül 1791), (çeviren: Ece Göztepe), https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629497, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

[80] Marry Wollstonecraft, A Vindication of the Rights of Woman, https://oll.libertyfund.org/titles/wollstonecraft-a-vindication-of-the-rights-of-woman, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

[81] **Çakır**, a.g.e., s.19.

erkekler ile yasalar önünde eşit oldukları takdirde var olan eşitsizlik sebebiyle gizli kalan yanlarını ortaya koyabilecek ve bunu yaşama dahil edebileceklerdir.

Fakat buradaki çekince liberal düzenden kaynaklanan bu eşitlik talepleri her ne kadar cinsiyet üstü birey kavramının egemen olabileceğini gösterse de kadınların eşitlik taleplerinde, eşit olacağı statü erildir. Bir başka anlatımla sistemin tüm halkaları eril bir düzen içerisinde kurulduğundan eşitlik talepleri her ne kadar cinsiyetsiz iddiası ile temellendirilmiş olsa da ataerkil bir yapının ürünü olan birey erildir. Dolayısıyla ulaşılmak istenen eşitlik seviyesi, erkek değerlerinde bir eşitlikten ibarettir. Bu sebeple biçimsel olarak hakların kazanımı eril bir şekilde biçimlenen normların yeniden üretilmesinden ibarettir. Bu durum kadınların karar alma mekanizmasına katılsa dahi kendi özünü ortaya koymaktan ziyade daha maskülen olmasına ve bir bakıma erkek rolüne bürünmek zorunda kalmasına sebep olmaktadır. 19. yüzyıldaki bu mesele etkisini sürdürmektedir.

İşçilerin, işverenleri tarafından temsil edildikleri düşüncesi Sanayi Devrimi'yle anlamsızlaşırken, kadınların erkekler tarafından temsil edildikleri düşüncesi güçlü yerini korumaktadır. Bu dönemlerde kadının kamusal alanda yer almaması, evde kalıyor olması aslında doğal karşılanmaktaydı, çünkü kadını babalık ya da kocalık bağı ile temsil eden erkekler bulunmaktaydı. Bu dönemde feministler haklı olarak evli olmayan veya babası olmayan kadının temsil edilemediğini ve haklarının korunmadığını ileri sürerek ilk tepkilerini ortaya koymaya başlamışlardır. Feministlerin yükselttiği bu ses kadın hareketinde önemli bir adım olmuştur. Buna rağmen Avrupa ve Amerika'da nüfusun büyük çoğunluğu 18. yüzyıl sonundan 20. yüzyılın başına kadar olan sürede siyasal haklardan yararlanamamış ve bu grup içinde en çok engellenenler de kadınlar olmuştur.

Dünya çapında yaşanan değişiklikler ve hızla gelişen devrimsel süreçler yeni hak taleplerini doğurduğu gibi kadınların farklı alanlarda mücadele etmesini de beraberinde getirmiştir. Sanayi Devrimi ile kadın işçiler düşük ücrete, işsizliğe ve çalışma koşullarının ağırlığına, burjuva kadınları ise ekonomik ve siyasal haklardan yoksun bırakılmaya başkaldırmışlardır. İngiltere'de bu hareket "*Sufrajet Hareketi*" yani oy hakkı talebine bürünmüştür.[82] Bu dönemde evli kadınlar, meşru siyasetin kaynağı olan ve toplumdan önce gelen birey statüsünde en az hakka sahip olanlardır

[82] **Çakır,** a.g.e., s.20.

ve kadının, kocasının himayesi altında olduğu doktrini kadınların yasal bir statü kazanmasını engellemiştir.[83] Uzun ve zorlu mücadeleler sonucu kadınlar da iradelerini yasal bir zeminde mülkiyet, velayet, kişisel haklar gibi haklarının olduklarını yüksek sesle vurgulamaya başlamışlardır.

Öyle ki 8 Mart 1857 yılında Amerika Birleşik Devleti'nin New York eyaletinde emekçi işçi kadınlar bir araya gelerek eşit işe eşit ücret, insanlık dışı çalışma koşullarına karşı tepkileri ve diğer haklı talepleri sebebiyle işten atılmış, olaylar sırasında 129 kadın hayatını kaybetmiştir. [84] Bugün 8 Mart Dünya Kadınlar günü olarak sembolik bir önem taşıyan günün temelinde ise 1857'de haklı talepleri için işten atılan ve hayatlarını kaybeden kadınlar yer almaktadır. Bu olaydan 52 yıl sonra, 1910 yılında Kopenhang'ta düzenlenen II. Sosyalist Enternasyonal toplantısında, Clara Zetkin emekçi kadınların, haklarını savundukları ve sembol haline gelen 8 Mart gününü "Dünya Kadınlar Günü" olmasını önermiştir.[85]

Ele almak gereken bir diğer önemli husus ise kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasıdır. Bu tarihsel süreç içerisinde örneklendirmek gerekirse; Finlandiya, 1906'da kadınlara oy hakkı veren ilk Avrupa ülkesi olmuş ve kadınlar ilk kez meclis seçimlerine katılarak oy kullanmışlardır. 1917 yılında Rusya'da ve bazı eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde de kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındığı görülmüştür. Detayları ile incelenecek olmakla birlikte Türkiye Cumhuriyet'inde 5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Özgürlük, eşitlik ve hak mücadelesinde farklı konularda öne çıkan Fransa, kadınlara seçme ve seçilme hakkını nispeten geç bir tarih olarak ifade edilebilecek 1944 yılında yapılan yasa değişikliği ile tanımıştır. Fransa'da kadınlar ilk kez 21 Ekim 1945 tarihinde parlamento seçimlerinde oy kullanmışlardır. Avrupa'da kadınlara en son oy hakkı tanıyan ülke ise İsviçre olup kadınlar ilk kez 1971 yılında Federal Meclis seçimlerden oy kullanmıştır. Japonya'da ise 1945 yılında yapılan yasal değişiklikler

[83] **Phillips**, a.g.e., s.40.
[84] Songül **Sallan**, "8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve Kamu Hayatında Türk Kadının Konumu", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2153083 ,(son erişim tarihi: 05.07.2024), s.159.
[85] Şevkat Bahar **Özbarış**, "8 Mart Dünya Kadınlar Günü İçin…", https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/8martkadin_2012.pdf, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

ile kadınlar oy kullanma hakkına sahip olmuştur. Kuveyt parlamentosu da 2005 yılında yapılan değişiklik ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımıştır.[86]

Dünya genelinde yaklaşık iki yüzyıldır verilen savaşım, önemli bir bölümü 20.yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen yasal değişikliklere neden olmuş, kadınların önündeki kamusal yaşama giriş engeli bu sayede kısıtlanmış, ancak zihniyet kalıpları, tutum ve davranışlar ise henüz dönüşmemiştir. Her ne kadar kanunlar nezdinde kadın ve erkeğin eşitliği bir miktar yakaladığı düşünülse de yaşama geçirilemediği açıktır. Özellikle siyaset içerisinde niceliksel olarak eksik olan kadınlar, niteliksel olarak da yokluklarını devam ettirmektedir. Burada gaslighting etkisi de görülmektedir. Kadınların karar alma mekanizmalarında yer alması ve biçimsel olarak yasalar önünde bir nebze de olsa eşitlik sağlamasının ardından kamusal alandaki esas sorunlar incelenmemiştir. Kadınların sayısal varlığı talep edilirken, siyasetin eril oluşu sorgulanamamıştır. Kadınlar, seçme ve seçilme hakkını elde ederken erkek adaylara oy verme eğilimden vazgeçememiştir.

2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uluslararası Mekanizmalar

2.Dünya Savaşı sonrasında özellikle ağır insan hakları ihlalleri yaşandığı ve toplum nezdinde ağır yaraların açıldığı açıkça görülmüştür. Bu problemlerin arasında özellikle kadınların savaş sırasında bir ganimet olarak değerlendirildiği, işgalci kuvvetlerin özellikle işgal altındaki bölgelerde yaşayan kadınlara sistematik tecavüz etmesi gibi kadınların uğradığı ayrımcılık, cinsel istismar ve ağır insan hakları ihlallerinin tespiti önemli bir adımdır.

2.4.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)

İnsan hakları ihlallerinin önüne geçmek ve kalkınmayı sağlamak amacıyla 1945 yılında Türkiye'nin de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler kurulmuştur. 1946 yılında ise Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne bağlı olarak faaliyet gösterecek Kadının Statüsü Komisyonu kurulmuştur. Bu Komisyon'un kurulması, kadının insan haklarına yönelik çalışmaların, komisyonlar aracılığı ile destekleneceği ve nihayetinde küresel bir sorun olarak ele alınabileceğinin işareti olarak

[86] Hüseyin **Koyuncu**, "Kadınlar Seçme ve Seçilme Hakkını Ne Zaman Elde Etti?", https://tr.euronews.com/2021/12/05/turkiye-de-kadinlara-ilk-kez-1934-te-oy-verdi-avrupa-da-durum-ne, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

değerlendirebilir. Bu adımlar, 2. Dünya Savaşı'nın tüm Dünya üzerindeki yıkıcı etkileri sonrası barış, eşitlik ve kalkınma hedeflerinin konması ile doğrudan bağlantılıdır.

1948 yılında "**İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**" kabul edilmiştir. Beyannamede özellikle "*Herkes eşit doğar*." hükmüne yer verilerek kadın ve erkek eşitliği kavramına hukuki bir boyut kazandırılmaya başlanmıştır. Genel olarak bağlayıcılık unsurundan ziyade tavsiye niteliği taşıyan Beyanname, pek çok dile çevrilmiş ve küresel bir etki yaratmıştır. Bildirge, ilerleyen yıllarda insan haklarını esas alan metinlere temel teşkil etmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin, Türkçe çevirisi 27 Mayıs 1949 tarihli 7217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.[87] Rona Aybay'ın Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde çıkardığı açıklama kitabında bu yayımlama, ayrıksı bir durum olarak değerlendirilmiştir.[88] Aybay'a göre bu istisnai durum Bildirge'de yer alan hak ve özgürlüklerin kamuoyuna tanıtılması ve bunlara saygı mekanizmasının oluşturulması hedeflenmiştir.

Bildirgede herhangi bir ayrıma gidilmeksizin "*bütün insanlar*" "*herkes"* gibi bütünleyici ifadelere yer verilmiştir. Bildirge'nin 7. maddesinde eşitlik ilkesi esas alınmış ve bireylerin hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın kanunlardan eşit şekilde yararlanacağı teminat altına alınmıştır.

Madde 15'te ise "*Herkesin bir yurttaşlık hakkı vardır*" hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm, bu tez altında incelenen husus açısından değerlidir. Yurttaşlık kavramının ilk kez ortaya çıktığı dönemden, bahsedilen hüküm kaleme alınana kadar belli bir zümreye ait olmayan erkeklerin ve kadınların yurttaş olarak tanınmadığı ifade edilmiştir. Hak ve özgürlükler üzerinde parlak bir kazanım olarak atfedilen Fransız Devrimi'nde dahi kadınların giyotine gitmesi söz konusu olduğunda yurttaş vasfına haiz oldukları fakat kürsüye çıkmak noktasında aynı hakkın tanınmadığı görülmektedir. Bildirge'nin 21. maddesi herkesin ülke yönetiminde söz sahibi olacağını da teminat altına almaktadır. Hükmün 3. fıkrasında demokratik bir hukuk

---

[87] 7217 Sayılı Resmi Gazete, 27 Mayıs 1949, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[88] Rona **Aybay**, "Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" , **Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi**, Ankara, 2006, http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/iheb.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024), s.8.

devletinin esaslarından, halkın egemenliği vurgulanmıştır. Halkın "***genel ve eşit oy***" verme yoluyla siyasal katılımı sağlayacağı teminat altına alınmak istenmiştir.

Birleşmiş Milletler'in ana organlarından biri olan Ekonomik ve Sosyal Konsey, cinsiyete dayalı eşitsizliği önlemek amacıyla 1946 yılında *Kadının Statüsü Komisyonu*'nu kurmuştur. Bu komisyonun temel amacı kadın haklarının siyasi, medeni, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarında geliştirilmesi için raporlar hazırlamaktır.[89] Konsey, kadınların haklardan eşit düzeyde yararlanabilmesi adına çok sayıda sözleşme ve beyanname düzenlemiştir.[90] Bunlara örnek olarak Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi[91], Evli Kadınların Vatandaşlığı Sözleşmesi[92], Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirgesi[93] verilebilmektedir. Komisyonun hazırladığı en önemli metin olan "CEDAW" aşağıda ele alınacaktır.

2.4.2. Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme (1952)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1952 tarihli kararıyla kabul edilen Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, 7 Temmuz 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise 12 Ocak 1954 tarihinde Sözleşmeye taraf olmuş, 2 Haziran 1959 tarihli 10220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.[94]

Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan "*kadınların ve erkeklerin* ***hak eşitliği***" ilkesini siyasal haklar açısından tamamlamak amacını taşımaktadır.[95] Temelinde Beyanname ile eşdeğer şekilde eşitlik prensibinin yer aldığı kuşkusuzdur. Sözleşmede herkesin ülkesinin yönetiminde yer almak ve kamu hizmetlerine eşit

---

[89] Songül **Atak**, "Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun Çalışmalarına Genel Bir Bakış", https://jurix.com.tr/article/7517, s.51-69, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[90] Nazan **Moroğlu**, "Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadın Hakları", https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/Uluslararası-ve-Ulusal-Hukukta..-Yeditepe-Ü.-Hukuk-makale..20.2.2018-Beykent-Ü..pdf, (son erişim tarihi 01.05.2024).

[91] BM Genel Kurulu 640 Sayılı Kararı Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/b069/tbmm110090690207.pdf , (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[92] BM Genel Kurulu 1957 Tarihli Evli Kadınların Vatandaşlığı Sözleşmesi, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVI-2&chapter=16&Temp=mtdsg3&clang=_en , (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[93] BM Genel Kurulu 1967 Tarihli Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi, https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/4-declaration-elimination-discrimination-against-women-1967 , (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[94] 10220 Sayılı Resmi Gazete, 2 Haziran 1959, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10220.pdf (son erişim tarihi: 01.05.2024).

[95] Aysel **Çelikel**, "Kadınların Siyasal Yaşama Katılımı Konusunda Yeni Uluslararası Çalışmalar", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 54, 1-4 Sayı, 1994, https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9079/113293 , (son erişim tarihi: 01.05.2024), s.45.

katılım haklarına sahip oldukları vurgulanır. Sözleşmenin ilk iki maddesinde kadınlar ve erkeklerin, eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakların sahip oldukları açıkça hüküm altına alınmıştır.

2.4.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1954)

2.Dünya Savaşı sonrasında kurulan birliklerden biri de Avrupa Konseyi'dir. Bölgesel örgüt niteliğini taşıyan Avrupa Konseyi'nin kurucu antlaşması olan Avrupa Konseyi Statüsü (Londra Antlaşması), 5 Mayıs 1949 tarihinde imzalanarak 3 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir. Konsey, üyeleri arasındaki siyasi, kültürel ve ekonomik ilerlemeyi teminat alma gayretindeyken aynı zamanda hukukun üstünlüğü ve üye devletlerin vatandaşları için insan hakları ve temel özgürlüklerin sağlanması yükümlülüğünü de yüklemektedir. 2.Dünya Savaşı etkilerinin henüz hissedildiği yıllarda sivil bir örgüt olarak kurulan Konsey, üye devletlerin askeri sorunlarını bilinçli şekilde ilgi alanının dışında tutmuştur. Özetle insan haklarının korunması, çoğulcu demokrasi ve hukuk devleti/hukukun üstünlüğü ilkelerinin uygulanması üzerinde durmayı amaçlamıştır. Statü'nün 4. maddesi gereğince Konsey'e dahil olmak için davet alan Türkiye, 12 Aralık 1949 tarihli ve 5456 sayılı Kanunla, Statü'nün onaylanmasına karar vermiştir.[96]

Birleşmiş Milletler'de olduğu gibi Avrupa Konseyi de kendi üyeleri ve bölgeleri için insan hakları konusunda önemli bir adım atmıştır.[97] Bu adım Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kabulü ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kurulmasıdır. İnsan hakları ve demokrasi konusunda farklı komisyonlar kurularak, bu zeminin sağlamlaştırılması da yine hedeflenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne atıf yaparak başlar ve Bildiri'de ilan olunmuş hakların evrensel ve etken olarak sağlanmasının amaçlandığı; insan haklarının temel özgürlüklerin korunmasının ve

---

[96] Avrupa Konseyinin Kurulması Hakkında İmzalanmış Olan Statünün Onanmasına Dair Kanun, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc032/kanuntbmmc032/kanuntbmmc03205456.pdf ,(son erişim tarihi: 01.05.2024).

[97] Avrupa Konseyi'nde ve Avrupa Birliği'nde 2000'li yıllara kadar "kadının şiddetten korunmasına" dair özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bununla beraber AİHM, AİHS'te yer alan "işkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele yasağı ve zorla çalıştırma yasağı" kurallarından hareketle, "BM Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Bildirge"deki ilkelerle örtüşen kararlar vermiştir. (Opuz-Türkiye Kararı, Başvuru No:33401/02).

daha da geliştirilmesinin Avrupa Konseyi'nin amaçları arasında olduğu belirtilmiştir.[98] İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde yer alan klasik haklar (*eşitlik, sağlık hakkı, çalışma hakkı vb.*) yanında ekonomik ve sosyal nitelikli haklara da Sözleşme kapsamında yer verilmiştir. Sözleşme'de yer almayan diğer medeni ve siyasal haklar, sonraki yıllarda yürürlüğe giren Protokollerle de genişletilmiştir.

Sözleşme'nin nihai halinde yer alan "***Ayrımcılık Yasağı***" başlıklı 14. maddesinde diğer ayrımcılık nedenleri yanında cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmayacağı da teminat altına alınmıştır.[99] 1952 yılında Sözleşme'ye eklenen "*Ek 1 No'lu Protokol"* hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasında birtakım eklemeler yapmıştır. 18 Mayıs 1954 tarihinde yürürlüğe giren 1 No'lu Protokol, Türkiye tarafından 20 Mart 1952'de imzalanmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin de onaylandığı 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir.[100] Türkiye Ek Protokol'ü onaylarken eğitim ile ilgili olan 2. maddesine, Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince çekince koymuştur. Bu Ek Protokol'ün "***Serbest Seçim Hakkı"*** başlıklı 3. maddesi, yasama organlarının seçimlerinde halkın kanaatlerini özgürce açıklaması ve gizli oy serbest sayım yapması teminat altına alınmıştır. Görüleceği üzere halk kavramı, hüküm içerisinde kullanılmıştır. Cinsiyet ayrımı yapılmaksızın belli sınırlar içerisinde yaşayan bir ülkenin vatandaşı olan herkesi kapsayacak şekilde hüküm altına alındığı anlaşılmaktadır.

2000 tarihli 12 No'lu Protokol'de de benzer şekilde ek güvence sağlanması adına birtakım yükümlülükler getirilmiştir. 1 Nisan 2005 yılında yürürlüğe giren 12 No'lu Protokol, Türkiye tarafından 18 Nisan 2001 tarihinde imzalanmış fakat onaylamamıştır.[101] Ek 12 No'lu Protokol'de ayrımcılık yasağı ele alınmış ve hukuken teminat altına alınan tüm haklardan yararlanmada hiçbir ayrımcılığın yapılmayacağı vurgulanmıştır.

---

[98] Rona **Aybay**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Bazı Genel Gözlemler ve 14.Protokol", TBB Dergisi, Sayı 88, 2010, s.236, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-88-597 ,(son erişim tarihi:01.05.2024).

[99] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yürürlükteki nihai hali için bknz: https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf.

[100] 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Kanun, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8662.pdf, (son erişim tarihi 01.05.2024).

[101] İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 Numaralı Protokol, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/62-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-12-numaral-protokol/, (son erişim tarihi 01.05.2024).

Avrupa Konseyi çatısı altında hazırlanan ve önemi sebebiyle değinmek gereken bir diğer sözleşme ise "İstanbul Sözleşmesi" olarak bilinen "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi"dir.[102] Bu Sözleşme, kadın erkek eşitliğinde en önemli engelin şiddet olduğu bilinciyle, uluslararası düzenlemeler, AİHM içtihatları ve evrensel insan hakları kuralları dahilinde 2011 yılında İstanbul'da imzaya açılmıştır. Sözleşmenin amacının "*kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedeflediği*" ortaya konmuştur. Sözleşme, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde ilk kez bağlayıcı bir metin niteliğinde olup kadına yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali olduğunu vurgulamakla birlikte bağımsız bir denetim mekanizması kurulması gerektiğini de belirtmektedir. Sözleşmede şiddetin kadın erkek eşitsizliğinin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte sözleşmenin 3. maddesinin c bendinde, toplumsal cinsiyetin kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen ve sosyal olarak kurgulanan roller olduğu vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilk kez tanımı ortaya konmuştur. Sözleşme ile ilk kez toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının ve kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığı yasal düzenleme altında belirtilmiştir.

İstanbul'da imzaya açılan Sözleşme'nin ilk imzacılarından biri Türkiye'dir.[103] Değinilmesi gereken bir diğer önemli husus, Anayasa'nın 90. maddesi gereği taraf olunan temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler kanun hükmünde olup sözleşme hükümleri ile kanunların çelişmesi halinde sözleşme hükümleri esas alınacağının açık olduğudur. Bununla birlikte Türkiye tarafından imzalanan ve kabul edilen Sözleşmenin konusunun temel hak ve özgürlüklere ilişkin olması ile sözleşmenin girişinde yer alan toplumsal cinsiyet terimi, iç hukukumuzda da ilk kez bir yasal düzenlemede yer almıştır.[104] Sözleşme'nin iç hukuka yansıması günümüzde yürürlükte olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile olmuştur.[105] Türkiye, 20 Mart 2021 tarihinde "İstanbul Sözleşmesi"

---

[102] Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi No.210 Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf , (son erişim tarihi:19.06.2024).

[103] 20 Mart 2021 tarihli 28127 Sayılı Resmi Gazete, https://resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2011-11-29, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

[104] Huriye Karabacak, "İstanbul Sözleşmesi ve Hukukun Üstünlüğü", Ayrıntı Dergi, Ağustos 2020, https://ayrintidergi.com.tr/istanbul-sozlesmesi-ve-hukukun-donusumu/#_ftn10 , son erişim tarihi:15.06.2022.

[105] 6284 Sayılı Kanun, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf, (son erişim tarihi: 07.07.2024)

olarak bilinen Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesinden Cumhurbaşkanlığı kararıyla çekildiğini duyurmuştur.[106] Oysa Türkiye hem sözleşmenin imzaya açıldığı ülke olup hem de sözleşmeyi çekincesiz olarak imzalayan ilk ülkedir.

Cumhurbaşkanlığı kararı ile insan haklarıyla ilgili düzenleme yapılamayacağı Anayasamızın 104. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Ayrıca Anayasamızın 90. maddesi gereğince usulüne uygun yürürlüğe konulan milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.[107] Hukuken hükümsüz olan bu çekilme karşısında ise 1 Temmuz 2021 tarihinde Avrupa Konseyi, iç hukukta denetim yapamayacağını beyan ederek Türkiye ile bağlantısını kestiğini açıklamıştır.[108] Eşitlik ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önünde durmayı hedefleyen sözleşmeden, hukuka aykırı bir süreç ile çekilme kararı alınmıştır. Tez konusu itibariyle kısaca önemi gereği değinilmiş olup Türkiye'de kadın erkek eşitsizliğinin ve bu çalışmada ele alınan kadınların siyasal temsil sorunlarının bu çekilme kararı nezdinde politik olduğu değerlendirmesini yapmak mümkün olacaktır.

2.4.4. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966)

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihli kararı ile kabul edilmiş ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır.[109] Türkiye ise 15 Ağustos 2000 tarihinde Sözleşmeyi 27.maddesine çekince koyarak imzalamıştır.

Sözleşmede, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne atıflar yapılmıştır. Halkların bağımsızlığına vurgu yapılan sözleşmede, bireylerin Sözleşmede yer alan haklardan eşit şekilde yararlanması teminat altına alınmıştır. Ayrıca herhangi bir ihlal durumunda, bu ihlalin telafi edilmesini de güvence altına almayı amaçladığı görülmektedir. Sözleşmenin 3.maddesinde "*Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yer alan* ***bütün medeni ve siyasal haklardan erkeklerle kadınların eşit***

---

[106] 30 Nisan 2021 tarihli 31470 Sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/30.04.2021, (son erişim tarihi: 07.07.2024)

[107] Ergün **Özbudun**, "Milletlerarası Andlaşmalardan Çekilme Yetkisi", https://www.perspektif.online/milletlerarasi-andlasmalardan-cekilme-yetkisi/, (son erişim tarihi: 07.07.2024)

[108] Council of Europe, Action Against Violence AgainstWomen and Domestic Violence Istanbul Convention, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/turkey, (son erişim tarihi: 06.07.2024)

[109]İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararas-sozlesme/#:~:text=Sözleşme%2C%2041.%20madde%20dışında%2C,15%20Ağustos%202000%20tarihinde%20imzalamıştır., (son erişim tarihi: 01.05.2024)

yararlanmasını *güvence altına almakla yükümlüdürler*.” yer almaktadır. Dolayısıyla İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni “**erkekler ve kadınlar**” diyerek yenilemiş ve bir kez daha teminat altına almıştır.

Sözleşme’nin 16. maddesinde herkesin, her yerde kişi olarak tanınma hakkı ele alınmıştır. Dikkat çekecek şekilde küresel olarak birey ve yurttaş kavramında değişikliğe gidilmesi hedeflenmiştir. Temel insan hakları bağlamında ayrım yapmaksızın teminatlarda bulunmak amaçlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni pekiştirme ve yineleme amacı, Sözleşme’nin 25. maddesinde de göze çarpmaktadır. Bildirge’nin 21. maddesine benzer şekilde bireylerin genel ve eşit oy hakkı oldukları, ülke yönetiminde söz sahibi olacakları bir kez daha teminat altına alınmıştır. Sözleşme ile İnsan Hakları Komitesi kurulacağı da hükme bağlanmıştır. Bu şekilde taraf devletlerin, Sözleşme hükümlerini uygulaması noktasında bir izleme mekanizması olacağı kararlaştırılmıştır.

2.4.5. Birlemiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi – CEDAW (1979)

İnsan haklarından kadınların eşit olarak yararlanması ve yaşamda var olan ayrımcılıkların kaldırılması amacıyla 1979 yılında kabul edilen “***Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi***”nde[110] (CEDAW) cinsiyet ve cinsiyet ayrımcılığına yer verilmiş ve bunların biyolojik temelde ele alındığı görülmüştür. Sözleşme, kadınların yasalarda hak eşitliğine ulaşabilmesine ve yaşamın her alanında fırsat eşitliği ve gerektiğinde geçici özel önlemlerle fırsat önceliği tedbirlerinin uygulanmasında önemli bir katkı sunmaktadır.[111] Sözleşmeye temel olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 7 Kasım 1967 tarihli “*Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirgesi”* (DEDAW) yer aldığı söylenebilir. Bildirge, BM Kadının Statüsü Komisyonu tarafından hazırlanmıştır. CEDAW’a öncü olarak gösterilen Bildiri, devletlerin kadınlara karşı ayrımcı

[110] BM Genel Kurulu 18 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/ , (son erişim tarihi : 01.05.2024).

[111] İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kadına Karşı Ayrımcılık Hukuk, Toplum, Devlet ve CEDAW, Derleyenler: Sevinç Eryılmaz, Gökçiçek Ayata, Pınar Çağlı), https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2023/07/05/IHM_kadina_karsi_ayrimcilik_.pdf ,s.133 , (son erişim tarihi: 05.05.2024).

politikalar uygulamasının önüne geçmeyi hedeflemiştir.[112] Kadınların medeni durumuna bakılmaksızın her türlü ayrımcılığın kaldırılmasını esas almaktadır. Sözleşme metninin ilk halinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsam dahilinde olmamakla birlikte, sonrasında "***kadına karşı ayrımcılık***" olarak tanımlanmıştır. Sözleşmeye taraf olan Devletlerin, kadın ve erkeklerin tüm ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan eşit yararlanmaları hususunda teminat verdikleri kabul edilmiştir.

Sözleşme ile imzacı devletler, toplumsal cinsiyet ilişkilerini düzenlenmeyi ve toplumsal cinsiyetin getirisi rollere dayalı eşitsizliği ortadan kaldırmayı taahhüt etmektedir. CEDAW eşitlik konusunda taraf devletleri somut adım atmaya da teşvik etmektedir. Aynı zamanda taraf devletlerin Sözleşmenin 17. maddesi, CEDAW Komitesi'ne düzenli olarak ülkelerindeki gelişmeleri rapor etmesini, kadının insan haklarının geliştirilmesi konusunda ülkelerindeki uygulamaları sunmakla da yükümlü kılmaktadır. Bu kapsamda CEDAW'ı imzalayan devlet, Sözleşmenin kabulünden sonra, 1 sene içinde ilk raporunu sunar akabinde ise 4 yıllık periyodlar ile bu süreç devam eder. Devletlerin uygulamalarının şeffaflığının denetlenmesinde önemli olan bir diğer uygulama ise kadın örgütleri/demokratik kitle örgütleri tarafından hazırlanan "*Gölge Raporlardır*". CEDAW'ın uygulanması noktasında kamuoyunun daha katılımcı olması da bu yolla sağlanmaktadır.

Önemle belirtmek gerekir ki CEDAW hükümleri, Taraf Devletleri için *bağlayıcı birincil hukuk kuralları*dır. Bununla birlikte, Komitenin düzenlediği Genel Tavsiyeler, *ikincil hukuki metinler* olup Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına yol göstermek için hazırlanmaktadır.

Tez konusu itibariyle önemli olduğu düşünülen genel tavsiyeleri ele almak gerekmektedir. Genel Tavsiyeler, CEDAW hükümlerinin, somut olarak hayata nasıl entegre edileceğini, hangi tedbirlerin alınması gerektiğini açıkça düzenlendiğinden önemlidir. Böylelikle uluslararası değeri olan bu metnin, imzacı Devletler tarafından nasıl uygulama alanı bulabileceğini de Genel Tavsiye Kararları ile düzenleyerek eşitsizliğin önüne geçmek noktasında kararlılık da ortaya konmaktadır.

---

[112] İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/KadinlaraKarsiAyrimciliginOrtadanKaldirilmasiBildirgesi.pdf , (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Buna göre CEDAW 4. maddesinde yer alan "*Geçici Özel Tedbirlere*" ilişkin düzenlenmesinin uygulanması adına "5 No'lu Genel Tavsiye" Kararında ayrımcılık içeren yasaların kaldırılması ya da değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte kadınların eğitim, ekonomi, siyaset ve işgücü piyasalarıyla bütünleşmelerini sağlamak için pozitif eylem ya da kota sistemi gibi geçici özel tedbirlerden daha çok yararlanmaları tavsiye edilir. Komite, Taraf Devletlerin bu konuda yaptıkları uygulamaları raporlarına aktarmasını beklemektedir.[113]

"23 No'lu Genel Tavsiye Kararında" ise CEDAW'ın 7. maddesinde Taraf Devletlere, ülkelerinde politika ve kamu hayatında kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm tedbirleri almak ve özellikle kadınların erkeklerle eşit şartlardan yararlanmalarını sağlama yükümlü kılınmıştır. Bu şekilde kadınların politik hayatın her bir noktasında eşit şekilde var olabilmeleri amaçlanmaktadır. Nitekim yasal düzenlemelere rağmen fiili durumdaki farklılıklar, kadınların gerçekte eşit şekilde politik ve kamusal alanlarda var olamadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla özellikle kritik eşik olan %30 oranının sağlanması konusunda Komite, sivil toplum örgütlerinin işbirliği verilen tavsiyeler arasındadır.[114]

Geçici Özel Önlemler (1.3.2.) başlığı altında ele alındığı üzere Sözleşmenin 4. maddesi, eşitlik sağlanana dek bazı tedbirlerin işletilmesini öngörmektedir. Bu çerçevede bir çatı olan "25 No'lu Genel Tavsiye Kararını" ele almak gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle geçici özel önlemlerle ilgili 5 No'lu Genel Tavsiye, Sözleşmenin 8. Maddesiyle ilgili olan 8 No'lu Genel tavsiye, 23 No'lu Genel Tavsiyenin yanında 4. Maddenin uygulanması için hazırlanan bu tavsiye karar ile kadınların kamusal ve politik hayata katılmalarına büyük bir önem verildiği anlaşılmaktadır. Hiçbir açık bırakmayacak şekilde farklı yönleri ile ele alınan konu kadın erkek eşitliğinin tam olarak hayata geçirilmesini ve Taraf Devletlerin aldığı tedbirleri raporlamasını beklemektedir.

"CEDAW'ın 28 No'lu Genel Tavsiye Kararında", kavram olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yer verilmiştir.[115] Bu Tavsiye Kararında herkesin insan haklarından

---

[113] Nazan **Moroğlu,** CEDAW Uygulamasında Genel Tavsiyelerin Etkisi, s.143.
[114] Nazan **Moroğlu**, CEDAW Uygulamasında Genel Tavsiyelerin Etkisi, s.154.
[115] BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi 2010 Tarihli CEDAW m.2 Uyarınca Taraf Devletlerin En Temel Yükümlülüklerine İlişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı, CEDAW/C/2010/47/GC.2, https://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/cedaw-c-2010-47-gc2.pdf , (son erişim tarihi: 01.05.2024).

sonuna dek yararlanmasını, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelinde kadına uygulanan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ibaresi yer almıştır. Karar kapsamında toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek için toplum tarafından biçimlendirilen kimlikler, öz kimlikler ve roller ile kadın ve erkek arasında hiyerarşik farklılıkların doğmasını, güç dengesinin erkeğin lehine olacak şekilde konumlanmasına yol açtığı ve biyolojik farklılıkların toplumsal/kültürel açıdan şekillendirilmesi olarak tanımlanmıştır.[116]

Sözleşme 01 Mart 1980 yılında imzaya açılmış ve Türkiye, 11 Haziran 1985 tarihli ve 3232 Sayılı Kanunla katılması uygun bulunarak Bakanlar Kurulu tarafından 24 Temmuz 1985 tarihinde 85/9722 sayılı karar ile onaylanmıştır. Karar, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.[117]

2.4.5.1. CEDAW Bağlamında Siyasi ve Politik Eşitlik İlkesi

Sözleşme bir bütün olarak cinsiyete dayalı olarak bireyler arasında hiçbir ayrımın yapılamayacağı esasına dayanmaktadır. Kadınlara karşı ayrımcılığın, toplumun ve Dünya'nın refahı ve kalkınmasını engelleyici bir etkiye sahip olduğunun altını çizmektedir. Tam bir eşitlik sağlanması için ise kadınların ve erkeklerin toplum içindeki rollerinde değişiklik yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Her alanda eşitliğin sağlanmasını amaçlayan Sözleşme politik alanda eşitliğin sağlanmasını destekleyen birtakım hükümlere yer vererek, kadınların seçme ve seçilme haklarına vurgu yapmaktadır. Sözleşme'nin 2. Bölümünde yer alan maddeler incelendiğinde, bu konuya ayrıca bir önem atfedildiği görülecektir. Bu bölümde gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde temsilde ayrımcılığın önleneceği taraf devletler tarafında taahhüt edilmektedir. Sözleşme'nin 7. Maddesi "***Politika ve Kamu Hayatında Ayrımcılığın Önlenmesi***" başlığı ile düzenleme alanı bulmaktadır. Buna göre;

> "*Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:*

---

[116] CEDAW 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı.
[117] 18898 sayılı Resmi Gazete, 14 Ekim 1985, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf, (son erişim tarihi. : 01.05.2024).

a) ***Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek****;*

b) ***Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek****;*

c) ***Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak***."

Hükümden de anlaşılacağı üzere Sözleşme, özellikle siyaset ve politik alanda dışarıda tutulmaya çalışan kadınlar için devletlere sadece alan açma yükümlülüğünü yüklememektedir. Özellikle bu alanı açmak ve kadınların yer almasını sağlayacak destek mekanizmalarının inşa edilmesinden de bizzat bahsetmektedir. Hayatın tüm alanlarında eşitliğin sağlanmasının sürdürülebilir bir Dünya için gerekli olduğu, sözleşme bir bütün olarak ele alındığında net olarak anlaşılmaktadır.

2.4.6. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (1995)

2. Dünya Savaşı sonrası küreselleşme ve kalkınma eylemleri hız kazanarak devam etmektedir. Bu sürecin başından itibaren aktif rol oynayan Birleşmiş Milletler, bu konuda çalışmalarını sürdürmüştür. Nitekim eşitliğin sağlanmasıyla demokrasi ve bunun etkisiyle kalkınma ve sürdürülebilirlik hedeflerinin yakalanabileceği bilinci yerleşmeye başlamıştır. 1975 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde ilk Dünya Kadın Konferansı, Meksika'da düzenlenmiştir. Bu konferans sonrasında 1975-1985 yılları arası "*Kadının On Yılı"* ilan edilmiştir. İlki düzenlenen Konferans'ın teması "*Eşitlik, Kalkınma ve Barış"* olarak ilan edilirken 10 yıllık sürede öncelikli olarak kadınların istihdam, sağlık ve eğitim alanlarındaki hak kazanımına öncelik verileceği açıklanmıştır. Meksika'daki Konferans ve Kadının On Yılı bağlamında yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar sonucu 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuştur.[118]

Dünya Kadın Konferansı, sonraki yıllarda da belirli aralıklarla koyulan hedeflerin sağlanıp sağlanmadığı noktasında bir araya gelmiştir. Bu Konferansların

[118] Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği, "5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında New Yortk'ta gerçekleşen 'Kadın 2000: 21.Yılyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış' (PEKİN +5) Başlıklı Birleşme Milletler Genel Kurul Özel Oturumunun hazırlık dönemi ve sonuçları hakkında bilgi notu", s.1, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/64_1.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

ikincisi 1980 yılında Kopenhag'ta yapılmıştır. Yapılan Konferans'ın ardında bir üst başlıkta değerlendirilen CEDAW oluşturulmuştur. Kadının insan hakları konusunda mihenk taşı niteliğinde bir adım atılmıştır.

3. Dünya Kadın Konferansı, 1985 yılında Nairobi'de gerçekleştirilmiştir. İlk Konferans'ta hedeflenen 10 yıllık süreç gözden geçirilmiş ve yeni stratejiler belirlenmiştir. "*Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejiler*" içinde alınacak önlemler üç kategori altında toplanmıştır bunlar; kurucu ve yasal adımlar, sosyal katılımda eşitlik, siyasi katılım ve karar almada eşitliktir. Bu alanda belirlenen stratejilere örnek olarak; "*Hükümetler ve siyasi partiler, kadınların tüm ulusal ve yerel hukuk kurumlarındaki faaliyetlere eşit katılımlarının sağlanması ve yönetim, yasama ve yargı ile ilgili kuruluşlarda atama, seçim veya terfi yolu ile görev almalarında eşitliğin temini konusunda çabalarını yoğunlaştırmalıdır." "Devlet teşkilatının tüm birimlerinde kadınların bu sürece eşit olarak katılımını izleyecek ve hızlanmasına yardımcı olacak tercihan bir kadın tarafından idare edilen özel bir büronun kurulması arzu edilir.", "siyasi partiler ve sendikalar gibi diğer kuruluşlar, idari yapıları içinde kadınların katılımını artırıcı ve geliştirici tedbirleri almalıdırlar." , "kadınlar seçme, seçilme ve politik süreçte erkeklerle eşit düzeyde yer alabilme konularında teşvik edilmeli, harekete geçirilmeli ve bu haklarını kullanmak konusunda birbirlerine yardım etmelidir.", "Lider konumundaki kadınların ayrıca bu alanda diğerlerine yardımcı olma gibi özel bir sorumlulukları vardır*."[119]

4. Dünya Kadın Konferansı ise 1995 yılında Pekin'de düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler'in kuruluşunun 50. yıl dönümünde toplanan Dünya Kadın Konferansı neticesinde kabul gören "*Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*" kadının insan hakları bağlamında önem arz etmektedir. Deklarasyon, 1995 yılına kadar uluslararası arenada insan hakları adına öne çıkan ve önem taşıyan tüm sözleşme ve bildirilere atıf yaparak başlamaktadır.[120] Bir diğer önemli husus ise **kadınların güçlendirilmesi ve ilerlemesi açıkça toplumun her alanında eşitlik, kalkınma ve barışın sağlanmasının temel koşulu olarak ifade edilmiştir.** Kadının insan hakları meselesinin ulusal ve uluslararası kalkınmanın önünde en büyük engel olduğu ifade

[119] Nazan **Moroğlu, Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi**, "Kadınların Gelişmesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri", 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.134-135.

[120] Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/733/ekutuphane2.2.1.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (son erişim tarihi: 01.05.2024).

edilmiştir. Bu haliyle Deklarasyon, büyük bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda Deklarasyon ile öncelikli olarak müdahale edilmesi gereken 12 kritik alan belirlenmiştir.[121] Bu haliyle Deklarasyonun kararlılık gösterdiği ifade edilebilecektir.

Pekin Deklarasyonu'nun 2. Bölümünde ele alınan 28. başlığında kadın ve erkek eşitliğinin hala sağlanamadığı "*Kadınlar ortalama olarak bütün dünyadaki seçilmiş kanun yapıcıların ancak %10'unu oluşturmakta ve hem kamu hem de özel kesimde yer alan pek çok ulusal ve uluslararası idari yapılanmada yeterince temsil edilmemektedirler. Birleşmiş Milletler de bir istisna değildir. Kuruluşundan 50 yıl sonra Birleşmiş Milletler, Sekreterya ve uzman örgütlerdeki karar alma düzeylerinde yeterince temsil edilmedikleri için kadınların liderliğinin yararlarından kendisini mahrum etmeye devam etmektedir."* şeklinde ifade edilmiştir. Açıkça BM içerisindeki sistemi de eleştirerek kadınların temsil edilemediği gibi karar alıcı mekanizmalar içerisinde de yeterince bulunmadığı vurgulanmıştır. [122]

Deklarasyon bir bütün olarak ele alındığında 1995 senesinden itibaren teknoloji devrimine girecek olan Dünya'nın global kalkınmasının hedeflendiği söylenebilmektedir. Bin yıllık bir süreçte bahsedilirken eğitimde fırsat eşitliği, sınıf ayrılıklarını ortadan kaldırmak, bilim ve teknolojiye erişilebilirlik, sağlık hakkı, şiddet, ekonomi, istihdam, yetki ve karar alma süreçleri ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Günümüze bakıldığında Pekin Deklarasyonunda temas edilmesi gereken kritik noktaların iyileştirilemediği, söz konusu standartlara ulaşılmadığı ve birçoğunun gereğince yerine getirilmediği toplum içerisinde devam eden kadına yönelik şiddet vakalarından, TBMM'de sağlanamayan kadın erkek eşitliğinden ve iktidar tarafından eril bir bakış açısı ile alınan politik kararlardan görülmektedir.

---

[121] United Nations, Report of the Fourth World Conference on Women, https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf, (son erişim tarihi: 05.07.2024), s.1-2.

[122] Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, s.11.

BÖLÜM 3. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ

3.1. Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsilinin Tarihsel Süreci

Kadının insan hakları bağlamındaki uluslararası gelişmelerin Türkiye özelinde de etkilerinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Toplumlar ve devletler birbirinden etkilenirken süreç sadece Dünya'da değil, ulus olarak adlandırdığımız bu topraklarda da bir değişimi beraberinde getirmiştir. Türk siyaset tarihini, bütün detayları ile bu tezin bir bölümü olarak ele almak mümkün olmadığından Osmanlı Döneminden, Cumhuriyet kazanımlarına kadar süreci kısaca değerlendirip; Cumhuriyet'in 100. yılındaki durum üzerinde durulacaktır.

Kadınlar "aile" adı verilen mahrem/özel alan içine sıkıştırılarak, "toplumsal"ın dinamik süreçlerinden uzaklaştırılmış olsalar da bir araya gelme fırsatı bulabildiklerinde ortak yalıtılmışlıklarını bir başkaldırı hareketine dönüştürebilmişlerdir. Andree Michel'e göre "*Kadınların tarihi, baskı altına alınışlarının tarihi olduğu kadar, bu baskılara ve eve kapatılışlarına direnmiş olmalarının da tarihidir*." Osmanlı kadın hareketi içinde de bu örnekleri bulmak mümkündür.[123]

3.1.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlı'da kadın hareketine kısaca değinmeden önce bu tez çalışması sırasında sıkça karşılaşılan bir ikileme değinmek gerekmektedir. Tez çalışmaları sırasında yapılan araştırmalarda dikkate çeken husus, Türkiye tarihi ele alınırken Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaş tanımındaki farka değinilmemiş olmasıdır. Bu farkın önemini basitçe açıklamak gerekirse 1882 yılına kadar Osmanlı kadını, nüfus istatistiklerinde yer almazken; Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadına birey olarak değer atfedilmiş ve vatandaş tanımının içerisinde doğal olarak yer aldığı kabul edilmiştir.

Bir başka anlatımla kadın hareketinin Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nde aynı zemine oturmadığı ve karşılaştırmanın bu farkı ele almadan yapılamayacağı açıktır. Bunun bir başka sebebi ise Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapıda olması ile millet kavramının, farklı devletlerin bireylerinden oluşmasıdır. Dolayısıyla hukuk,

[123] **Çakır**, a.g.e., s.14.

eğitim ve yargı birliği içerisinde olunamadığından kadın hareketinin de doğrusal bir düzlemle devam etmediği söylenebilecektir.

Osmanlı Devleti'nde özellikle 19. yüzyılda gözlemlenen değişimler ve modernleşme, kadınların hayatlarını da etkilemiştir. Geleneksel temeller üzerinde kurulu Osmanlı Devleti'nin modernleşmesinde öncülük edecek yapısal değişimler özellikle II. Meşrutiyet döneminde gündeme getirilmiş, Osmanlı siyasal yapısı, farklılaşma, merkezileşme, laikleşme, özgürleşme sürecine girmiştir. Devlet ve toplum yapısında meydana gelen değişim, kadının toplum içerisindeki hareketliliğini ve konumundaki değişikliği de beraberin getirmiştir. Bu değişimin en önemli faktörü ise kadın dernekleri ve kadınların çıkardıkları dergiler olmuştur. Basının yadsınamaz etkisi ile kadınlar taleplerde bulunmaya, isteklerini dile getirmeye ve bu vesileyle örgütlenmeye başlamıştır. Bu yayınlarda takma adlarını kullanan kadınlar, cinsiyet eşitsizliğinden bahsetmiş ve eğitim vurgusunu sıkça kullanmışlardır. Günümüze ilk 5 sayısı ulaşan *Şükufeazar*, sahibi kadın olan ve yazı kadrosunu tümüyle kadınların oluşturduğu ilk kadın dergisidir. Dergideki yazılarda siyaset konu dışı bırakılmıştır.

İlk kadın dergisi olarak nitelendirilebilecek olan *Terakki-i Muhadderat'*ta yazılan Rabia imzalı bir mektup ise çarpıcı bir örnektir. Mektupta;

"*Şurasını iyi bilmek gerekir ki ne erkekler kadınlara hizmetkar, ne de kadınlar erkeklere cariye olmak için yaratılmıştır… Biz de insan değil miyiz? Yalnız cinsimizin ayrı oluşu mu bu halde kalmamıza sebep olmuştur? Bunu hiçbir sağduyu sahibi kabul etmez. Eğer öyle olsa idi, Avrupa kadınları da bize benzerdi. Bilgiden yoksun kalmamıza meşru örtünmemiz sebep gösteriliyorsa ona da taşra da bulunan kadınlarımızı göstermekle yetinirim…"*

ifadelerine yer verilmiştir. Mektupta yer verilen bir İngiliz gazetesinden alınan yorum ise kadınların siyasal temsiline dönemin bakış açısını gözler önüne sermektedir;

"*Kadınlar da Millet Meclisi üyeliğine hak kazanırsa, bir gün başkan Mecliste 'söz filan hanımındır" dediği vakit, o filan hanımın yanında bulunan Meclis üyesinin kalkıp, 'filan hanım çocuğuna meme vermekle meşgul bulunduğundan Meclise gelememiştir' cevabını vermesine pek de şaşmamalıdır."*[124]

[124] **Çakır**, a.g.e., s.22-26.

Dolayısıyla kadınlar siyasal temsillerine ilişkin taleplerini dile getirdiğinde dahi alay konusu haline getirildiği yorumunu yapmak haksızlık olmayacaktır. 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet ile dergilerin sayılarında da ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde ise dikkat çeken dergilerden biri Selanik'te çıkarılmaya başlayan *Kadın*'dır.[125] Dergilerin yanı sıra eğitim, yardım, ülke sorunlarına çözüm bulmayı amaçlayan dernekler de bu dönemde faaliyet göstermiştir. Kadınların siyasal alandaki talepleri doğrultusunda da bir araya geldikleri gözlemlenmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemiyle birlikte siyasal haklarındaki taleplerinin somutlaştığı gözlemlenmiştir. Bunlardan biri, meclisin açılış konuşmalarını izlemeye yönelik taleptir ve 17 Aralık 1908 tarihli *Servet-i Fünun* dergisinde bu konu haber olarak yer almıştır.[126]

3.1.2. Kurtuluş Savaşı Dönemi

I. Dünya Savaşı'nın tüm etkilerinin hissedilmesi ve Osmanlı Devleti'nin cephelerde aldığı mağlubiyet ciddi bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Bir dönemin Dünya'ya hükmeden Devlet'i artık kendisini savunamayacak hale gelmiş, bitap düşmüş ve İtilaf Devletleri'yle imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması ile toprakları işgal altına alınmıştır.

Yunan işgaliyle birlikte bağımsızlık uğruna Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlayan Kurtuluş Hareketi, Kuvay-i Milliye ruhunu uyandırmıştır. Yapılan kongreler, gösterilerde vilayetlerde bir araya gelen vatanperverlerin hareketi ile Kurtuluş Savaşı'na giden yol ilme ilmek dokunmuştur. Önemle ifade etmek gerekir ki bir ulus topyekûn şekilde, kadın erkek ayırt etmeksizin cephede ve cephenin arkasında bağımsızlık uğruna mücadele etmiştir. Kağnı kollarında cepheye silah ve malzeme taşırken, işçi taburlarında gece gündüz durmaksızın çalışarak, vatanın kurtulması için her türlü fedakarlığa katlanılmış, kadınlarımızın bu fedakarlığı tarihimizin gurur dolu sayfalarında yer almış ve takdirle anılmıştır.[127]

Bu dönemde farklı vilayetlerde düzenlenen mitinglerde kadınlar ön planda olmuştur. Bu protestolarda bağımsızlık vurgusu yapılmış ve Halide Edip konuşmaları

---

[125] **Çakır**, a.g.e., s.74.
[126] **Çakır**, a.g.e., s.75.
[127] Leyla **Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988, s.71.

ile dikkat çekmiştir. Artan işgallere karşı halk bir araya gelmiş ve protestoların yanında kadınlar tarafından kurulan cemiyetlerde, bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol almıştır. Bu cemiyetlerin merkezi Sivas'ta kurulan *Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetidir*. Savaşın 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla sona ermesiyle her ne kadar Cemiyet dağılmışsa da bu birlik içerisinde yer alan kadınlar, ülkenin aydınlık geleceği için faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. *Kadınlar Halk Fırkası* ve *Türk Kadın Birliği*, bu cemiyetin devamı sayılabilir.[128]

3.1.3. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Döneminde özellikle II. Meşrutiyet Döneminde kadın haklarına yönelik taleplerin bir kısmı karşılık bulmuştur. Nitekim 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ulusal egemenliğe dayalı laik, demokratik ve hukuksal, sosyal, siyasal, ekonomik bir sistem inşa edilmiştir. Bu yönetim biçimi, 600 yıl İslam Şeriat kuralları ile yönetilen Türk Toplumu açısından özellikle kadın hakları bakımından bir devrimdir.

Nitekim her iki dönemi bir düşünmek mümkün olmadığı gibi birbirinden ayrı olarak ele almak da mümkün olmayacaktır. Kadın hakları konusunda Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişin bir kopukluk yaratmadığı, aksine Osmanlı'da kadının özgürleşmesi konusunda gelişmelerin Cumhuriyet dönemine geçişte bir köprü oluşturduğunu belirtmek gerekir.[129]

Cumhuriyetin ilan edildiği ve ilerici adımların atıldığı bu dönemde, Atatürk'ün "***tam bağımsızlık, milli egemenlik ve milli birliğe dayalı***" bir ulus devlet düşüncesi ve bu yoldaki adımlar atılırken toplumun ve bir bakıma kurucu kadronun dahi fikirsel olarak hazır hale gelmesi zaman almıştır. Dolayısıyla Cumhuriyet döneminde özellikle kadın hakları nezdindeki birtakım adımlar atılırken fikir birliği oluşturma çabasının, tebaadan yurttaşlık kavramına geçildiği bir dönemde yürütüldüğü unutulmamalıdır.

Türk kadınına seçme hakkı verilmesi TBMM'de 15 Kasım 1921'de Köy ve Bucak Yönetim Kanun tasarısı görüşmelerinde gündeme gelmiştir. 1923 yılı Seçim Kanunu değişikliğine kadar her 50.000 erkek nüfusu için bir mebus seçilmekteydi.

---

[128] **Kaplan**, a.g.e., s.87-137.
[129] Nergis **Mütevellioğlu, Cumhuriyet ve Kadın Hakları**, Cumhuriyeti Kitapları, İstanbul, Eylül 2023, s.49.

1923'te bu sayı her 20.000 erkek nüfus için bir mebus olarak kabul edildi. Konuya ilişkin olarak 15 Kasım 192'de Meclis'te yaşanan tartışma şöyle cereyan etmiştir:

"Hüseyin Avni Bey (Erzurum)- Efendim, bendeniz bir ciheti nazar-ı dikkat-i aliyenize arz edeceğim. Köylerimize gidildiği zaman yirmi evli bir köyde üç erkek bulursunuz, mütebakisi kadındır. Hayat-ı umumiyeye iştirak eder, vergi verir, o zavallılar birtakım adamların elinde esirdirler. Meclis-i âli bunlara bir hak vermelidir. Şuraya kadınlarımız da âzâ olarak girmelidirler."

"Tunalı Hilmi Bey (Bolu)- Yaşa, yaşa!"

"Hüseyin Avni Bey (Erzurum)- Çünkü köy kadınlarının erkekten farkı yoktur. Bunu istirham ediyorum. Efendiler! Hissiyata kapılmayın. Onlar akşam sabah beraberce, kardeş gibi yaşarlar. Efendiler! Bir köyde üç erkeğe rastgelirsiniz. Kadınlardan aşar alındığı gibi hukukunu da vermek lazımdır, köyde erkek kalmamıştır. Erkekten daha faziletli kadınlar vardır. Yüzlerce kadın bugün üç dört haneye bakıyor, aile reisi olmuştur. Büyük Millet Meclisi aile reisesi olan kadının intihap hakkını teslim etsin!"[130]

Özellikle 1 Nisan 1923 yılında seçim kararı alınması bu tartışmaları alevlendirmiştir. Meclis gündeminde de sıcak tartışmalara konu olan mesele toplumda ise kadınlar arasında bir örgütlenme ile görünüm kazanmıştır. II. Meşrutiyet dönemiyle küresel olarak gündem olmaya başlayan, I. Dünya Savaşı'nın erkekleri cephe önlerine taşıması ve kadınların iş ve sosyal hayata daha fazla karışması pek tabii kadın haklarının gündeme taşınmasına hizmet etmiştir. Bulunduğumuz coğrafya da ise kadın hakları meselesi eğitimli kadınların henüz Cumhuriyet ilan edilmeden önce 15 Haziran 1923'te, Nezihe Muhittin öncülüğünde kurulan "*Kadınlar Halk Fırkası*" ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Tarih itibariyle "*Kadınlar Halk Fırkasının*" kuruluşu Büyük Taarruz'un başarıyla neticelenmesi ve bunun hem içte hem dışta siyasi yansımalarının yaşandığı bir döneme tekabül etmektedir. Nitekim bu hazırlıklar sırasında kadınlara siyasi hakların tanınması Meclis'te gündeme getirilmiş, pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

---

[130] Hadiye **Yılmaz,** "1923 yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 59, 2016, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/624791, (son erişim tarihi 01.05.2024), s.264.

1923 seçimleriyle birlikte Meclis'te yüksek sesli tartışmalar, kadınların seçme ve seçilme hakkı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu tartışmaları analiz ederken **dönemin toplumsal yapısı ve içerisinde bulunduğu değişim atmosferini** de gözlemek gerekmektedir. Meclis'in mebuslarının, toplumdaki bireylerden oluştuğundan şüphe bulunmamaktadır. Buradaki önemli tartışmalardan biri Meclis'in 3 Nisan 1923 tarihindeki birinci oturumunda Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey'in konuşmasıyla başlamış ve Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey'in diğer mebuslara yönelik kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermedikleri yönündeki sözleri tartışmanın şiddetini arttırmıştır. Tunalı Hilmi Bey'in şu sözleri ise diğer Mebuslar tarafından engellenmiş ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi konusunda Mebusların dahi konuşmaya hazır olmadığı tutanağa geçmiştir;

"*Tunalı Hilmi Bey (Bolu)- Efendim bir istirhamım var. Sözüme devamdan beni mazûr görünüz." [...]*

Tunalı Hilmi Bey (Bolu)- (...) Bir dereceli intihabın ve mesleki intihabın taraftarıyım. Fakat mümkün değil... Bahusus pek müstacel, pek narin olan bu devrede sizden yalnız bir istirhamım var. Benim asıl sözlerim birinci maddede olacaktı, fakat demin güya buraya söz söylemek üzere çıktım ve sözümden feragat etmiş olduğumu îmayla size feragatta bulundum. Şimdi bir istirhamım var. Arkadaşlar! 'Bir nahiye dahilinde bulunan nüfus-ı zükurdan her iki yüz kişi için bir müntehib-i sani intihap olunur'. Arkadaşlar! Mübarek cihadımızın bu millette bıraktığı analar bugün erkeklerden fazladır (Gürültüler, ayak patırtıları). Ayaklarınızı vurmayınız beyefendiler! Benim mukaddes analarımın, benim mukaddes bacılarımın başına vuruyorsunuz ayağınızı! İstirham ederim, benim anam babamdan yüksektir (Ayak patırtıları). Analar cennetten bile yüksektirler (Gürültüler, ayak patırtıları). Tekrar ediyorum. Analar cennetten bile yüksektirler (Patırtılar ve gürültüler). Müsaade buyurun arkadaşlar! Analar, bacılara... (Şiddetli patırtılar) kadınlara intihap edilmek hakkını verin demiyorum. Fakat arkadaşlar! Analarımı, bacılarımı... (Gürültüler) hakikate tahammül edemeyen kulaklar...

Emin Bey (Eskişehir)- Hilmi Bey! Milletin hissiyatıyla oynama, milletin hissiyatıyla oynama! (Şeriata hürmet ediniz sadaları)

Hilmi Bey (devamla)- İntihap hakkı verilsin demiyorum (Gürültüler). Analara intihap hakkı veriniz demiyorum. Şeriata hürmet ederim. Müsaade edin arkadaşlar! Kanaatimi söyleyeyim.

Emin Bey (Eskişehir)- Öyle kanaat olmaz.

Hilmi Bey (devamla)- Ne olduğunu anlamayan arkadaşlar! Susunuz! Sözüm anlaşılsın. Analara, bacılara... (Şiddetli gürültüler, patırtılar). Analara, bacılara, hakikate tahammül edemeyen kulaklar..."[131]

Nitekim Mustafa Kemal Atatürk "*... Büyük Türk kadınını mesaimizde müşterek kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınını ilmi, ahlaki, içtimaı, iktisadi hayatta erkeğin şeriki (ortağı), refiki (arkadaşı), muavin (yardımcı) ve müzahiri (koruyanı) yapmak yoludur."* [132] Sözleriyle kadın erkek eşitliğini toplumun her bölümün gerçekleştirmek hususundaki kararlılığı ortaya koymuştur. Bu kararlılık Türkiye Cumhuriyeti'nin yol haritasını da göstermektedir.

Bu dönemde siyasi bir parti olarak yer edinmeye çalışan "*Kadınlar Halk Fırkası*" adına her ne kadar Valiliğe dilekçe ile başvurulmuşsa da 1909 yılındaki "*Her erkek Türk vatandaşı seçme ve seçilme hakkına sahiptir*" ibaresinin 1924 Anayasasında da varlığını koruması ile kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı gerekçesiyle talep reddedilmiştir. Varoluş amacında değişliğe gidilmiş ve 5 Şubat 1924 yılında "*Türk Kadınlar Birliği*" adı altında faaliyet yürütülmüştür. Derneğin amacı Türk kadının siyasal ve sosyal haklarını elde etmesi olduğu duyurulmuştur. Bu dönemde Türk Kadın Birliği dışında pek çok cemiyet, kadınların siyasi haklarını elde etmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Kadınların siyasi hakları konusunda bilinçlenmesi adına farklı konferanslar düzenlenmiştir.

Bir ülkenin devlet yönetim sisteminin değişmesi bir devrimdir.[133] Demokratik hukuk devletinin temeli 3 Mart 1924'te kabul edilen "*Devrim Yasaları*" ile atılmıştır. Bunlar medreseleri kapatılarak eğitim birliğini sağlamak adına "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", laikliğin önündeki engeli ve çok başlılığı ortadan kaldırmak adına "Hilafetin Kaldırılması" ile "Şeriat ve Evkaf Bakanlığının" kaldırılmasıdır. Laik devlet ilkesi zedelenmeden İslam Kuralları ile bütünleşmiş bir toplumun sert kırılmalar yaşamaması adına dikkatli ve temkinli bir geçiş dönemi planlanmıştır.

Bu adımların en önemlisi ve kapsayıcısı olarak ise 4 Ekim 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanundur. Cumhuriyet'in henüz ilk yıllarında özel yaşam

---

[131] TBMM Zabıt Cenderesi, Devre:1, Cilt: 28, İçtima Senesi: 4, s.341, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c028/tbmm01028017.pdf, (son erişim tarihi: 23.03.2024).
[132] Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt :2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1959, s.150-151.
[133] **Mütevellioğlu**, a.g.e., s.54.

ilişkilerini düzenleyen Medeni Kanun, özellikle kadınların toplum içerisindeki konumu bakımından devrim niteliğinde hükümler getirmiştir. Medeni Kanun'da kişiler hukuku, miras hukuku, eşya hukuku ve aile hukuku kurallarına düzenleyerek topluma şekil vermiş ve yurttaşların doğumundan ölümüne kadar, hatta sonrasına uzanan bir çizgide özel yaşamı düzenlemiştir. Medeni Kanun hiç şüphesiz bir kadın devrimi olup laik hukukun simgesidir. Evlilik yaşı, boşanma, miras, resmi nikah gibi kadına birey statüsü kazandıran hususlar incelikle düzenlenmiştir.

Medeni Kanunun özellikle Aile Hukuku bölümüyle köklü bir hukuk reformu yaşama geçirilmiştir. Medeni Kanun ile erkeğin birden çok kadınla evlenebilmesi yerine tek eşlilik, erkeğin "boş ol" demesi ile sonuçlanan boşanma yerine, kadının veya erkeğin kanunda belirtilen nedenlere dayanarak boşanma davası açabilmesi ve mahkeme kararı ile boşanma, erkek çocuğun tam pay, kız çocuğun yarı pay alması yerine kız ve erkek çocukların mirastan eşit pay almaları kabul edilmiştir. Evlenme yaşı belirlenmesi ve aynı zamanda hala Anayasamızda devrim yasaları arasında korunan resmi nikah kuralı da kadının haklarının güvencesini oluşturmuştur. Kadınlar, 1900'lü yıllar açısından evlenme, boşanma, mal varlığı, miras gibi özel yaşamlarına ilişkin haklar açısından erkeklerle eşit haklara sahip olmuşlardır.

Mustafa Kemal Atatürk Konya'da 21 Mart 1923 tarihinde yaptığı konuşmasında kadın ve erkek eşitliğine değinirken toplum içindeki bu eşitliğin kadınlara bahşedilecek bir lütuf olmadığının da bilinceydi;

"*Dünyada hiçbir milletin kadını, 'ben Anadolu kadınından fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek verdim' diyemez. Belki erkeklerimiz memleketi istilâ edenlere karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsulleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahî Anadolu kadınları olmuştur. Bundan ötürü, hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim.*" [134]

[134] Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.147-148.

Atatürk'ün bu ifadesi kadın hakları konusundaki görüşünü net olarak göstermekteyken, günümüzde dahi devam eden birçok tartışmaya nokta koyabileceğini düşünmekteyim. Atatürk'ün medeni toplum anlayışında kadınların insan hakları bağlamında eşitlik ve kadınların geleneksel kalıplardan kurtularak modernleşmesi ve bireyselleşmesi esastır. Bu görüş eğitim, çalışma, sosyal hayat, siyaset gibi hayatın tüm dinamiklerine tesir etmiştir.

Nitekim tüm bu düzenlemeler yapılırken toplumun hazırlanması ve değişime ayak uydurmasına da zemin oluşturulmuştur. **1926 tarihli Türk Medeni Kanunu**; Kişiler Hukuku, Aile Hukuku ve Miras Hukuku bölümlerinde cinsiyet eşitliğini kabul ederken, aile içi ilişkilerde kocaya üstünlük tanımıştı. Örneğin *evin reisi kocadır, kadın eşi ise onun muavin ve müşaviri* olarak kabul edilmiştir; eşler ile çocuklar ve eşler arsındaki bütün ilişkiler yukarıdaki kurala bağlı olarak koca ve baba lehine düzenlenmiştir. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun, bütün aile hukuku ilişkilerini "***eşler arası eşitlik***" esasına göre düzenlemiş, cinsiyete dayalı iş ayrımını kaldırmıştır.[135] Tez çalışmasında işlenen konu bakımından sadece siyaset alanındaki uygulamalar ele alınmaktadır.

03 Nisan 1930 tarihinde kabul edilen *Belediye Kanunu*'nun 23 ve 24. maddeleri ile kadınların belediye seçimlerine katılma hakkı tanınmıştır. Kanun tasarısının yer aldığı 20 Mart 1930 tarihli Ceride'nin 23. Madde'sinde "*İntihap Etmek Şartları"* düzenlenmiş ve belediye seçimlerinde oy kullanmak getirilen şartlar arasında Türk olmak ve 18 yaşını bitirmiş olmak yer almaktadır.[136] Nitekim 24. madde de ise belediye meclisinde aza olabilmek için getirilen şartlarda Türk olmak ve 25 yaşını bitirmiş olmak aranmıştır. Her iki maddede görüldüğü üzere cinsiyet konusunda bir ayrım yapılmamıştır. Tasarı üzerine yapılan müzakerelerden sonra Meclis'te tartışma olmaksızın 316 milletvekilinin 198'inin kabul oyu ile kanun kabul edilmiştir. Kadınların siyasi hayata adım attıkları bu durum ülkenin dört bir yanında yankı uyandırmış ve coşkuyla kutlanmıştır. 03 Nisan 1930'da Türk Ocağı'nda konuşma yapan Afet İnan şu sözlerle durumu özetliyordu;

---

[135] **Mütevellioğlu**, a.g.e., s.10.
[136] TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:3, Cilt:18, İçtima:3, 37.İntikat, 20.03.1930, s.68

"*Yüksek huzurunuzda, bahse cüret edeceğim mevzu seçim meselesidir. Bu meseleye temasımın ve onunla meşgul olmamın iki sebebi vardır:*

1) Bir Türk vatandaşı olarak seçim hakkının, cinsiyet farkı gözetilmeden herkese şamil olmasını istiyorum.

2) Musiki Muallim Mektebi'nde yurt bilgisi dersini okutuyorum. Bu dersin programında seçim bahsi de yer almaktadır…

Kadının siyasi ehliyetsizliğine mantıki hiçbir sebep yoktur. Bu hususstaki tereddüt ve menfi zihniyet, geçmişin sosyal bir halinin son hatırasıdır. Hatırasından bahsettiğimiz skolastik bir zihniyettir… Kadının genel ve siyasal ödevleri ifaya ehliyetli olmadığı kabul edilemez çünkü bunun aksi dünya yüzünde fiilen sabit olmuştur… Bu duruma göre kadınlar daha uzun süre kanunu haklardan yoksun olmamalıdır. İngiltere'de Sufrajet'lerin yıllarca sürdükleri şiddetli uğraşlarını ve bunun sebep olduğu olayları burada açıklayacak değilim; fakat yalnız hatırlatmak isterim ki kadınların siyasal haklarını tanımak için aynı olayların görülmesine, demokrasinin ihtiyacı yoktur…"[137]

Yerel yönetimlere ilişkin bu tarihi adımı Türk kadınına tanınan siyasi haklar takip etmiştir. Öyle ki yabancı basında da yer almış ve Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın erkek eşitliği konusundaki duruşundan bahsedilmiştir. 26 Ekim 1933 tarihinde kadınların köy muhtarlığına ve ihtiyar heyetine seçilmesi hakkı tanınmış ve 28 Ekim 1933'te 1924 Anayasası'nın 20 ve 25. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Tanınan bu haklarla birlikte toplum yapısında da değişiklikler görülmeye başlanmış ve kadın erkek eşitliği bilincinin arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum 1933 yılında kadınlara verilen muhtar seçme ve seçilebilme hakkının Meclis'teki görüşmelerinde ciddi aykırılık ihtiva eden herhangi bir görüşün ortaya atılmamasından da anlaşılmaktadır.

Kadın hakları özelinde devrimler ardı ardına devam ederken nihayetinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınması tartışmaları başlamıştır. Nitekim milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınması için Anayasa'da ve Seçim Kanunu'nda değişiklik yapılması noktasında yoğunlaşmıştır. Kadınların siyasi haklarının tanınmasının son noktası olan bu aşama 4 Aralık 1934 tarihinde Malatya Mebusu İsmet İnönü ve 258 arkadaşı (*bu sayı kaynaklarda 191 olarak geçmekte iken Zabıt Ceridesinde 258 olarak yer almaktadır)* Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 10. ve

[137] Özlem **Özdemir, Afet – Atatürk'ün Manevi Kızı Prof. Dr. Afet İnan'ın Yaşamöyküsü**, 2.Basım, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2021, s.71.

11. maddeleri ile İntihabı Mebusan Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ilişkin teklifi meclise sunmuşlardır. Teklif 05 Aralık 1934 tarihinde mecliste görüşülmüştür.[138] İsmet İnönü teklifin şu sözlerle açıklamıştır;

"*Yüce saylavlar, kadınların saylav seçmek ve seçilmek hakkına sahip olmaları için yüce katınıza teklif sunuyoruz. Kadınlarımızın Türk tarihindeki haklı yerleri, erkeklerle beraber daima, memleketin, ve milletin mukadderatı üzerinde söz ve tesir sahibi olmalıdır…*

Arkadaşlar Türk kadınının, hakkı olduğu yerden ayrılıp, bir süs gibi, memlekete işlerine karışamaz bir varlık gibi köşeye konması Türk ananesinin ve Türk anlayışının zıddı olan bir usuldür ki onun memleketlerinde yerleşmesi asırlarca - elemlerinizi ve acılarınızı tekrar uyandırmayayım- geçirdiğimiz felaketlerin başlıcalarından ve esaslılarından birini teşkil eder… arkadaşlar, yeni teklifimizle, Türk kadınına bu hakkı bir lütuf olarak veriyoruz kanaatinde asla değiliz ve kimse bu kanaatte olamaz. Bizim kanaatimiz, bizim ananemiz, Türk kadını için böyle vazifelere girmek, esasen hakkı olduğu ve yanlış olarak, zulüm olarak, çoktan beri geri bırakıldığı merkezindedir. Diğer memleketlerde nasıl olduğunu şimdi izah etmek istemem Fakat bir memlekette ki, yurdun her tarafı istilaya uğradığı zaman, kadınlar ateş altında erkeklerle beraber omuz omza çalışırlar, memleketin geri kalanını korumak ve beslemek için tarlanın kara toprağından yiyecek çıkarmaya çalışırlar, elbette bu mevcudiyetlerin yurdun her köşesinde ve her tabakasında söz söylemeye hakları vardır…

Türk inkılabı denildiği vakit, bunun kadının kurtuluş inkılabı olduğu beraber söylenecektir. Şimdi almakta olduğumuz teşebbüs, bu kurtuluş istikametinin tamamlanması, neticelenmesi ve en verimli hale getirilmesidir. Arkadaşlar bizim inkılabımız, gerek ona önderlik etmekte gerek onu feyizli ve verimli kılmakta, Atatürk en anlatıcı bir surette temsil etmektedir. Kadınları haklarından mahrum etmekle, yarı yarıya kötürüm bir hale gelen ulusumuzun üstünden bu baskıyı kaldırması Atatürk'ün başlıca hizmetleri arasında sayılacaktır…

Bu kanunun müzakeresi ile Türk kadınına memleketin şurasında burasında layık olduğu mevkii vermek için gösterilen tereddütleri zihinlerden silmiş olacaksınız. Türk kadını da Büyük Millet Meclisi'nde, memleketin mukadderatı hakkında söz söylemek, kanunların ve alınan tedbirlerin aile ve yurt için ameli ve

[138] TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:25, İçtima:4.

faydalı olması hakkında kıymetli fikirlerini millete karşı ifade etmek fırsatını haklı olarak bulmuş olacaktır."[139]

Teşkilatı Esasiye Kanunu Madde 10 "*22 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkına haizdir*" ve Madde 11 "*30 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir*" hükümleri yerini almıştır. İntihabı Mebusan Kanunu'nda da değişiklikler yapılmış ve Madde 2 ile bu Kanunu 5, 11, 16, 23 ve 58. maddelerindeki 18 yaşını bitiren yerine 22 yaşını bitiren şeklinde değişikliğe gidilerek bu maddelerdeki "Zükur" (erkek) ifadesi kaldırılarak yerine "***kadın ve erkek"*** ibareleri konmuştur. 317 milletvekilinden 258'inin oylamaya katıldığı ve oylamada 258 kabul oyu verildiği kayda geçirilmiştir. Kadınlara tanınan milletvekili seçme ve seçilme hakkını getiren Anayasa'nın 10 ve 11. maddelerindeki değişiklikler 11 Aralık 1934 tarihinde Seçim Kanunu'na da yansımıştır. Önemle ifade etmek gerekir ki, yasal düzenlemelerin sadece ilgili kanunda yapılmayıp önce Anayasa'da da değişiklik yapılması, sonra aynı gün Seçim Kanununda yapılan değişiklik, bu konudaki kararlı duruşun en net halidir.[140] Bir başka anlatımla Anayasa değişikliği ve Seçim Kanunundaki değişikliğin aynı tarihte yapılması ve aynı tarihte (11.12.1934) Resmi Gazete'de yayımlanması, Cumhuriyet devrimleriyle kadın erkek eşitliğinin yaşama geçirilmesindeki kararlılığı somut olarak göstermektedir. Henüz "*Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)"*, "*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW-1979)*" gibi uluslararası sözleşmelerin dünyanın gündeminde dahi olmadığı bir zamanda Türkiye'de kadınlar seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir.

Türk kadınının siyasi hayata katılması yolunda kanuni aşamalar tamamlanmıştır. Bu gelişme yurtta büyük bir coşku ile kutlanmış ve Dünya çapındaki bir yankı uyandırmıştır. Yurdun çeşitli ilerindeki Halkevlerinde toplanan kadınlar, çektikleri telgrafları TBMM'ye ulaştırmışlardır. Türk Kadınlar Birliği ise 7 Aralık 1934 tarihinde İstanbul'da miting yaparak bu tarihi gelişmeyi kutlamıştır. Kadınlar Birliği azalarından Saadet Rıfat şu ifadeleri dile getirmiştir;

"*Arkadaşlar!*

---

[139] **Özdemir,** a.g.e., s.80-81.
[140] 11 Aralık 1934 Sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2877.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Biz Türk kadınlarına verilen bu ulusal ve siyasal hakkın pek büyük değeri vardır. Bunu almak değil, kullanabilmek davasını kazanmak öz işimizdir. Dünya kadınlığının pek azına verilen bu işin başarılması yüzümüzü ağartacak işlerimizin öncesi olacaktır. Türk kadını, yüce ulus kurultayında da yerini her yerde olduğu gibi Türk soysallığına yakışan asil bir ağırbaşlılıkla geleceğe kadar götürecektir. Yaşama yolunda bütün zorukları paylaşan kadın bu işte de erkeği ile omuz omuza, başbaşa ve yanyana yürümesini bilecektir."

Mitingin devamında ise İffet Halim Oruz duygularını şöyle ifade etmiştir;

"*...Türk kadını düşün ki bağrına bastığın Türk yavrusu gibi yurdunun bütün işleri bugün senin kucağına bırakılmıştır. O kucağın Atatürkler yetiştiren sıcak duygusu, yurd işlerini her yönden sardıkça yeryüzü kadın erkek varlığını tek benlik içinde toplayan ve bu gücü acuna tanıtan ulusun neler yapabileceğini bir kere daha görecektir. Türk kadını sevin, Türk kadını çalış! Bugün senin sevinç günün- dür. Çalışmak ise sana tarladan başlayarak işte ulus kurultayına kadar açıktır..."*

Fransız "Le Journal" gazetesi Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesini ise şu şekilde değerlendirmiştir;

"*Yeni Türkiye zimamdarları çok parlak bir eser yaratacaklardır. Memlekete, büyük mazisine layık bir istikbal temin etmek istiyorlar. Herşeyden evvel ulusal duygunun ihyasıyla işe başladılar. Bu işte anaların büyük rolleri vardır ve mecliste yer almış bulunuyorlar."*[141]

8 Şubat 1935 genel seçimlerinin yaklaşması ile tanınan hakların karşılık bulması adına girişimler de beraberinde gelmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası genel katibi Recep Peker, iki dereceli olarak gerçekleştirilecek seçimlerde kadınların her iki derecede de yer alması adına gerekli adımların atılması için çalışmalar yürütmüştür. 22 Aralık 1934 tarihinde tüm vilayetlerde seçmenlere ait seçim defterleri asılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kadınların, temsilde yer almak adına Cumhuriyet Halk Fırkasına üye oldukları görülmüştür. Nitekim Cumhuriyet Halk Fırkası divanı, Atatürk başkanlığında 2 Şubat 1935 yılında toplanarak mebus

[141] Sevilay **Özer,** "Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları", Mart 2013, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/676160, (son erişim tarihi 21.04.2024), s.150-153.

adaylarını saptamıştır. 5 Şubat 1935 yılında adaylar ilan edilmiştir.[142] İlan edilen 17 kadın;

Afyon	Mebrure Gönenç (Mersin Belediye Üyesi)
Ankara	Satı Çırpan (Ankara Bitik Nahiyesi Kazanköy Muhtarı)
Antalya	Türkan Baştuğ (Antalya'da Lise Müdürü)
Balıkesir	Sabiha Gökçül (İzmir Kız Muallim Mektebi Müdürü)
Bursa	Şekibe İnsel (İnegöl İsaviran'da Çitçi)
Edirne	Dr. Fatma Şakir (Gureba Hastanesi İç Hastalıkları Mütehhasısı)
Erzurum	Nakiye Elgün (İstanbul Şehir Meclis Üyesi)
İstanbul	Fakihe Öymen (Bursa Kız Lisesi Müdürü)
İzmir	Benal Nevzad (Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Meclis Üyesi)
Kayseri	Ferruh Güpgüp (Kayseri Belediye Üyesi)
Konya	Bediz Aydilek(Bolu Belediye Üyesi)
Malatya	Mihri Pektaş (Türkçe Muallimi)
Samsun	Meliha Ulaş (Samsun Lisesi Muallimlerinden)
Seyhan	Esma Nayman (Adana Belediye Üyesi)
Sivas	Sabiha Görkey (tokat Ortamektep Muallimi)
Trabzon	Seniha Hizal (Eski Maarif Umum Mefettişi ve Yeni Türkiye Mektebi Müdürü)
Diyarbakır	Huriye Baha Öniz (Pedagoji Muallimi)

[142] Cumhuriyet Gazetesi 5 Şubat 1935, (bknz: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1935-02-05/9), (son erişim tarihi: 21.04.2024).

Şekil 3.1.3.1: Cumhuriyetin İlk Kadın Milletvekilleri[143]

Yapılan seçimle birlikte 17 kadın milletvekili seçilmiştir. Seçilen kadın milletvekillerinden biri olan Kazan Köyü muhtarı Satı Kadın'ın okuma yazması yoktur, Atatürk'ün bizzat isteği ile listede yer almıştır. Cumhuriyet, herkese eşit fırsat tanıyan bir rejimdi ve gelecekte böyle nice kadına yol açacaktı… çünkü Cumhuriyet aslında bir kadın devrimiydi.[144] 1936 yılında gerçekleşen ara seçimlerde ise Çankırı'dan Hatice Özgener, milletvekili olarak seçilmiş ve meclisteki kadın milletvekili sayısı 18 olmuştur.

Tek partili meclis döneminde Mecliste yer alan kadın milletvekilleri sayısının fazla olduğu dönem, Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı yaptığı (1935-1938) dönemdir.[145] Bu dönemde Meclis'te 18 kadın milletvekili yer almaktayken bu sayı ilerleyen dönemlerde azalmıştır. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde, 1939-1943 6. Dönem'de "15'i kadın, toplam 400 milletvekili", 1943-1946 7. Dönem'de "16'sı kadın, toplam 435 milletvekili", 1946-1950 8. Dönem'de "9'u kadın, toplam 455 milletvekili" parlamentoda yer almıştır.

[143] TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf, s.11. (son erişim tarihi: 19.05.2024).
[144] **Özdemir**, a.g.e., s.92.
[145] **Kaplan**, a.g.e., s.205.

1935-1960 yılları arasında Meclis'te yer alan kadın milletvekillerimiz, çeşitli komisyonlarda yer almışlardır. Mecliste varlık gösteren kadınların, günümüzde de eleştirdiğimiz gibi aile, sağlık, eğitim, gençlik gibi belli başlı komisyonlarda görevlendirildiği görülmüştür. Ülkenin dış güvenliği ya da bütçe gibi komisyonlarda görev almamışlardır. 1935-1960 yılları arasında 56 komisyonda görev alan kadın milletvekillerimizin görev aldıkları komisyonlardan 22'si sosyal işler, 16'sı ekonomik ve teknik, 11'i idari, 7'si siyasidir.[146]

Türkiye'de 1960 askeri darbesinden sonra siyaset tarihinde birtakım değişiklikler meydana gelmiş, Cumhuriyet Senatosu kurulmuştur.[147] 1960-1964 yılları arasında Cumhuriyet Senatosunda İstanbul'dan Nazire Özel Şahingiray Adalet Partisi adayı olarak üye seçilmiş ve görev almıştır.[148] Muğla'dan Hatice Mualla Akarca Adalet Partisi adayı olarak üyeliğe seçilmiş sonrasında CHP'ye geçerek görevine devam etmiştir.[149]İstanbul'dan Emine Mebrure Aksoley CHP adayı olarak üyeliğe seçilmiş ve görev almıştır.[150] Kadın temsilcilerin sayıca az olduğu görülmektedir. Bu dönemde, 1970 yılında Türkiye'de sosyalist ideolojinin önemli temsilcilerinden Behice Boran, Türkiye İşçi Partisi'ne genel başkan seçilmiştir.[151] Türkiye siyasi tarihindeki ilk kadın siyasi parti genel başkanıdır.[152]

Nitekim 1970'ten sonra siyasi parti teşkilatlarındaki kadın kollarının etkinliğinin artması ile kadınların siyasette daha görünür olduğu ifade edilmektedir. Fakat bu aktif görünümün simgesel rolün ötesine geçemediği, kadınların erkeklere nazaran siyasete daha az ilgi gösterdiğini ve siyasi tercihlerinde aile ya da din etkisi altında kaldıkları, bu dönem yapılan analizlerde ifade edilmiştir. 1980 yıllarında ise kadınların seçen, erkeklerin seçilen olduğu siyasi bir ortamdan bahsetmenin mümkün olduğu ileri sürülmektedir. Nitekim 1982 Anayasası ile toplumsal ve siyasi hayatta da

---

[146] **Kaplan**, a.g.e., s.205-206.
[147] Fahri **Çoker**, **Türk Parlamento Tarihi – Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri,** 1.Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, No:16, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/turk_parlamento_tarihi/Cumhuriyet_Senatosu_C1.pdf, (son erişim tarihi: 07.07.2024), s.5.
[148] **Çoker**, a.g.e., s.284-285.
[149] **Çoker**, a.g.e., s.393-394.
[150] **Çoker**, a.g.e., s.585-586.
[151] Gökhan Atılgan, Behice Boran (1910-1987), https://turkiyeiscipartisi.org/?SX=_php_sosyal_medya_liste.php&KX=BEHİCE%20BORAN, (son erişim tarihi: 06.07.2024).
[152]Burcu **Ünal Altaş**, "Siyasette Mücadeleci Bir Kadın Figürü Olarak Behice Boran", https://sendika.org/2013/03/siyasette-mucadeleci-bir-kadin-figur-olarak-behice-boran-burcu-unalan-altas-95852, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

değişiklikler meydana gelmiş, siyasi partilerin kapatılması, kadın kollarının faaliyetlerinin daraltılması kadınların siyasal hayata katılmasını etkilemiştir. [153] 1980'den sonra kadınların siyasete ve sivil toplum örgütlenmelerine katılımında gelişmelerin olduğu ifade edilmektedir. Özellikle 1980 yılında Kopenhang'ta toplanan II. Dünya Kadın Konferansı'da imzaya açılan CEDAW'ın 1985 yılında Türkiye'de yürürlüğe girmesiyle, 1980-1990 yıllarının ikinci yarısında kadınların siyasete ve sivil topluma katılımını artıran bir etmen olduğu aktarılmaktadır.[154] 1989 yılında İstanbul Üniversitesi çatısı altında Türkiye'nin ilk "Kadın Sorunları Araştırmaları ve Eğitim Merkezi" kurulmuştur.[155] Böylelikle kadın hareketinin ve çalışmalarının kurumsal bir kimlik kazandığı ifade edilebilir. Bu dönemde, 1991 yılında yapılan genel seçimlerde Doğru Yol Partisi İstanbul milletvekili seçilen Tansu Çiller, 13 Haziran 1993 tarihinde Doğru Yol Partisi'nin olağanüstü genel kongresinde en yüksek oyu alarak genel başkan seçilmiştir. 14 Haziran 1993 tarihinde ise Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuştur.[156] Aynı zamanda bu dönemde Türkiye'nin ilk kadın iç işleri bakanı Meral Akşener görev almış olup 2017'de İYİ Parti'yi kurarak 2024 yılına kadar genel başkanlık görevini sürdürmüştür.[157]

22 Mayıs 2004 tarihli 25469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5170 Sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunun" 1.maddesi ile Anayasanın 10. Maddesine "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."* hükmü eklenmiştir.[158] 13 Mayıs 2010 tarihli 27580 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5982 sayılı Kanun'un 1.maddesi ile eşitliğin sağlanması adına alınacak tedbirlerin, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır.[159]

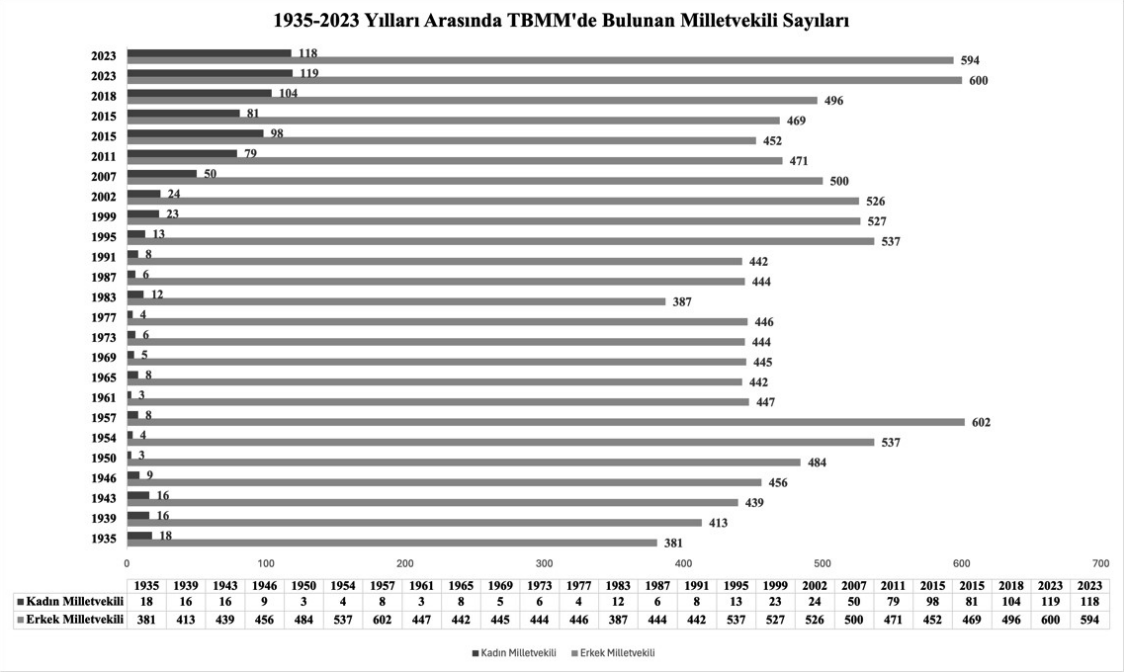
Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminden sonra kadın milletvekillerinin sayılarında azalma meydana gelmekle birlikte esas düşüş çok partili

---

[153] **İlter,** a.g.e., 32.
[154] **Yaraman,** a.g.e., s.82.
[155] İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, https://kadinarastirmalari.istanbul.edu.tr/tr/content/hakkimizda-636894575937161486/tarihce, (son erişim tarihi: 08.07.2024).
[156] T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014), https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/basbakanlik__tarihi.pdf, (son erişim tarihi: 08.07.2024), s.94-95.
[157] Meral Akşener, https://meralaksener.com.tr, (son erişim tarihi: 05.07.2024).
[158] 22 Mayıs 2004 tarih ve 25469 sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040522.htm#1, (son erişim tarihi: 08.07.2024).
[159] 13 Mayıs 2010 tarihli 27580 sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513-1.htm, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

siyasi hayata geçilmesi ile birlikte olmuştur. Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçtikten sonra Türk siyasi tarihine bakıldığında, kadın hakları aleyhine yapılan tartışmalar bu düşüşün bir sebebi olarak değerlendirilebilir. Nitekim muhafazakâr çevrelerin, ataerkil yapının ve henüz oluşum aşamasını sürdüren laik toplumdaki kırılmaların bu gerilemeyi etkilediği de düşünülebilir.[160]

Çok partili dönem ile birlikte başlayan rekabet ve politik yarış, Meclis'te henüz kendisine yer edinen kadınları etkilemiş ve hatta kadın aday olması halinde o partiye oy vermeyeceğine dair kamuoyu sesleri de yükselmiştir. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin politikaları bu sebeple etkilenmiştir. Kadın erkek eşitliği meselesinde, demokratik kıstas günümüzde de sağlanamadığı gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de eşit bir dengeye dahi yaklaşılamamıştır.[161] 1935-2023 yılları arasında TBMM'de yer alan milletvekilli sayıları **Şekil 3.1.3.2'de** yer almaktadır.

Şekil 3.1.3.2.: 1935 – 2023 Yılları Arasında TBMM'de Bulunan Milletvekili Sayıları[162]

[160] **Kaplan**, a.g.e., s.207-208.
[161] **Kaplan**, a.g.e., s.204.
[162] Kaynak: YSK, Milletvekili Genel Seçim Arşivi, https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644, (son erişim tarihi: 19.05.2024).
2023 yılında yapılan Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçiminden sonra TBMM'de milletvekili sayılarında değişiklik olduğu gözlemlenmektedir. Kadın milletvekili sayısındaki 1 kişilik azalmanın sebebi 28. Dönem Afyonkarahisar Milletvekili Burcu Köksal'ın 2024 Yerel Seçimlerinde, Afyonkarahisar Belediye Başkanı seçilmesidir.

2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği Genel Seçimleri ile başlayan 28.Dönem'de ise 594 milletvekilinin 118'i (%19,87) kadınlardan oluşmaktadır.[163] Gelinen aşama itibariyle aşamalarda yapılan açıklamaları tekrardan kaçınarak, kritik sınıra dahi yaklaşamadığımız bir diğer anlatımla %30 barajını göremediğimiz, temsilde eşitliği sağlayamadığımız ortaya konmaktadır.

Tarihsel süreç içinde bakıldığında, Osmanlı Dönemi ile Cumhuriyet Dönemi arasında vatandaş/yurttaş tanımının farklılığından kaynaklanan sebeplerle önemli bir noktaya dikkat çekilmektedir. Kuvay-i Milliye ruhu ile kadın, erkek ayrımı yapılmaksızın, vatanını seven herkesin bağımsızlık uğruna savaşması ile bir millet, topyekûn halde egemenliğine kavuşmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde çağdaş uygarlık yolunda kadınlara yaşamın her alanında eşit haklar tanınmıştır.

Türk Kadını 1930 tarihinde yerel yönetimlerde, 1933'te muhtarlıklarda seçme ve seçilme hakkını elde ettikten sonra, 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Uygar Avrupa ülkelerinde dahi kadınlar seçme ve seçilme haklarına, Türk kadınlarından daha sonra sahip olmuşlardır. Mücadelenin Tarihsel Süreci (*2.3.*) başlığı altında ifade edildiği üzere kadınlara seçme ve seçilme hakkı birçok ülkede sonraki yıllarda tanınmıştır. Dünyada ilk yazılı kadın hakları beyannamesini *(1791 Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi*) yazan Fransız kadınlar 1944'te, İtalya'da 1948'de, Japonya'da 1950'de ve İsviçre'de 1971'de seçime ve seçilme hakkını elde edebilmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını ilk kez kullandığı 1935 seçimlerinde 18 kadın milletvekili seçilmiştir. **1935 yılında Türkiye, parlamentodaki kadın oranıyla dünya ikincisidir.[164]**

Ancak sonraki yıllarda, seçme ve seçilme hakkını daha önce elde etmiş olsalar da eşit temsil yolunda bir ilerleme yaşanmamıştır. Örneğin evlenme yaşı 1926 tarihli Medeni Kanunda erkek için 18, kadın için 17 olarak belirlenmiştir. Ancak 1938 yılında yapılan değişiklikle erkekler için 17, kadınlar için ise 15 yaşa indirilmiştir. Olağanüstü durumlarda hakim kararıyla erkek için 15, kadın için 14 yaşında resmi nikahla evlilik birliğinin kurulabileceği kabul edilmiştir. Bu değişiklikle erken evlendirilen kadınlar

[163] TBMM 28. Dönem Milletvekilleri Sandalye Dağılımı.
[164] **Moroğlu**, "Cumhuriyetimizin 100. Yılında Eşitlik, Demokrasi ve Kadının İnsan Hakları".

eğitim hakkından, ekonomik özgürlüklerinden mahrum kalmıştır. Bu durum kadınların siyasi hayatta var olabilmelerine de engel olmuştur.

Şekil 3.1.3.2'de görüldüğü gibi 2024 yılı itibariyle TBMM'de hala kritik eşik olan %30 oranında kadın milletvekili bulunmamaktadır. Bir başka açıdan bakmak gerekirse Türkiye'de çok partili hayata geçilen dönemde yaşanan tartışmaların bir kısmının günümüzde de etkisini sürdürdüğünü söylemenin doğru olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bir kadın devrimi olan Cumhuriyet'in, demokratik bir şekilde yönetilmesi için, kadın erkek eşitliğinin sağlanması adına politikaların geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve eğitim ile desteklenmesi gerekmektedir. Devlet erkanının başta olmak üzere düşünce yapısının ve söylemlerinin değişmesinin toplumda büyük bir karşılığı olacağını düşünülmektedir.

Bir örnek vermek gerekirse Kadın ve Demokrasi Derneği ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2014 yılında düzenlediği "I. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi" konuşmasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan "Kadın ile erkeği eşit konuma getiremezsiniz, o fıtrata terstir." şeklinde açıklamada bulunmuştur.[165] Ülkenin en üst makamında karar verici pozisyondaki bir liderin eşitlik konusunda açıklamasını "fıtrata" dayandırması toplumdaki zihinsel değişikliğin de zor olacağını desteklediği düşünülmektedir.

[165] Kaos GL, "Erdoğan: Kadın Erkek Eşitliği Fıtrata Ters", https://kaosgl.org/haber/erdogan-kadin-erkek-esitligi-fitrata-ters, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

BÖLÜM 4. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE YER ALAN/ALMIŞ OLAN KADIN MİLLETVEKİLLERİ İLE SAHA ÇALIŞMASI

4.1. Kadın Milletvekillerine Sorular ve Cevapları

Kadınların siyasette katılmaları ve eşit temsile ilişkin teorik açıklamalar ve karşılaştırmalar, bu aşamaya kadar aktarılmaya çalışılmış ve bir saptama yapmak hedeflenmiştir. Bu saptamanın daha sağlıklı olması adına, tez çalışması kapsamında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde farklı dönemlerde milletvekili olan kadınlara 2 soru yöneltilerek, temsil meselesine bir de doğrudan temsilciler gözünden bakmak istenmiştir. Nitekim 15 farklı milletvekiline yöneltilen sorulara sadece 4 milletvekili dönüş yapmıştır.[166]Bu haliyle sayısal bir veri ortaya koymak mümkün olamamış ancak milletvekillerinin aşamalarda yapılan görüşmelere rağmen soruları cevapsız bırakmasının da bir sonuç olduğu değerlendirmesini yapmak mümkün olmuştur.

Tez çalışmasında kullanmak üzere hazırlanan sorular, kadın milletvekillerine yöneltilerek soruların yazılı şekilde cevaplanması istenmiştir. Bu saha çalışması kapsamında kadın milletvekillerimizin isimlerine yer verilmeyecek olup sadece hangi dönemde TBMM'de yer aldıkları ve hangi partinin mensubu oldukları bilgisi paylaşılacaktır. Elde edilen verilerle siyasal temsilde kadın-erkek eşitsizliğinin, parlamento düzeyinde karnesinin çıkarılması ve eşitsizliğin önüne geçebilecek mekanizmaların oluşturulması adına tavsiyelerinin derleneceği milletvekillerine aktarılmıştır.

4.1.1. TBMM 23. Dönem – CHP Milletvekili

SORU 1: Kadınların siyaset arenasında yer alması ve siyasal temsilinin sağlanmasının önemli bir parçasını oluşturmaktasınız. Anayasamızın 7.maddesi uyarınca yasama yetkisi Türkiye Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. Sizler bu Meclisin milletvekili olarak, siyasi hayatınızdaki mücadelenin adil bir dengede sürdüğünü düşünüyor musunuz? (Yanıtınız olumsuz ise lütfen gerekçesini açıklayınız.)

[166] MHP'den 2 milletvekili, CHP'den 3 milletvekili, TİP'ten 1 milletvekili, DEM'den 2 milletvekili, AKP'den 2 milletvekili, DEVA'dan 2 milletvekili, EMEP'ten 1 milletvekili, İYİP'ten 1 milletvekili, 1 bağımsız milletvekiline sorular iletilmiştir.

CEVAP: "*Uzun yıllar kadınların siyasal yaşama katılmalarını ısrarla savunan ve destekleyen biri oldum. Ancak kendim Milletvekili olduğumda, gerçek bir "erkekler arenası" olan Meclis'te mücadelenin kadınlar için hiç de kolay olmadığına tanıklık ettim. Düşlediğim şey, parlamento içinde hangi partiden olurlarsa olsunlar, tüm kadın milletvekillerinin kadın olmak ortak paydasında birleşebilmesiydi. Ne var ki ideolojik farklılıklar yüzünden bunun gerçekleşemeyeceğini gördüm. Milletvekili olarak ülkeme hizmet etmek isterken deneyim ve becerilerimden yararlanılması beklentim de karşılanmadı. Örneğin bildiğim yabancı dil değerlendirilmediği gibi, kadın sorunları ilgili komisyonda benden yararlanabilecekleri halde bu konularla hiçbir ilgisi olmayan bir erkek milletvekilinin görevlendirilmesi uygun görüldü. Gerek parti tüzüğü gerekse Meclis İç Tüzüğü nedeniyle söz hakkımız çok sınırlı olduğu için sesimizi seçmenlerimize istediğimiz ölçüde duyuramadık. Bu nedenlerle, siyasi hayatımdaki mücadelenin adil bir dengede sürdüğünü söyleyemeyeceğim."*

SORU 2: Birleşmiş Milletler 'in "*Siyasette Kadınlar: 2023*" haritasına göre "*Parlamentoda Kadınlar*" listesinde, 186 ülke arasında Türkiye 131. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin yer aldığı konum da dikkate alındığında, siyasette kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasındaki eksiklik nereden kaynaklanmaktadır? Siyasette eşit temsili sağlamak için hangi mekanizmalar geliştirilmelidir?

CEVAP: *"Kadınlar, eğitimleri yeterli olmadığı ve maddi olanaklardan yoksun olduklarında buna bir de ideolojik olarak "kadının yönetilen erkeğin ise yöneten olduğu" ön yargısı bir türlü aşılamadığından siyasette eşit temsilleri sağlanamıyor. Öncelikle kız çocuklarımızı çok iyi eğitip onlara öz güven kazandıracağımız olanakların yaratılması; daha sonra siyasete atılmak isteyen kadınlarımıza maddi destek verecek mekanizmaların kurulması gerekiyor. Hepsinden de önemlisi eğitim sistemimizdeki engelleyici ideolojik-ataerkil ön yargıların ortadan kaldırılması…"*

4.1.2. TBMM 26. Dönem – MHP Milletvekili

SORU 1: Kadınların siyaset arenasında yer alması ve siyasal temsilinin sağlanmasının önemli bir parçasını oluşturmaktasınız. Anayasamızın 7.maddesi uyarınca yasama yetkisi Türkiye Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. Sizler bu Meclisin milletvekili olarak, siyasi hayatınızdaki mücadelenin adil bir dengede sürdüğünü düşünüyor musunuz? *(Yanıtınız olumsuz ise lütfen gerekçesini açıklayınız.)*

CEVAP: *"Siyasi mücadelenin adil bir dengede sürdürüldüğünü düşünmüyorum. Türkiye'de kadınlar 1934 yılında seçme ve seçilme hakkını elde etmelerine rağmen hala istenilen düzeyde siyasal temsil düzeyine ulaşamamışlardır. Kadınlar aslında toplumsal hayatın azınlık veya yabancıları değil, Dünya nüfusunun yarısını oluşturmaktadırlar. Kadınların siyasal temsili, demokratik ve siyasi kurumlara da yasal meşruiyet sağlayacaktır ve bu sayede sistemin başarılı bir şekilde çalışması sağlanacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların finansal kaynaklara yeteri derecede ulaşamamasından kaynaklı ekonomik faktörler, eğitim ve işgücü istihdamı alanında yeteri kadar performanslarının olmaması, siyasal sistemde kadınlara yönelik geleneksel rol belirlemelerinin hala baskın ve geçerli olmasıdır. Kadınlar çoğu zaman siyasi kurumlarda çifte standart, direnç, ayrımcılık, toplumsal cinsiyet normları ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır."*

SORU 2: Birleşmiş Milletler 'in "*Siyasette Kadınlar: 2023*" haritasına göre "*Parlamentoda Kadınlar*" listesinde, 186 ülke arasında Türkiye 131. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin yer aldığı konum da dikkate alındığında, siyasette kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasındaki eksiklik nereden kaynaklanmaktadır? Siyasette eşit temsili sağlamak için hangi mekanizmalar geliştirilmelidir?

CEVAP: *"Siyasette kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasındaki eksiklikler bir çok açıdan değerlendirilebilir. Bunların başında eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ve bunu vurgulamaya ve geliştirmeye yönelik herhangi bir çabasının olmamasıdır. Bir diğeri aile içinde toplumsal cinsiyet rollerinin eskiden olduğu gibi hala devam ettirilmeye çalışılmasıdır. Bir diğeri bu alanla ilgili çalışma yapan STK'lar devlet kurumları veya meclisin bu konuda dikkate değer derecede bir hassasiyet göstermemeleridir. Siyasette eşit temsilin sağlanmasında uzun soluklu etki sağlayacak içi dolu bir eğitim sisteminin kadınların da siyasette olmasına yönelik güçlü bir eğitim ile yetiştirmelerin yapılmasıdır, yani kadın ve erkek ayrım yapılamadan siyasete katılma ve eşit temsil edilmenin ne kadar önemli olduğunun hissettirildiği bir eğitimdir. Kısa vadede ise partilerin bütün ülke sathında kadın temsillerine yönelik samimi çalışmalarıdır. Diğer ve en önemli ayağı ise Kadınların siyasal kurumlarda temsillerini arttırmak için devlet güvencesinin sağlanmalıdır. Burada siyasi partiler yasasında değişiklikler önem arz edecektir."*

4.1.3. TBMM 28. Dönem – CHP Milletvekili

SORU 1: Kadınların siyaset arenasında yer alması ve siyasal temsilinin sağlanmasının önemli bir parçasını oluşturmaktasınız. Anayasamızın 7.maddesi uyarınca yasama yetkisi Türkiye Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. Sizler bu Meclisin milletvekili olarak, siyasi hayatınızdaki mücadelenin adil bir dengede sürdüğünü düşünüyor musunuz? (*Yanıtınız olumsuz ise lütfen gerekçesini açıklayınız.*)

CEVAP: *"Adil bir dengede sürmüyor. Ev ziyaretleri, sokak çalışmaları, toplantı yapılan alanların düzeni ve siyasetin mutfağına dair çalışmalarda kadınlar çoğunlukta olsa da konu siyasi temsile geldiğinde eşitliği göremiyoruz. Dolayısıyla herhangi bir makama talep açtığınızda öncelikle buralarda azınlık olmanın sorumluluğunu omuzlarınızda hissediyorsunuz. Yani milletvekili adayıysanız, yalnızca ilgi alanlarınızda çalışmayacak, aynı zamanda tüm kadınları temsil edecek ve kadınların bu işi yapabildiğini kanıtlayan örneklerden biri olacaksınız. Bu her ne kadar güzel bir sorumluluk ve gururla birleşen bir duygu olsa da erkeklere göre ne kadar fazla kendinizi kanıtlama zorunluluğunuz olduğunu size sürekli hatırlatan bir his oluyor. Bu yüzden milletvekili olduğunuzda ya da temsilde sayısal eşitlik sağlansa da aklınızın arkasında "önyargıları yıkmalıyım" düşüncesi sizi hiç bırakmıyor. Verdiğiniz emeğin erkeklerde olduğu kadar görünür olmamasıyla birleştiğinde yorucu olduğunu söyleyebilirim. Fakat bunu dengeleyen müthiş bir duygu daha var: bir kez görünür olmaya başladığınızda, kadınlardan öyle söylendiği gibi kıskançlık ya da yıldırma gibi kötü davranışlar yerine gerçek bir dayanışma görüyorsunuz. Ben en çok kadınların kadınlara verdiği destek ve dayanışmaya güvenerek yorulduğumda tekrar ayağa kalkma gücü buluyorum. Bu duyguyu, aralarında görünmez bir dayanışma ağı kurmuş olan erkeklerin tanıdığını sanmıyorum."*

SORU 2: Birleşmiş Milletler 'in "*Siyasette Kadınlar: 2023*" haritasına göre "*Parlamentoda Kadınlar*" listesinde, 186 ülke arasında Türkiye 131. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin yer aldığı konum da dikkate alındığında, siyasette kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasındaki eksiklik nereden kaynaklanmaktadır? Siyasette eşit temsili sağlamak için hangi mekanizmalar geliştirilmelidir?

CEVAP: *"Bunu yalnızca sayılara indirgeyerek tartışmak bana yanlış geliyor. Kadınların sosyal yaşamda ve profesyonel hayatta hak ettiği eşitliğe kavuşması,*

siyasal yaşamı da hızla değiştirecektir. Bir kadın günümüzde ailenin yükünü de taşıyor. Ailede çocuk varsa, yaşlı veya engelli varsa, sosyal devletin vermesi gereken bakım hizmetini de kadın üstleniyor. Ev işlerini yalnızca fiziksel olarak yapmak değil, planlamak da kadının düşünsel enerjisini harcadığı, görünmeyen bir iş aslında. Kadınlar, hava karardığında sokakta yürümekten çekiniyor, kendisini güvende hissetmiyor. Bir işe girdiğinde erkeklere göre aynı işi yapsa bile daha az para kazanıyor. Bu ve daha fazlasının nesillerce devam ettiğini düşünürsek, siyaset yapmak için gereken zaman, maddi güç ve enerjinin kadınlardan nasıl esirgendiğini daha iyi anlarız. Bütün bunları aşamadıkça eşit temsile erişmemiz de mümkün olmayacak. Bu nedenlerle kadınları destekleyen pozitif önlemlerin bütün partilerce benimsenmesi gerektiğini düşünüyorum. Eşit temsil için yüzde 50 cinsiyet kotasının gerekli olduğuna inanıyorum. Bununla birlikte siyasi partilerde görev yapan erkeklerin de toplumsal cinsiyet konusunda bilgi sahibi olmalarının birçok yolu açacağını da düşünüyorum. Çünkü toplumun yüklediği birçok rol ve kadınların önüne konulan görünmez engellerin aşılabilmesi için bu konularda farkındalığın artmasına ihtiyacımız var."

4.1.4. TBMM 28. Dönem – DEVA Partisi Milletvekili

SORU 1: Kadınların siyaset arenasında yer alması ve siyasal temsilinin sağlanmasının önemli bir parçasını oluşturmaktasınız. Anayasamızın 7.maddesi uyarınca yasama yetkisi Türkiye Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. Sizler bu Meclisin milletvekili olarak, siyasi hayatınızdaki mücadelenin adil bir dengede sürdüğünü düşünüyor musunuz? (*Yanıtınız olumsuz ise lütfen gerekçesini açıklayınız.*)

CEVAP: *"Ben şanslı bir milletvekiliyim çünkü Deva Partisinde bir kadın olarak siyaset yapmak çok daha kolay. Bizim partimizde kadın kolları yok, gençlik kolları yok her şey ana bünyede olduğu için kotalarla beraber kadın temsiliyeti destekleniyor. Kadınların siyaset yapması teşvik ediliyor, geçtiğimizde yerel seçimlerde de kadın adayların desteklenmesi üzerine kampanyalarımız vardı. Yani benim partimin ve partimin liderlik anlayışının sonucu olarak kadın bir milletvekili olarak zorluk yaşamıyorum."*

SORU 2: Birleşmiş Milletler 'in "*Siyasette Kadınlar: 2023*" haritasına göre "*Parlamentoda Kadınlar*" listesinde, 186 ülke arasında Türkiye 131. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin yer aldığı konum da dikkate alındığında, siyasette kadın ve

erkek eşitliğinin sağlanmasındaki eksiklik nereden kaynaklanmaktadır? Siyasette eşit temsili sağlamak için hangi mekanizmalar geliştirilmelidir?

CEVAP: *"Siyasi Partiler Kanununa göre Türkiye de kimin nerede nasıl aday olacağı hala parti liderinin inisiyatifi altındadır yani adaylık sürecinde bir demokrasiden bahsetmemiz imkansızdır. Bu durumda liderlik mekanizmasının kadın temsiliyetini ne kadar önemsediği ön plana çıkıyor. Biz uzun süre boyunca kadınların siyasette temsilinin hep altını çizmeye çalıştık mesela benim İzmir'in tarihindeki ilk kadın il başkanı olmamda bu açıdan önemlidir. Cinsiyet eşitliğinin ve sosyal demokrat normlarının yüksek olduğuna inandığımız bir şehirde bugüne kadar hiçbir kadının il başkanlığı yapmamış olması ve aynı şekilde adaylaştırılma döneminde de sadece İzmir den 6 tane milletvekilinin kadın olmuş olması aslında bu kadınların seçilebilir yerlerden kendine yer bulması ile alakalıdır. Bu açıdan burada güç sahibi, erk sahibi olan erkeklerin vizyonunun bir sonucunu yaşıyoruz. İnşallah önümüzdeki günlerde kadınlar baskı unsurunu artırarak temsiliyeti artıracaktır."*

Tez çalışması kapsamında TBMM'deki kadın milletvekillerine sorular yöneltilerek, sistemin içerisinde mücadele etmiş/eden kadınların perspektifinden temsil durumu ele alınmaya çalışılmıştır. Kadınların siyasal temsilinin önündeki eşitsizliğin nedenleri ve çözüm önerileri üzerine yoğunlaşılmıştır. Milletvekillerine yöneltilen ilk soruda siyaset içerisinde adil bir dengenin olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Nitekim ulaşılan milletvekillerinin sorulara cevap vermemesi sebebiyle analitik bir veri elde edilememiştir.

Elde edilen cevaplara göre Meclis'in erkekler arenası olması, seçilen kadın milletvekillerinin ideolojik sebeplerle ortak çıkarlar için dahi bir araya gelememesi, Meclis'te faaliyet gösterilen mekanizmalara yetkin kadınlar yerine ilgili konuda yeterli formasyonu olmayan erkeklerin getirilmesi, kadınların finansal kaynaklara ulaşamaması, siyasette geleneksel roller üzerinden baskı kurulması, erkek milletvekillerine nazaran daha çok efor sarf eden kadınların daha az görünür olması şeklinde birtakım çıkarımlar yapmak mümkündür.

İkinci soruda ise siyasette eşit temsil ve katılım için hangi mekanizmaların işletilmesi gerektiği kadın milletvekillerine sorulmuştur. Kız çocuklarının eğitimi, eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliği kalıplarından ayrılarak eşitlik üzerine inşa edilmesi, siyasete atılmak isteyen kadınların ekonomik olarak desteklenebileceği

adımların atılması, sivil toplum kuruluşlarının, devlet kurumlarının ve Meclis'in toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hassasiyet oluşturması, aday listeleri Siyasi Partiler Yasası ile siyasi parti liderinin inisiyatifine bırakıldığından liderin vizyonu ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yaklaşımının önem arz ediyor olması, %50 kadın kotasının uygulanması, Siyasi Partiler Kanunu'nda değişiklik yapılarak siyasal katılımda eşitlik ilkesinin güvence altına alınması, kadınların gündelik hayatlarında hapsoldukları roller ve görevlerden arındırılacak sosyal mekanizmaların inşa edilmesi ile siyasete doğrudan katılmalarını sağlamak temel olarak önerilmektedir. Kadınların siyasal yaşamda yer almasının önündeki engelleri sıralamak gerekirse;

- **Eğitim Hakkına Ulaşamama/Eğitimsizlik:** Kadınların okuma yazma bilmemesi, eğitimlerine devam edememesi siyasal yaşama katılmalarında önemli bir engeldir. TÜİK verilerine göre 1.682.537 kadın okuma yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilen fakat bir okulu bitirmeyen 4.488.648 kadın, 5 yıllık ilkokul mezunu 14.245.364 kadın olduğu görülmektedir.

- **Toplumsal ve Kültürel Yapı:** Ataerkil geleneklere bağlı bir toplum yapısına sahip olmakla birlikte siyaset "erkek işi" görülmektedir. Bu algı kadınların siyasette var olmaları önünde engeldir.

- **Ekonomik Bağımsızlık:** Kadınlar eğitime ulaşamadıkları ya da eğitimlerini tamamlayamadıkları gibi iş hayatına adım atamamakta ve ekonomik bağımsızlıklarını elde edememektedir. Siyaset yapabilmek için gereken ekonomik gücü elde edememektedir.

- **Siyasi Sistem ve Siyasi Partilerin Yapısı:** Siyasi partilerde aday belirleme süreçleri, partinin genel başkanının ve yetkili kişilerin inisiyatifine bırakılmıştır. Parti içi demokrasinin olmadığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aşılamaması ile kadınlar adaylık süreçlerinde ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Türkiye'de genel seçimler başta olmak üzere yapılan seçimlerde kadınların aday gösterilmesinde eşitsizlik devam ettikçe parlamentolarda ve diğer karar alma mekanizmaları içinde eşitlik sağlanamayacaktır. Kadınların eğitimli olması ya da ekonomik bağımsızlıklarını sağlamaları, siyasal yaşama katılabilmeleri için yeterli olmayacaktır. *Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı* tarafından hazırlanan

12. Kalkınma Planında (2024-2028) 2028 yılı için hedefler belirlenmiştir.[167] 2028 yılı için parlamentodaki kadın temsil oranının 19,8'den %25'e yükselmesi hedeflenmektedir. Bu haliyle hükümetin mevcut yönetimde, kadın erkek eşitliğini sağlamak için atması beklenen adımların kritik eşiğin altında kaldığı ve demokrasinin temel kriterinin sağlanamayacağı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kadınların siyasal temsili ve siyasal hayata katılmaları için örnek olması adına Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi'nin yayınladığı "*Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartlarına"* bakmak faydalı olacaktır;

- *Kadın erkek eşitliği, temel bir haktır.*
- *Kadınların ve erkeklerin karar alma süreçlerine dengeli katılımları, demokratik bir toplum için ön koşuldur.*
- *Yerel yönetimlerin tüm faaliyetlerine toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının yerleştirilmesi, kadınların eşit temsilinin yaşama geçirilmesi için gereklidir.*
- *Eylem planları ve programlarında somut hedefler konulmalı ve uygulanmalıdır.*[168]

Buradan hareketle Türkiye Cumhuriyeti'nde 1934 yılında Seçme ve Seçilme Hakkını elde eden kadınların, günümüzde dahi ev işlerine ve çocuk bakımına hapsedilerek iş hayatına dahi hak ettiği ölçüde girememesi, sosyal hayatının toplumdaki rollere göre belirlenmesi siyasal katılımın önündeki en büyük engeldir. Kadınların ev içi emeğini dahi kabul etmeyen iktidar mensupları, kadınların hayata karışmasını sağlayacak sosyal devlet olmanın getirdiği mekanizmaları tercihen oluşturmamakta ve desteklememektedir.

Gündelik işlerden vakit bulamayan kadınlar, maddi kaygılarla birlikte siyasete adım atamamaktadır. Eğitim sistemimizde toplumsal rollerin baskısını ortadan kaldıracak temel ilkelerin benimsenmemesi, eşitsizliğin gelecek nesiller bakımından bir süre daha devam edeceğini göstermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2019/2020

[167] Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı, 12. Kalkınma Planı (2024-2028), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf,s.164, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

[168] Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi, "Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartları" https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_cemr-avrupa-yerel-yasamda-kadin-erkek-esitligi-sarti_304, (son erişim tarihi 19.05.2024).

Eğitim-Öğretim Yılı Hedef Listesi'ne Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dersinin önce eklenmesi ve sonra kaldırılması, ataerkil zihniyetin eğitim sistemine yansımasıdır.[169]

[169] Haberin detayları için bknz : https://www.sozcu.com.tr/mebden-tepki-ceken-toplumsal-cinsiyet-esitligi-geri-adimi-wp5328702, (son erişim tarihi:06.05.2024).

SONUÇ

Temsil, siyasal anlamda toplumun sahip olduğu egemenlik hakkını, toplum içinden seçilecek kimseler tarafından, toplum adına kullanılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle bir arada yaşayan bireyler kendi iradeleri ile seçtikleri kişi ya da kişilere topluluğun refahı, güvenliği, düzeni, kalkınması ve diğer tüm konularda karar alarak dengenin kurulması adına yetki verirler. Bu haliyle aynı topluluk içerisinde yaşayan ve karar verme mukayesesi yapabilecek, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tüm bireylerin doğal olarak temsilcinin seçiminde söz sahibi olması beklenir.

Demokrasi kavramının ortaya çıktığı Antik Yunan'da temsilcilerin seçimi, bir arada yaşayan halkın tamamı ile değil, seçkin bir grup erkek tarafından yapılmaktaydı. Dolayısıyla erkek olmasına rağmen belirli bir zümrenin üyesi olmayan erkekler ile hiçbir ayrım gözetilmeksizin kadınlar, yaşadıkları topraklar üzerinde söz sahibi olamıyordu. Kadınların yaratılış itibariyle yönetme yeteneğinin olmadığı, duygusal bir yapıda olduğu ve karar verme mukayesesi olmadığına inanılıyordu. Bir başka anlatımla yurttaş kavramının karşılığı, elit bir zümre erkekten ibaretti. Elit ve eğitimli erkekler tarafından kurulan düzen, getirdiği kurallar ile hukuku ve normları ortaya koydu. Böylelikle bugün hayatımızı düzenleyen kurallar ve sistemlerin tamamı, eril bir düzen içerisinde erkek egemen bakış açısı ile doğdu. Kadınların seçme ve seçilme hakkı talepleri 20. yüzyıl başlarında yasal olarak karşılık bulabilmiştir. Sanayi Devrimi ile iş gücüne ihtiyaç duyulması, kadınları özel alanlardan dışarıya çıkarmış ve hak kazanımlarında farklı bir dönemin başlamasını da sağlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde elde edilen kazanımlar Fransız Devrimi, Dünya Savaşları gibi dönemlerde yaşanan uyanışa rağmen kadın erkek eşitliği mücadelesi 2024 yılında dahi devam etmektedir.

Bu çalışmada Birleşmiş Milletler Kadın Birimi ve Parlamentolar Arası Birlik tarafından hazırlanan "***Siyasette Kadın – 2023***" haritası ele alınmıştır. Haritaya bakıldığında kadınların karar alma süreçlerine oranla daha fazla katıldıkları görülmekteyse de kadın-erkek eşitliğinin hala sağlanamadığı gözlemlenmektedir. Bu oran psikolojik sınır olan %30'a dahi yaklaşamamıştır. Ülkemize bakıldığında parlamentodaki kadın oranının %17,4 olduğu, 186 ülke arasında ise 131. sırada yer aldığı görülecektir. TBMM'nin verilerine göre halihazırda mecliste yer alan 594 milletvekilinden 118'i (%19,87) kadın milletvekillerinden oluşmaktadır.

Mevcut durumda 30'dan fazla ilde kadın milletvekili bulunmamaktadır. Eşit temsil ve siyasal katılımda dengenin kurulması için her ne kadar kota uygulaması siyasi partiler tarafından kullanılsa da bu çalışmada da bahsedildiği üzere kadın adayların seçilmeyecek sıralara yazılmaktadır. Nitekim 28. Dönem TBMM koltuk dağılımına bakıldığında sonucun şaşırtıcı olmadığı düşünülmektedir.

Kadın erkek eşitsizliğinin bir demokrasi meselesi olması yanında, Birleşmiş Milletler 'in sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için 2015 yılında kabul edilen "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" (*Sustainable Developments Goals*) arasında kadın erkek eşitliği (*Hedef 5*), devletlerin gelişmesinde itici güç olarak görülmüştür.[170] Kadın-erkek eşitliği mücadelesi, eşitsizliğin ülkelerin küresel anlamda kalkınmalarının önündeki en büyük engel olduğu gözetilerek ve tabii ki Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yaşında bir demokrasi meselesi olması ile mercek altına alınmıştır.

Bu çalışmada temsil ve kadın-erke eşitliği kavramları, demokrasinin temel kriterleri olma durumu üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda eşit bir temsilin ve siyasal katılımın sağlanması ile ideal şekilde var olacak demokratik bir düzenin içerisinde, kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olmasına ve bu haklarını etkin şekilde kullanabilmelerine dikkat çekilmektedir. Siyasal katılım sadece belli dönemlerde yapılan seçimlerde oy kullanmak değil, yurttaşlar adına karar alan mekanizmaların içerisinde yer alabilmek, parlamentoda etkin olabilmektir. Bu bağlamda "***Demokrasi-Temsil-Kadın***" kavramları, birbirleri ile yakından ilişkilendirilmektedir.

Kadınların eşit temsil edilmesi sadece kadın hakları için değil, ülkelerin kalkınması için önemlidir. Kadınların eşit temsilinin bir demokrasi meselesi olduğu dikkate alındığında, cinsiyet kotası gibi alınacak geçici özel önlemlerle ve fermuar sistemiyle eşitlik yolunda gelişme sağlanabileceği düşünülmektedir. Nitekim *Fermuar Sistem* (*1.3.3.*) hakkında yapılan incelemeler sırasında ifade edildiği üzere ülkemizin ataerkil bir yapıda yönetiliyor olması ve geleneklerine bağlı bir toplum olması sebebiyle fermuar sistemin yakın zamanda uygulanamayacağı düşüncesine kapılmak mümkündür. Nitekim ülkemizde karar verici mekanizmalarda söz sahibi olan

[170] Birleşmiş Milletler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, https://sdgs.un.org/goals, (son erişim tarihi: 19.05.2024)

bireylerin, sivil toplum örgütlerinin radikal olarak fermuar sistemin uygulanması noktasında ısrarcı olması, gerçek kadın-erkek eşitliğini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu aşamaya kadar cinsiyet kotasının, Siyasal Partiler Kanunu başta olmak üzere güvence altına alınması ve siyasi partilerde özümsenmesi Türkiye'yi gerçek demokrasiye bir adım daha yaklaştıracaktır.

Doğumla gelen ve biyolojik farklılıkların gözetildiği cinsiyet tanımının yanına, kadınlara birtakım misyonlar yükleyen eril ve baskıcı düzenin ortaya koyduğu toplumsal cinsiyet normları, bu eşitliğin sağlanmasının önünde duran engeldir. Toplumsal cinsiyet, toplumun örf ve adetler ekseninde biyolojik cinsiyetleri nedeniyle bireylere biçtiği roldür. Her ne kadar kültürel aktarım adı altında eşitsizliği besleyen dayatmalara devam edilmeye çalışılsa da kız çocuklarının okula gönderilmesi bu kalıpların yıkılmasını sağlamaktadır.

Siyasal katılımın artması ve eşit temsilin sağlanması için öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumdaki her bir bireyin bilinçlendirilmesi ve bu konuda hassasiyet oluşturması gerekmektedir. Aksi halde var olan ya da oluşturulacak hiçbir mekanizma olması gerektiği gibi işleyemeyecektir. Siyasi parti mensuplarının çoğu toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yeterli bilince sahip olmadıklarından, kadınların siyasete yer alıp almamalarını da asli bir sorun olarak değerlendirmeyecektir. Bir başka anlatımla Siyasi Partiler Kanunu'nda yapılacak herhangi bir değişiklik yine ataerkil bakış açısıyla erkekler tarafından yapılacaktır. Kadınların bir araya gelerek güç birliği kurması, sivil toplum örgütlerinin hazırlanacak bir yasa tasarında aktif rol almak gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye'de kadınların örnek gösterilen Avrupa ülkelerinden çok daha önce seçme ve seçilme hakkını elde etmesi, kuşkusuz bir milletin kadın erkek ayırt etmeksizin bağımsızlığı uğruna savaşmasının doğal bir sonucudur. Fransız Devrimi'nde kadınların tarihe geçen mücadelesine rağmen iktidar sahipleri tarafından bu mücadelenin görmezden gelinmesiyle 1944 yılında, seçme ve seçilme hakkını elde etmeleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkelerinin çizildiği yolda Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün, kadınlara verdiği değer ve devlet yönetimindeki öngörüsü sayesindedir. Atılacak her adımın önce toplum tarafından benimsenmesi esas alınmıştır. Bu doğrultuda ifade etmek gerekir ki memleketin her bir köşesinde alın teriyle çalışan kadınlar, Cumhuriyet'in temelidir.

Genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse siyasal katılım ve temsilde eşitliğin sağlanması ile oluşturulacak demokratik bir sistemin var olabilmesi için ataerkil bakış açısından kurtulmak ve toplumsal cinsiyet rollerinden arınmak gerekmektedir. Bu sürecin yapı taşı eğitim olmakla birlikte bu eğitimin sadece Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile değil, toplumun her kesimine hitap edebilecek şekilde sivil toplum kuruluşları, merkezi ve yerel yönetimler, özgür basın desteği ile sağlanması önem taşımaktadır. Dijital mecralardan, televizyon yayınlarına kadar tüm alanlarda kadın-erkek eşitliğini destekleyecek ve eril düşünce kalıplarından arındırılmış kesitler ve dilin kullanılması değişimi hızlandıracaktır. Kadınların hakları konusunda bilinçlendirilmesi ve siyasete atılmaları noktasında onları maddi ve manevi olarak destekleyecek oluşumlara devlet eliyle destek verilmeli ve alan tanınmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi başta olmak üzere karar verici tüm mekanizmalarda kadınlara daha çok alan tanınması, hem sayının artmasına hem de yetkinlerini ortaya koyan kadınların bu alanlarda yapılan çalışmalarının daha nitelikli olmasını da sağlayacaktır.

Unutulmamalıdır ki kadın erkek eşitliğinin sağlanması sadece siyasal katılımın değil, toplumsal huzur ve barışın, refahın ve küresel kalkınmanın da sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır. Kadınların sadece kadın oldukları için maruz kaldıkları şiddet, ayrımcılık, eşitsizlik gibi zorlu gerçeklere rağmen bir arada olmaları, yüzyıllardır süren mücadelenin gücüdür.

KAYNAKÇA

Adalet ve Kalkınma Partisi, 03 Temmuz 2024 Tarihli Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T2/WebOnergeMetni/c3d4bbf9-eb20-4e80-ac3d-e7772a54c139.pdf, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

Akşener, Meral, https://meralaksener.com.tr, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

Alatlı, Alev, **Batı'ya Yön Veren Metinler**, İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO, Cilt 3, Ekim 2010.

Arat, Necla, **Feminizmin ABC'si**, ABC Dizisi, Say Yayınları, İstanbul, 2022.

Arat, Necla, **Kadınlar ve Siyasal Yaşam – Eşit Hak Eşit Katılım**, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, No: 4, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.

Atak, Songül, "Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun Çalışmalarına Genel Bir Bakış", https://jurix.com.tr/article/7517, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt :2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1959.

Atılgan, Gökhan, "Behice Boran (1910-1987)", https://turkiyeiscipartisi.org/?SX=_php_sosyal_medya_liste.php&KX=BEHİCE%20BORAN, (son erişim tarihi: 06.07.2024).

Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi, "Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartları" https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_cemr-avrupa-yerel-yasamda-kadin-erkek-esitligi-sarti_304, (son erişim tarihi 19.05.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Handyside/Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No: 5493/72, 07.12.1976, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}, (son erişim tarihi:05.07.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Opuz-Türkiye Kararı, Başvuru No:33401/02.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Vedat Şörli/Türkiye Kararı, Başvuru No: 42048/19,19.10.2021, https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-216529%22]}, (son erişim tarihi:05.07.2024)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi No.210 Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf, (son erişim tarihi:19.06.2024).

Avrupa Konseyinin Kurulması Hakkında İmzalanmış Olan Statünün Onanmasına Dair Kanun, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc032/kanuntbmmc032/kanuntbmmc03205456.pdf ,(son erişim tarihi: 01.05.2024).

Aybay, Rona, "Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" , Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/iheb.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Aybay, Rona, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Bazı Genel Gözlemler ve 14.Protokol", TBB Dergisi, Sayı 88, 2010, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-88-597, (son erişim tarihi:01.05.2024).

Aydemir, Dilek/**Aydemir**, Elvan, "Türk Siyasetinde Kadın – Çok Oluyoruz!" , Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor No : 11-05, Haziran 2011, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr&id=s5HHAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT9&dq=siyasal+temsilde+fermuar+sistem&ots=Cgbn1cXahl&sig=s0plF_60zphza0588goURJQin98&redir_esc=y#v=onepage&q=fermuar&f=false, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Berktay, Fatmagül, **Tarihin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, 2018.

Birleşmiş Milletler Türkiye, "Gutteres'ten Kadın Haklarını Savunmak İçin Küresel Eylem Çağırısı", https://turkiye.un.org/tr/263090-guterres%E2%80%99den-kad%C4%B1nhaklar%C4%B1n%C4%B1-savunmak-i%C3%A7in-k%C3%BCresel-eylem-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Birleşmiş Milletler Türkiye, "UN Women-IPU 'Siyasette Kadın: 2023' haritasına göre: kadınların siyasete katılımı eşitlikten hala çok uzak", https://turkiye.un.org/tr/224322-un-women-ipu-"siyasette-kadın-2023"-haritasına-göre-kadınların-siyasete-katılımı-eşitlikten, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Birleşmiş Milletler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, https://sdgs.un.org/goals, (son erişim tarihi: 19.05.2024).

BM Genel Kurulu 1957 Tarihli Evli Kadınların Vatandaşlığı Sözleşmesi, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVI-2&chapter=16&Temp=mtdsg3&clang=_en, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

BM Genel Kurulu 1967 Tarihli Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi, https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/4-declaration-elimination-discrimination-against-women-1967, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

BM Genel Kurulu 640 Sayılı Kararı Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/b069/tbmm110090690207.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

BM Genel Kurulu 18 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi 2010 Tarihli CEDAW m.2 Uyarınca Taraf Devletlerin En Temel Yükümlülüklerine İlişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı, CEDAW/C/2010/47/GC.2, https://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/cedaw-c-2010-47-gc2.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Childs, Sarah/**Krook**, Mona Lena, "Analysing Women's Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors", Government and Opposition, April 2009, Vol. 44, No. 2 (April 2009), http://www.jstor.org/stable/44484170, (son erişim tarihi 05.05.2024).

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği, "5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında New Yortk'ta gerçekleşen 'Kadın 2000: 21.Yılyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış' (PEKİN +5) Başlıklı Birleşme Milletler Genel Kurul Özel Oturumunun hazırlık dönemi ve sonuçları hakkında bilgi notu", http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/64_1.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Council of Europe, Action Against Violence AgainstWomen and Domestic Violence Istanbul Convention, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/turkey, (son erişim tarihi: 06.07.2024).

Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı, 12. Kalkınma Planı (2024-2028), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Cumhuriyet Gazetesi 5 Şubat 1935, https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1935-02-05/9, (son erişim tarihi: 21.04.2024).

Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Çağlar, Nedret, "Kadının Siyasal Yaşama Katılım ve Kota Uygulamaları", Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, 2011, 3.Cilt, 4.Sayı, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213982, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Çakır, Serpil, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul, Mayıs, 1994.

Çelikel, Aysel, "Kadınların Siyasal Yaşama Katılımı Konusunda Yeni Uluslararası Çalışmalar", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 54, 1-4 Sayı, 1994, https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9079/113293, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Çınar, Menderes, "Demokrasi", Siyaset-Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, (ed: Taşkın, Yüksel), 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.

Çoker, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi – Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri,** 1.Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, No:16, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/turk_parlamento_tarihi/Cumhuriyet_Senatosu_C1.pdf, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

Değirmenci, Nigar, "Türkiye'de Kadının Siyasal temsil Sorunu Üzerine Bir İnceleme", Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, sayfa 409-430, 2022, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2700291, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Demir, Nesrin, "Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları", Ege Akademik Bakış, 2010, https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/2054/makaleler/10/2/arastirmax-demokrasinin-temel-ilkeleri-modern-demokrasi-kuramlari.pdf, (son erişim tarihi:05.05.2024).

Erdoğdu, Seyhan, "Cam Tavan", https://feministbellek.org/cam-tavan/#_ftn1, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Fain, Haskell, "Hanna Pitkin's The Concept of Representation.", Nous, Vol: 14, Western Divison Meetings**,** https://www.jstor.org/stable/2214898, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları,** 9. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2017.

İçli, Gönül, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30.Sayı, 2018, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3498377, (son erişim tarihi 05.06.2024).

İLO'nun "Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Rehberi",https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo ankara/documents/genericdocument/wcms_717638.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

İlter, Emel, **Türkiye'de Kadın ve Siyasal Temsil**, 1.Basım, Nobel Bilimsel Eserleri, Ankara, 2021.

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 Numaralı Protokol, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/62-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-12-numaral-protokol/, (son erişim tarihi 01.05.2024).

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararas-sozlesme/#:~:text=Sözleşme%2C%2041.%20madde%20dışında%2C,15%20Ağustos%202000%20tarihinde%20imzalamıştır., (son erişim tarihi: 01.05.2024).

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kadına Karşı Ayrımcılık Hukuk, Toplum, Devlet ve CEDAW, (Derleyenler: Eryılmaz, Sevinç/ Ayata, Gökçiçek/ Çağlı,Pınar), https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2023/07/05/IHM_kadina_karsi_ayrimcilik_.pdf,s.133, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/KadinlaraKarsiAyrimciliginOrtadanKaldirilmasiBildirgesi.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, https://kadinarastirmalari.istanbul.edu.tr/tr/content/hakkimizda-636894575937161486/tarihce, (son erişim tarihi: 08.07.2024).

Kadın Partisi, Tüzük, https://www.kadinpartisi.org.tr/afis/files/kadin-partisi-tuzuk-2022.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi – Olympe De Gouges (7 Eylül 1791), (çeviren: Ece Göztepe), https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629497, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

Kaos GL, "Erdoğan: Kadın Erkek Eşitliği Fıtrata Ters", https://kaosgl.org/haber/erdogan-kadin-erkek-esitligi-fitrata-ters, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

Kapani, Münci, **Kamu Hürriyetleri**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023.

Kaplan, Leyla, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1988.

Karabacak, Huriye, "İstanbul Sözleşmesi ve Hukukun Üstünlüğü", Ayrıntı Dergi, Ağustos 2020, https://ayrintidergi.com.tr/istanbul-sozlesmesi-ve-hukukun-donusumu/#_ftn10, (son erişim tarihi: 15.06.2022).

Kaymaz Mert, Melek/ **Ünsal**, Zeynep Ece, "Siyasal Temsil ve Kadınlar: Yeni Zelanda Örneği", **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, Nisan 2022, Cilt: 8, https://dergipark.org.tr/tr/pub/icps/issue/69743/1058666, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Koyuncu, Hüseyin, "Kadınlar Seçme ve Seçilme Hakkını Ne Zaman Elde Etti?", https://tr.euronews.com/2021/12/05/turkiye-de-kadinlara-ilk-kez-1934-te-oy-verdi-avrupa-da-durum-ne, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

Merriam Webster Sözlüğü, https://tls.tc/uyFyy, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Moroğlu, Nazan, "Cumhuriyetimizin 100. Yılında Eşitlik, Demokrasi ve Kadının İnsan Hakları", Oksijen Gazetesi, 27 Ekim 2023https://nazanmoroglu.com/cumhuriyetimizin-100-yilinda-esitlik-demokrasi-ve-kadinin-insan-haklari/, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Moroğlu, Nazan, "Siyaset: Kadınlara Kapalı Bir Arena", https://nazanmoroglu.com/siyaset-kadinlara-kapali-bir-arena/, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Moroğlu, Nazan, "Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadın Hakları", https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/Uluslararası-ve-Ulusal-Hukukta..-Yeditepe-Ü.-Hukuk-makale..20.2.2018-Beykent-Ü..pdf, (son erişim tarihi 01.05.2024).

Moroğlu, Nazan, **Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi**, "Kadınların Gelişmesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri", 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Mütevellioğlu, Nergis, **Cumhuriyet ve Kadın Hakları**, Cumhuriyeti Kitapları, İstanbul, Eylül 2023.

Özbarış, Şevkat Bahar, "8 Mart Dünya Kadınlar Günü İçin…", https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/8martkadin_2012.pdf, (son erişim tarihi: 07.07.2024)

Özbudun, Ergün, "Milletlerarası Andlaşmalardan Çekilme Yetkisi", https://www.perspektif.online/milletlerarasi-andlasmalardan-cekilme-yetkisi/, (son erişim tarihi: 07.07.2024),

Özdemir, Özlem, **Afet – Atatürk'ün Manevi Kızı Prof. Dr. Afet İnan'ın Yaşamöyküsü**, 2.Basım, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2021.

Özdil, Yılmaz, **Gaslight**, 1.Basım, Sia Kitap, İstanbul, 2023.

Özer, Sevilay, "Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları", Mart 2013, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/676160, (son erişim tarihi 21.04.2024).

Özkan, Metin, "*Siyasal Temsil: Bir Kavramın Dönüşümü*", Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 71. 2020,https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi/issue/58120/730534, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Parlamentolararası Birlik, Parlamentoda Kadınlar:1995-2020, https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2020-03/women-in-parliament-1995-2020-25-years-in-review, (son erişim tarihi:05.05.2024).

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/733/ekutuphane2.2.1.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Phillips, Anne, **Demokrasinin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul, 2015.

Pitkin, Hanna Fenichel, **The Concept of Represantation**, University of California Press, London, 1967.

Raoul Wallenberg Institute, "Hukukun Üstünlüğü, Politikacılar İçin Kılavuz", (Türkçe çeviri editörü: Av. Musa Toprak), http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/526.pdf, Türkiye Barolar Birliği, 2015, Ankara, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

Sallan Gül, Songül/**Altındal**, Yonca, "Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 Seçimlerini Kota Uygulamaları Üzerinden Yeniden Düşünmek", Toplum ve Demokrasi, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/210825, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

Sallan, Songül, "8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve Kamu Hayatında Türk Kadının Konumu", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2153083 ,(son erişim tarihi: 05.07.2024).

Sumbas, Ahu, "Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, No: 53, Ekim 2015, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/254040, (son erişim tarihi:01.05.2024).

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014), https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/basbakanlik__tarihi.pdf, (son erişim tarihi: 08.07.2024).

TBMM Zabıt Cenderesi, Devre:1, Cilt: 28, İçtima Senesi: 4, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c028/tbmm01028017.pdf, (son erişim tarihi: 23.03.2024)

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:3, Cilt:18, İçtima:3, 37.İntikat, 20.03.1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:25, İçtima:4.

TBMM, Sandalye Dağılımı, https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

The World Bank, Population Female (%of total population), 2021, https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS, (son erişim tarihi: 01.05.2024)

TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf, (son erişim tarihi: 19.05.2024).

UN Women – IPU, "Siyasette Kadınlar: 2023", https://turkiye.un.org/sites/default/files/2023-03/Siyasette%20Kadınlar%202023%20-%20Harita.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024)

United Nations, Report of the Fourth World Conference on Women, https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf, (son erişim tarihi: 05.07.2024).

Uygun, Oktay, **Devlet Teorisi**,8.Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Uygur, Gülriz, "Toplumsal Cinsiyet ve Adalet: Hukuk Adaletsizdir", Ankara Barosu Dergisi, 2015/4, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398472, (son erişim tarihi: 06.05.2024).

Ünal Altaş, Burcu, "Siyasette Mücadeleci Bir Kadın Figürü Olarak Behice Boran", https://sendika.org/2013/03/siyasette-mucadeleci-bir-kadin-figur-olarak-behice-boran-burcu-unalan-altas-95852, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

Veri Kaynağı, Seçili Ülkelere Göre Parlamentodaki Kadın Temsil Oranı, https://www.verikaynagi.com/grafik/secili-ulkelere-gore-parlamentodaki-kadin-temsil-orani/, (son erişim tarihi: 05.05.2024)

Wollstonecraft, Marry, A Vindication of the Rights of Woman, https://oll.libertyfund.org/titles/wollstonecraft-a-vindication-of-the-rights-of-woman, (son erişim tarihi: 05.07.2024)

Yaraman, Ayşegül, **Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili – Dişiliksiz Siyaset**, Bağlam Yayıncılık, Mart 2015.

Yılmaz, Cemile, "Bourdieu'da Temel Kavramlar ve ve Simgesel Şiddet Analizi", https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1202994 , (son erişim tarihi: 07.05.2024)

Yılmaz, Hadiye, "1923 yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 59, 2016, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/624791, (son erişim tarihi 01.05.2024).

YSK, Milletvekili Genel Seçim Arşivi, https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644, (son erişim tarihi: 19.05.2024).

10220 Sayılı Resmi Gazete, 2 Haziran 1959, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10220.pdf (son erişim tarihi: 01.05.2024).

11 Aralık 1934 Sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2877.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

13 Mayıs 2010 tarihli 27580 sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513-1.htm, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

18898 sayılı Resmi Gazete, 14 Ekim 1985, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf, (son erişim tarihi: 01.05.2024).

20 Mart 2021 tarihli 28127 Sayılı Resmi Gazete, https://resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2011-11-29, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

22 Mayıs 2004 tarih ve 25469 sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040522.htm#1, (son erişim tarihi: 08.07.2024).

28 Nisan 2024 tarihli Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2023-04-28, (son erişim tarihi 05.07.2024).

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2820.pdf, (son erişim tarihi: 05.05.2024).

30 Nisan 2021 tarihli 31470 Sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/30.04.2021, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

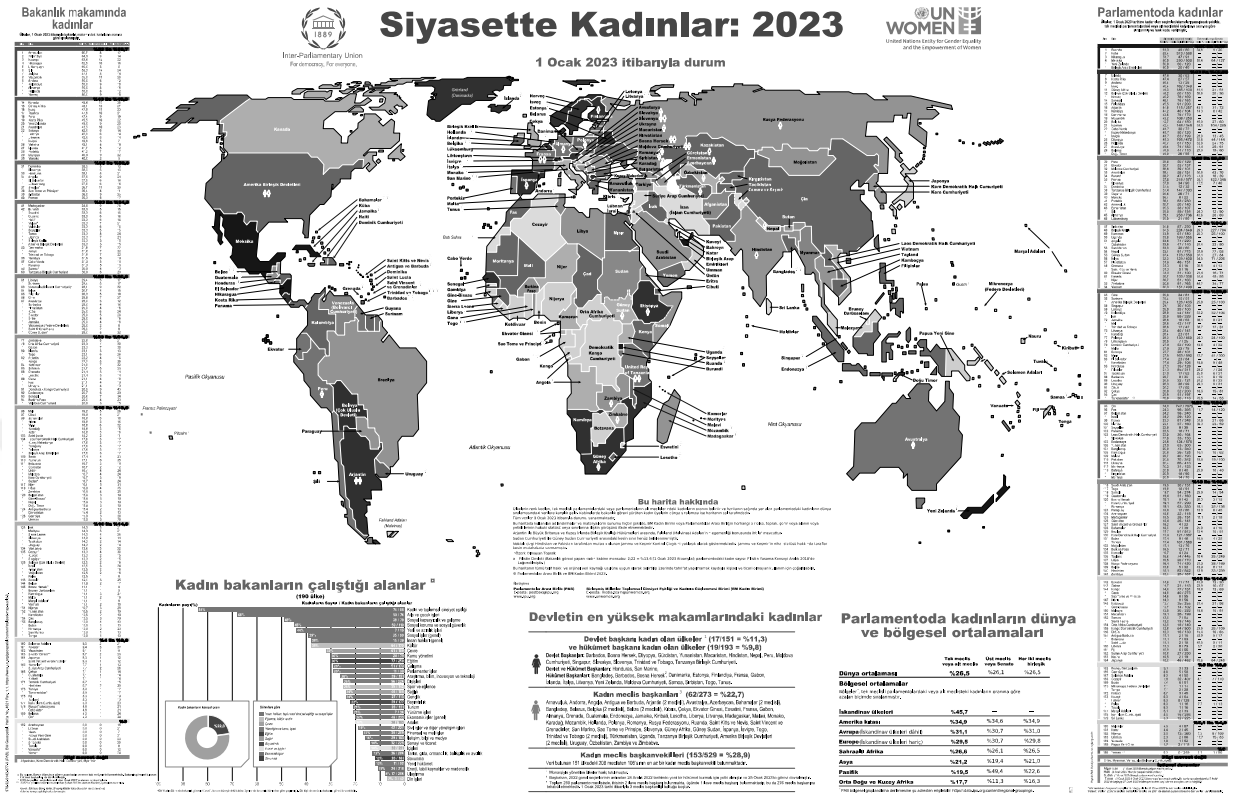
6284 Sayılı Kanun, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf, (son erişim tarihi: 07.07.2024).

7217 Sayılı Resmi Gazete, 27 Mayıs 1949, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf (son erişim tarihi: 01.05.2024)

GCRIS

EKLER

A. IPU ve BM Kadın Birimi "Siyasette Kadınlar" 2023 Haritası

B. 11 Aralık 1934 Tarihli Resmi Gazete

T.C.
Resmî Gazete

Tesis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336

İdare ve yazı işleri için Başvekâlet Neşriyat Müdürlüğüne müracaat olunur.

11 KÂNUNUEVVEL 1934
SALI

SAYI: 2877

KANUNLAR

869 sayılı kanunun 2 nci maddesine fıkra ilâvesine dair kanun

Kanun №: 2597 *Kabul tarihi: 5/12/1934*

Madde 1 — 869 sayılı kanunun 2 nci maddesine aşağıda yazılı fıkra ilâve edilmiştir:

Evvelce madalyası olupta ölmüş olanların madalyalarının varisine intikali işi, Millî Müdafaa Vekilliğince yapılır.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına Millî Müdafaa ve Maliye Vekilleri memurdur.

8/12/1934

İntihabı Mebusan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna bir madde ilâvesine dair kanun

Kanun №: 2598 *Kabul tarihi: 5/12/1934*

Madde 1 — İntihabı Mebusan Kanununun muaddel ikinci maddesi aşağıda olduğu gibi değiştirilmiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Üyeleri Türkiye Devleti halkından her kırk bin nüfusta bir kişi olmak üzere seçilir. Bir intihap dairesinin nüfusu kırk binden aşağı olsa dahi her halde bir mebus seçmeğe hakkı olacağı gibi nüfusun kırk binden yukarısı için aşağıdaki gibi muamele yapılır:

Elli beş bine kadar bir, elli beş bin birden 95 bine kadar iki, 95 bin birden 135 bine kadar üç, 135 bin birden 175 bine kadar dört mebus seçilecek ve bu miktardan ziyadesi bu yolda arttırılacaktır.

Madde 2 — İntihabı Mebusan Kanununun 5, 11, 16, 23, 58 inci maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydi 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki (Zükûr) kaydi kaldırılarak yerine kadın, erkek konulmuştur.

Madde 3 — Rey verenlerden, rey verirken hüviyet ve şahsiyetleri belli olmıyanların reyi kabul olunmaz.

Madde 4 — Bu kanun hükümleri neşri tarihinden başlar.

Madde 5 — Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

8/12/1934

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10 ve 11 inci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun

Kanun №: 2599 *Kabul tarihi: 5/12/1934*

Madde 1 — Teşkilâtı Esasiye Kanununun onuncu ve on birinci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 10 — Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir.

Madde 11 — Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

8/12/1934

C. Cumhuriyetin İlk Kadın Milletvekilleri

Cumhuriyet'in İlk Kadın Milletvekilleri

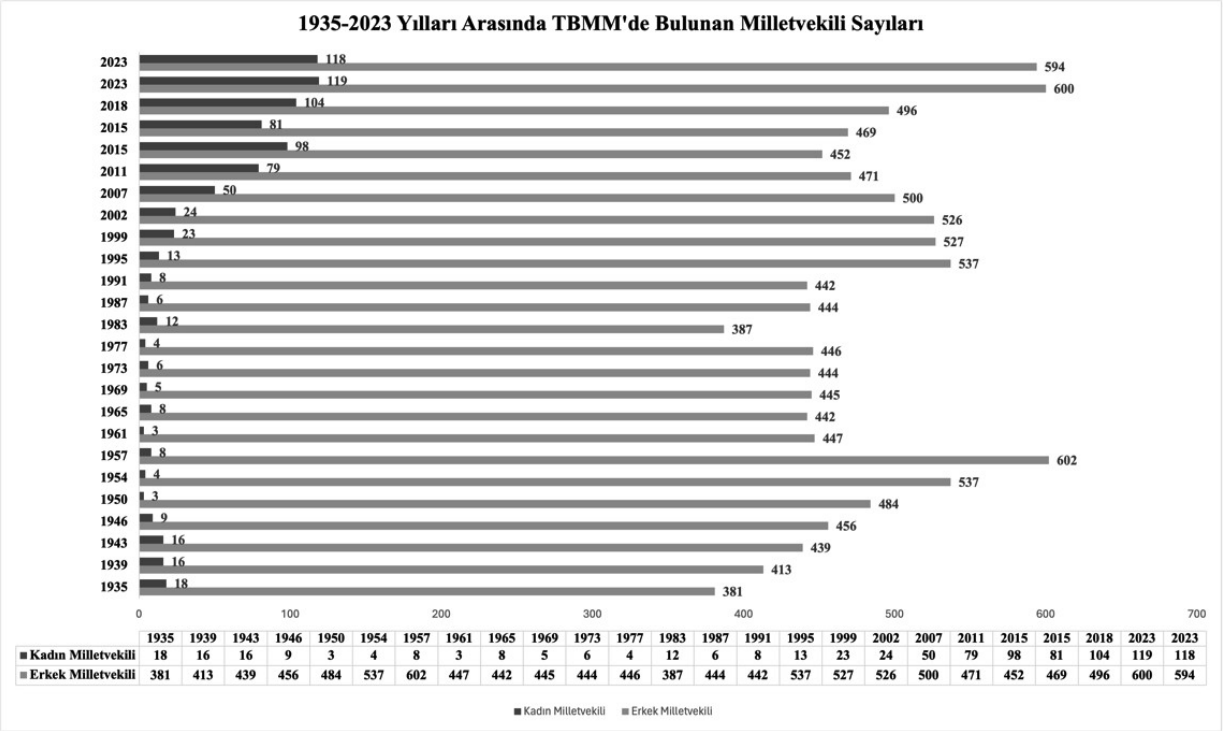

1.	Mebrure	GÖNENÇ	(Afyonkarahisar)	**10.**	Fakihe	ÖYMEN	(İstanbul)
2.	Satı (Hatı)	ÇIRPAN	(Ankara)	**11.**	Benal Nevzat	İŞTAR ARIMAN	(İzmir)
3.	Türkan	ÖRS BAŞTUĞ	(Antalya)	**12.**	Ferruh	GÜPGÜP	(Kayseri)
4.	Sebiha Gökçül	ERBAY	(Balıkesir)	**13.**	Bahire Bediz	MOROVA AYDİLEK	(Konya)
5.	Şekibe	İNSEL	(Bursa)	**14.**	Mihri	PEKTAŞ	(Malatya)
6.	Hatice	ÖZGENER	(Çankırı)	**15.**	Meliha	ULAŞ	(Samsun)
7.	Hurîye Öniz	BAHA	(Diyarbakır)	**16.**	Esma	NAYMAN	(Seyhan)
8.	Fatma	MEMİK	(Edirne)	**17.**	Sabiha	GÖRKEY	(Sivas)
9.	Nakiye	ELGÜN	(Erzurum)	**18.**	Seniha	HIZAL	(Trabzon)

Kaynak: TBMM ALBÜMÜ, s.97-112

TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011

D. 1935 – 2023 Yılları Arasında TBMM'de Bulunan Milletvekili Sayıları

	1935	1939	1943	1946	1950	1954	1957	1961	1965	1969	1973	1977	1983	1987	1991	1995	1999	2002	2007	2011	2015	2015	2018	2023	2023
Kadın Milletvekili	18	16	16	9	3	4	8	3	8	5	6	4	12	6	8	13	23	24	50	79	98	81	104	119	118
Erkek Milletvekili	381	413	439	456	484	537	602	447	442	445	444	446	387	444	442	537	527	526	500	471	452	469	496	600	594

GCTI